

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut ekonomických studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

DAŇOVÝ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICE
Rozložení daňového břemene mezi české domácnosti

Autor diplomové práce:
Vedoucí diplomové práce:
Obor studia:
Akademický rok:

Gabriela Hrubá
Ing., MPhil. Ondřej Schneider Ph.D.
Ekonomie
2003/2004

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila pouze uvedených pramenů a literatury.

2. května 2004

.....

Děkuji svému konzultantovi, panu Ing. MPhil. Ondřeji Schneiderovi Ph.D., za vedení a pomoc při psaní diplomové práce. Dále bych za laskavou pomoc a podporu chtěla poděkovat své rodině.

Abstrakt

Tato práce se zaměřuje na analýzu vlivu daňového systému na rozdělení daňových výdajů domácností a na rozdělení daňového břemene mezi české domácnosti. Práce ukazuje, jaký je celkový dopad daní na různé příjmové skupiny českých domácností. Podrobně je zkoumán dopad jednotlivých daní, které jsou přímo či nepřímo uvaleny na české domácnosti. Domácnosti v České republice odvádí státu daň z příjmu fyzických osob, povinné odvody na sociální a zdravotní pojištění, daň z přidané hodnoty a spotřební daně z pohonných hmot, alkoholu a tabáku. Pro práci jsou použita data statistiky rodinných účtů Českého statistického úřadu za rok 2001, která zahrnují více než 3700 domácností.

Výsledkem práce je, že dopad českého daňového systému na domácnosti rozdělené podle výše ročního tržního příjmu byl v České republice v roce 2001 progresivní. S rostoucími příjmy se daňové zatížení domácností zvyšovalo. Dopad přímých daní na hrubé pracovní příjmy domácností byl progresivní. Dopad nepřímých daní, DPH a spotřebních daní, vzhledem k disponibilním příjmům domácností byl regresivní.

Abstract

This paper describes the tax system in the Czech Republic in 2001 and the tax burden of Czech households grouped by their annual income, in order to analyze the progressivity of the system and of individual taxes. The taxes paid by the household sector in the Czech Republic are the personal income tax, social and health insurance contributions, VAT and excise taxes on petrol, alcohol and tobacco products. The analysis is based on the data of the Czech family expenditure survey carried out by the Czech Statistical Office.

The conclusion of the paper is that the Czech tax system in 2001 was progressive. The tax burden was higher for higher income groups. The incidence of individual taxes is analyzed separately. The incidence of the direct taxes, personal income tax and social and health insurance contributions, is progressive and the incidence of indirect taxes, VAT and excise taxes, is regressive.

Osнова práce:

1	<u>Úvod</u>	7
1.1	<u>Srovnání českého daňového systému se zahraničím</u>	7
1.2	<u>Struktura práce</u>	13
2	<u>Popis daňového systému v České republice</u>	14
3	<u>Postup výpočtů, předpoklady a definice</u>	16
3.1	<u>Předpoklady práce</u>	16
3.2	<u>Definice příjmů</u>	17
3.3	<u>Výpočet daně z příjmu fyzických osob</u>	19
3.4	<u>Výpočet daně z přidané hodnoty</u>	22
3.5	<u>Výpočet spotřebních daní</u>	22
4	<u>Celkový dopad daní na české domácnosti</u>	23
4.1	<u>Průměrné daňové výdaje a zatížení</u>	24
4.2	<u>Dopad daňového systému na české domácnosti</u>	28
4.3	<u>Výdaje na jednotlivé daně</u>	31
5	<u>Příjmy domácností</u>	34
6	<u>Daň z příjmu fyzických osob</u>	38
6.1	<u>Dopad daně z příjmu fyzických osob</u>	38
6.2	<u>Rovná daň z příjmu fyzických osob</u>	42
6.3	<u>Odpočitatelné položky dle návrhu ODS</u>	44
7	<u>Povinné odvody na sociální a zdravotní zabezpečení</u>	49
8	<u>Daň z přidané hodnoty</u>	52
8.1	<u>Efektivita a produktivita DPH</u>	55
8.2	<u>Dopad DPH</u>	56
8.3	<u>Změna sazeb DPH na 19 % a 5 %</u>	60
8.4	<u>Zavedení jednotné sazby DPH</u>	64
9	<u>Spotřební daně</u>	67
9.1	<u>Charakter spotřebních daní</u>	67
9.2	<u>Dopad spotřebních daní</u>	67
10	<u>Dopad daní na různé sociální skupiny domácností</u>	76
10.1	<u>Dopad daní na domácnosti rozdělené podle sociální skupiny osoby v čele domácnosti</u>	77
10.2	<u>Dělníci</u>	79
10.3	<u>Osoby samostatně výdělečně činné</u>	80

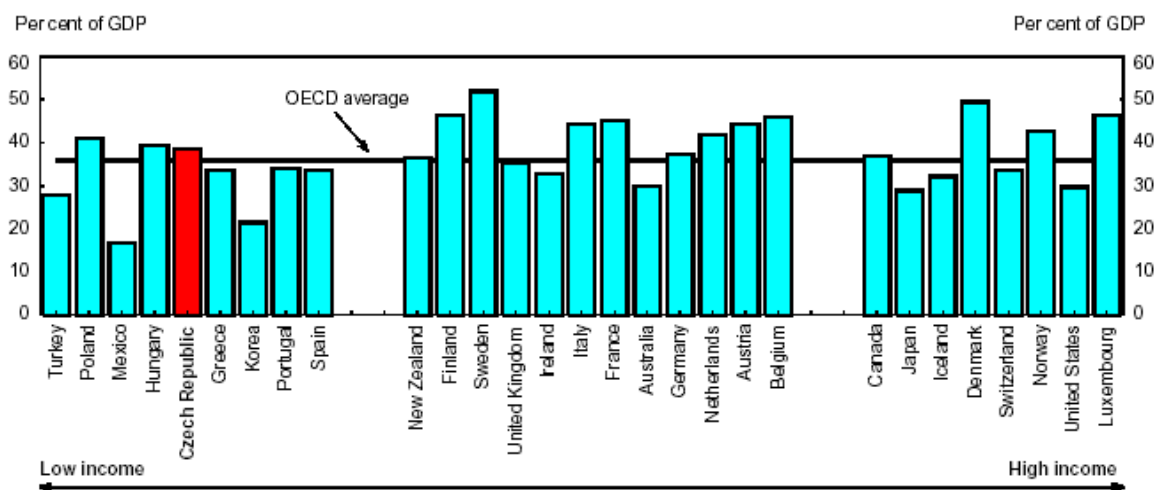
10.4 Zaměstnanci	81
10.5 Zemědělci	82
10.6 Důchodci	82
11 Citlivostní analýza	83
11.1 DPH a daň z příjmu fyzických osob	85
12 Závěr	86
13 Použitá literatura	89

1 Úvod

1.1 Srovnání českého daňového systému se zahraničím

Každý daňový systém ovlivňuje rozdělení příjmů ve společnosti. Totéž platí o českém systému. Současný daňový systém v České republice má jen málo společného s daňovou soustavou z předreformního období před rokem 1989 a v základních rysech je stejný jako ve většině zemí OECD. Zásadní daňová reforma byla parlamentem schválena již v roce 1992, ale vstoupila v platnost až v roce 1993 po rozdělení Československa. Nový systém je založen na stejných principech jako ve vyspělých tržních ekonomikách. Celková daňová kvóta je v porovnání s ostatními zeměmi OECD průměrná (graf 1.1), nicméně přesahuje úroveň, která byla v dnešních vyspělých zemích OECD v době, kdy se nacházely ve stejné fázi vývoje, jako je dnes Česká republika. V roce 1997 byl poměr daní k HDP 37 %, v roce 2001 byl tento poměr 38,4 %. Z pěti netranzitivních zemí OECD (Řecko, Irsko, Korea, Portugalsko a Španělsko), jejichž HDP byl v předchozích 35 letech stejný nebo nižší než v České republice, měly všechny tyto země v té fázi vývoje, ve které se dnes nachází Česká republika, průměrné daňové břemeno nižší. Jejich celková daňová zátěž se pohybovala mezi 17 % a 24 % HDP¹.

Graf 1.1: Celkové daňové zatížení v zemích OECD, 1997, daňové zatížení jako procento HDP

Zdroj: OECD National Accounts, OECD Revenue Statistics

¹ Bronchi and Burns, 2000

Škála typů daní je poměrně rozmanitá, hlavním zdrojem daňových příjmů jsou daně z příjmu fyzických osob, odvody na sociální zabezpečení a nepřímé daně. Zatímco daň z příjmu právnických osob je v mezinárodním porovnání na průměrné úrovni, daně ze spotřeby a příspěvky na sociální zabezpečení jsou vysoké. Tvoří 65 % celkových daňových příjmů. Daně z příjmu fyzických osob zajišťují menší podíl celkových příjmů než ve většině zemí OECD. Daně vybírané na místní úrovni jako daně z majetku a jiné poplatky jsou naopak velmi nízké.

Tabulka 1.1: Porovnání daňového zatížení a struktury daní s členskými zeměmi Evropské unie, 2001

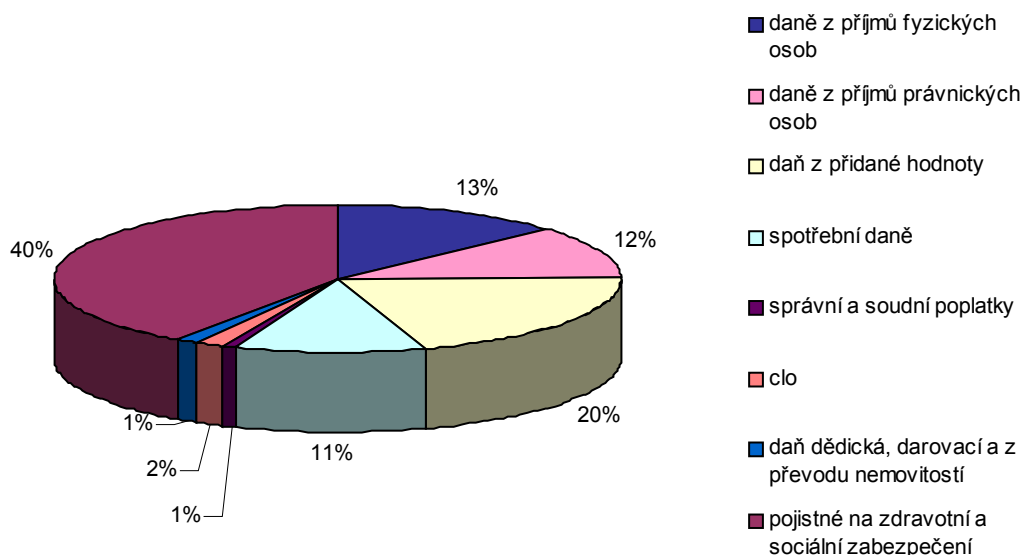
Stát	Daňové zatížení celkem	Nepřímé daně	Přímé daně	Sociální pojištění
	v % k HDP	v % z celkových daňových odvodů (příjmů)		
Belgie	46	29,6	39,2	31,2
Dánsko	49,8	35,1	60,4	4,4
Německo	41,2	30,3	27,3	42,5
Řecko	36,8	40,8	28,3	30,9
Španělsko	35,6	33,8	30,5	35,7
Francie	45,4	34,7	29,1	36,3
Irsko	31,2	43,6	41,9	14,5
Itálie	42,6	35,3	35,7	29
Lucembursko	41,8	34,1	38,2	27,7
Nizozemí	40	33,7	30,6	35,6
Rakousko	45,6	33,8	33,4	32,8
Portugalsko	35,9	41,4	27,8	30,9
Finsko	46	29,9	43	27,1
Švédsko	54,1	31,3	41,2	27,5
Velká Británie	37,5	37,8	45,2	17,1
EU15	41,1	33,7	34,9	31,4
US	29,6	:	:	:
JP	27,1	:	:	:
Česká republika	38,4	34,9 ²	24,6	40,4

Zdroj: Eurostat, MFČR

V porovnání se zeměmi Evropské unie z hlediska struktury daní jsou u nás nižší daně z příjmu fyzických a právnických osob a naopak vyšší odvody na sociální a zdravotní pojištění. Pokud jde o proporce daní přímých a nepřímých, je zhruba na západoevropském průměru. V roce 2001 tvořily v České republice přímé daně přibližně čtvrtinu celkových daňových příjmů státního rozpočtu. Nejvyšší podíl přímých daní na celkových odvodech má Dánsko, přímé daně tvoří přibližně 60 % celkových daňových odvodů. Podíl povinných odvodů na sociální a zdravotní pojištění mělo ze zemí Evropské unie pouze Německo vyšší

než Česká republika. Průměr EU je kolem 31 %. Nepřímé daně a ostatní daně jako cla, dědická daň, daň z převodu nemovitostí a ostatní tvoří společně přibližně 35 % celkových daňových odvodů.

Graf 1.2: Struktura daňových příjmů státního rozpočtu v roce 2001

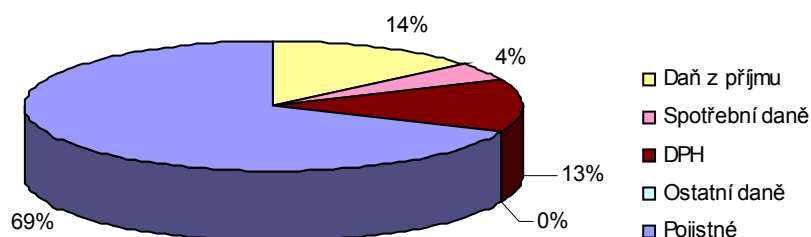
Zdroj: Ministerstvo financí České republiky

V roce 2001 tvořily celkové daňové příjmy 38,4 % hrubého domácího produktu. Ambicí této práce je popsat „pouze“ sektor domácností a rozdělení daňového břemene mezi jeho různé příjmové skupiny. Z výsledků práce vyplývá, že sektor domácností přispěl svými daňovými výdaji do státního rozpočtu ze 42 %. České domácnosti vydaly na daně v průměru přibližně 35 % procent průměrného ročního tržního příjmu.³ Pozorované domácnosti z celkových výdajů na daně vydaly v průměru 65 % na pojistné na sociální a zdravotní zabezpečení a 18 % na daň z příjmu. Na DPH a spotřební daně vydaly dohromady 17 % ze svých celkových daňových odvodů. Ostatní výše uvedené daně jsou v porovnání s ostatními zanedbatelné.

² Zahrnuje i ostatní daně, cla a správní a soudní poplatky.

³ Výpočty autorky

Graf 1.3: Struktura daňových výdajů českých domácností v roce 2001

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Vzhledem k vysokému procentu výdajů na daně je důležité vědět, jak je povinnost platit daně rozložena mezi jednotlivé domácnosti. Celkové makroukazatele daňových příjmů a sazby jednotlivých daní neposkytují informaci o skutečných, efektivních daňových sazbách a o rozdělení daňového zatížení mezi různé příjmové skupiny.

Rozdělení efektivních mezních průměrných daňových sazeb mezi evropskými domácnostmi analyzuje a popisuje ve své práci H. Immervoll (2002). Porovnává 14 členských zemí Evropské Unie a jejich domácnosti. K výpočtům používá výstupy mikrosimulačního modelu EUROMOD. Měří velikost podílu systému daní a dávek na příjmy domácností a průměrné efektivní sazby aplikované na pracovní příjmy (tabulka 1.3). Výsledky jeho práce ukazují, že efektivní daňové sazby velice závisí na výši příjmů domácností, situaci na trhu práce a rodinných okolnostech a dalších faktorech. Použití makroukazatelů vytváří tedy neodpovídající přehled o daňovém zatížení, kterému je vystavena většina populace.

Tabulka 1.3: Průměrná efektivní daňová sazba domácností EU vzhledem k hrubým pracovním příjmům⁴

%	AT	BE	DK	FI	FR	GE	GR	IR	IT	LU	NL	PT	SP	UK
<i>Decile Group</i>														
1	28.3	42.3	50.5	20.3	42.6	6.4	6.4	6.5	32.3	22.7	30.2	29.2	27.0	-2.5
2	34.6	45.4	46.9	31.9	45.5	36.1	16.6	7.0	35.5	24.1	23.0	29.1	26.1	9.0
3	37.3	49.0	52.0	39.6	47.3	41.7	17.7	14.7	40.1	26.1	30.4	30.2	25.6	19.6
4	40.5	50.0	42.7	42.6	43.9	44.9	29.9	17.6	42.1	26.1	35.0	31.2	30.7	24.1
5	42.4	52.4	42.8	43.7	42.9	46.6	35.1	21.2	42.8	27.0	38.1	31.9	32.2	27.1
6	43.6	53.3	43.6	45.1	42.6	48.3	34.7	24.2	43.8	27.9	38.8	32.4	34.6	28.2
7	45.2	54.5	43.5	46.3	43.0	49.3	35.5	25.4	44.8	29.8	39.8	33.4	35.6	29.1
8	47.0	55.8	44.3	47.5	43.4	50.6	36.9	28.9	45.9	31.5	38.2	35.1	37.1	30.2
9	49.0	58.2	46.5	49.9	44.1	52.0	39.9	32.1	47.5	34.4	38.0	37.8	38.5	30.4
10	49.0	61.3	52.5	54.6	46.8	51.5	42.4	35.2	51.7	39.3	41.6	45.2	39.3	34.2

Zdroj: Immervoll, 2002

Nejbližší srovnatelnou zemí je pro nás Rakousko, které se odlišuje jen vyššími sociálními odvody zaměstnavatelů. Rakousko je hodnoceno jako země s umírněnou progresivitou přerozdělovacího systému⁵. Jestliže u domácností zaměstnanců jsou odvody z příjmů poměrně proporcionální vůči jejich výši, pak u domácností jako celku progresivní efekt daní mírně převažuje nad vyrovnávacím efektem sociálních dávek. Podle analýzy provedené A. Gugerem (1996) nepřímé daně působí regresivně: vyšší příjmové kategorie platí nižší DPH a spotřební daň, neboť více spoří.

Tabulka 1.4: Odvody domácností podle výše příjmů v Rakousku (%)

	Spodní	Střední třetina příjmové distribuce	Horní
<i>Všechny domácnosti kromě samostatných</i>			
Přímé odvody	6,5	26,6	66,8
Daň z příjmu	5,2	23,9	70,9
Sociální pojištění	7,9	29,5	62,6
Nepřímé daně	15,2	30,8	54,0
Odvody celkem	9,0	27,0	64,0
Hrubý příjem domácnosti	12,0	28,4	59,5
<i>Domácnosti zaměstnanců</i>			
Přímé odvody	15,8	28,3	55,9
Daň z příjmu	11,1	25,5	63,4
Sociální pojištění	20,1	30,9	49,0
Nepřímé daně	20,1	31,5	48,4
Odvody celkem	17,2	29,3	53,4
Hrubý příjem domácnosti	17,6	29,2	53,2

Zdroj: Večerník, 2002

⁴ Hrubé pracovní příjmy zahrnují pojistné placené zaměstnavatelem.

Česká republika v současné době čelí nepříznivému vývoji státních financí. V rámci zvyšování efektivity přerozdělovací politiky se hledají cesty k obnovení rovnováhy mezi výdajovou a příjmovou stranou rozpočtu a také k přezkoumání správnosti přerozdělovacích toků. Je třeba, aby daňový systém odrážel stav ekonomiky a demografického vývoje české populace, dále musí Česká republika splňovat závazky vyplývající z členství v Evropské unii.

V roce 2001 byl počet ekonomicky aktivních obyvatel přibližně 5,2 miliónů, počet lidí v aktivním pracovním věku se však díky stárnutí populace snižuje. Daňovou základnu ovlivňuje dále zejména růst nezaměstnanosti a snížení podílu zaměstnaných na celkovém počtu lidí v aktivním pracovním věku v minulých několika letech. Veřejné rozpočty musí ale zejména reagovat na rostoucí mandatorní sociální výdaje a na snižování počtu lidí v aktivním pracovním věku díky stárnutí populace. To může mít pro systém, který výrazně spoléhá na odvody z mezd negativní důsledky. Proto, aby byl systém veřejných financí v České republice dlouhodobě udržitelný, musí být upravena jak výdajová strana systému, tak jeho příjmová strana.

Efektivita českého daňového systému, měřená podílem skutečných a v daných podmínkách realizovatelných daňových příjmů, je však v českých poměrech relativně nízká⁶. Určité změny, jako například rozšíření daňové základny, zmenšení množství položek spadajících pod sníženou sazbu DPH, přísnější zdanění příjmů ze samostatné výdělečné činnosti a změny ve zdanění kapitálových výnosů, by mohly zajistit stejný objem finančních prostředků i při snížení celkové předepsané daňové kvóty. Velkou výzvou stále zůstává navrhnout reformu daňové soustavy, která by minimalizovala negativní dopady na pracovní motivace a podpořila ekonomický růst.

Agregované údaje o výdajích domácností nedávají odpověď o rozložení daňového břemene případně mezi plátce daně ani o změnách v chování jednotlivců či sociálních skupin způsobené uvalením daně. Tato práce si klade za cíl popsat dopad daní na sektor domácností v České republice a analyzovat vliv některých navrhovaných změn daňových sazeb na změnu rozložení daňového zatížení. České domácnosti jsou rozděleny podle ročních tržních příjmů a na nich je testováno, zda je český daňový systém progresivní. Nyní již klasická analýza, kdy jsou plátci daně seřazeny podle nějaké míry bohatství, na které je testována progresivita daňového systému vznikla v roce 1974 v USA. Pechman a Okner

⁵ Večerník, 2002

provedli analýzu daňového systému USA, kde jsou plátcí daně seřazeni podle ročního příjmu.

1.2 Struktura práce

Funkce daní se popisují jako alokační (získání zdrojů pro financování veřejných statků nebo naopak penalizace za účelem zamezení či utlumení některých aktivit), redistribuční (přerozdělování zdrojů za účelem vyrovnání příjmových situací) a stabilizační (vyrovnávání ekonomického cyklu ovlivňováním poptávky). Pokud jde o redistribuční funkci, měla by splňovat požadavky horizontální spravedlnosti (poplatníci se stejnou platební schopností mají platit stejnou daň), vertikální spravedlnosti (poplatníci s vyšší platební schopností mají platit vyšší daň a naopak). Je třeba brát v úvahu i další hlediska. Přílišná progresivita daně vede k demotivaci pracovního úsilí, popř. k podvádění⁷.

Tato práce se zaměřuje na analýzu vlivu současného daňového systému na rozdělení daňových výdajů domácností a na rozdělení daňového břemene mezi české domácnosti. Podrobně je zkoumán dopad jednotlivých daní, které jsou přímo či nepřímo uvaleny na české domácnosti. Cílem je ukázat, kolik ze svých příjmů vydají české domácnosti na daně a jaký je jednotlivý a celkový dopad daní na různé příjmové skupiny českých domácností.

Podrobně jsou analyzovány všechny daně, které jsou na sektor domácností uvalovány. Jedná se o daň z příjmu fyzických osob, povinné sociální a zdravotní pojištění, daň z přidané hodnoty a spotřební daně. Ostatní daně, které domácnosti platí, jako daň z nemovitosti, darovací daň a jiné, jsou shrnuty dohromady a označeny názvem ostatní daně, protože v porovnání výdajů na ně a na ostatní výše uvedené daně, jsou tyto daně zanedbatelné. Pro úplnost jsou však také uvedeny.

Pro práci jsou použita data statistiky rodinných účtů Českého statistického úřadu za rok 2001, která zahrnují více než 3700 domácností. Data popisují strukturu příjmů a vydání jednotlivých českých domácností v roce 2001. Data jsou na základě příslušnosti k sociální skupině osoby v čele domácnosti převážena na úhrn populace.

Následující kapitola práce popisuje český daňový systém a uvádí předpoklady, ze kterých práce vychází. Ve třetí kapitole jsou popsány výpočty použité v práci, jednotlivé veličiny, které do výpočtů vstupují, a výpočty jednotlivých daní. Čtvrtá kapitola prezentuje výsledky celé práce. Popisuje celkové průměrné daňové zatížení českých domácností i

⁶ Bronchi a Burns, 2000

⁷ Večerník, 2002

dopad jednotlivých daní. Aby mohly být výsledky správně interpretovány, zabývá se pátá kapitola strukturou příjmů jednotlivých příjmových skupin českých domácností. Dále se práce zabývá podrobným popisem dopadu jednotlivých daní a jejich dopadem na domácnosti rozdělené podle sociální skupiny osoby v čele domácnosti. V poslední kapitole jsou analyzovány změny sazeb z příjmu fyzických osob a jejich kompenzace daní z přidané hodnoty. Závěr shrnuje výsledky a zjištění této práce.

2 Popis daňového systému v České republice

Domácnosti v České republice odvádí ze svých příjmů následující daně. Z přímých daní jsou to daň z příjmu fyzických a právnických osob. Ekonomicky aktivní osoby musí přispívat povinnými odvody do systému sociálního a zdravotního zabezpečení. Z nepřímých daní platí občané České republiky spotřební daně a daň z přidané hodnoty.

Současný systém daně z příjmu fyzických osob aplikuje na všechny příjmové skupiny progresivní sazby v rozmezí 15 % až 32 %. Daňový základ, na který je tato daň uvalována je u osob samostatně výdělečně činných rozdílem mezi hrubým příjmem a náklady vztahujícími se k příjmům. Jinak řečeno, daňový poplatník si tyto náklady lumpsum odečítá od hrubých příjmů. Každý daňový poplatník měl v roce 2001 nárok uplatnit si osobní odpočitatelnou položku ve výši 38040 Kč. Další úlevou pro domácnost daňového poplatníka je odpočitatelná položka na dítě, která činila 23520 Kč (na studenta 11400 Kč) a na manželku, jejíž roční hrubé příjmy nepřesahují 38040 Kč si pak mohl daňový poplatník uplatnit odpočet ve výši 21720 Kč.

Dalším odpočtem vztahujícím se k dani z příjmu fyzických osob jsou povinné platby na sociální a zdravotní pojištění. Osoba samostatně výdělečně činná přispívá do systému 47,5 % z vyměřovacího základu hrubých příjmů. Zaměstnavatel přispívá 35 % hrubých příjmů svých zaměstnanců a zaměstnanec ze svých příjmů platí 8 % na sociální pojištění a 4,5 % na zdravotní pojištění a politiku zaměstnanosti. Příspěvky zaměstnavatele a osob samostatně výdělečně činných jsou plně odečitatelné od daňového základu plátce daně. Celková míra příspěvků na sociální a zdravotní je shodná pro zaměstnance i pro osoby samostatně výdělečně činné, nicméně základ, ze kterého je daň vypočítávána, se významně liší. U osob samostatně výdělečně činných je vyměřovacím základem pro odvod pojistného

35 % příjmu a zaměstnanec platí příspěvek vždy bez ohledu na to, jak je jeho příjem vysoký či nízký.⁸

Daň z přidané hodnoty (DPH) v České republice odpovídá systému EU. Existuje pouze několik výjimek. DPH se vybírá ze všech zdanitelných transakcí, včetně domácího zboží a služeb, které se poskytují v naturální podobě, a také z importovaného zboží. Ačkoliv DPH v České republice spadá do intervalu, který EU akceptuje, její současná úroveň 22 %⁹ (do ledna 1995 23 % a od května 2004 19 %) je ve srovnání se zahraničím vysoká. Vedle základní sazby existuje v systému ještě snížená 5 % sazba, která byla zavedena s jasným přerozdělovacím cílem, je uplatňována zejména u „sociálně citlivých“ položek, jako jsou potraviny, farmaceutické výrobky, telekomunikace, teplo a většina služeb. Velké množství zboží a činností, které se daní sníženou sazbou nebo se nedaní vůbec, způsobuje, že v porovnání se zahraničím je efektivní sazba DPH (poměr příjmů z DPH k celkové spotřebě) velmi nízká, stejně jako produktivita daně, měřená jako poměr efektivní sazby DPH k zákonem stanovené sazbě.¹⁰ Efektivní sazba daně z přidané hodnoty v sektoru domácností byla v roce 2001 přibližně 9 % (poměr příjmů z DPH k celkové spotřebě u pozorovaných domácností). Produktivita DPH podle definice OECD byla 41 %¹¹.

Spotřební daně jsou v České republice od roku 1993 uvalovány na uhlovodíková paliva a maziva, alkohol a tabákové výrobky. Sazby spotřebních daní platné v České republice v roce 2001 ukazuje tabulka 2.1.

⁸ Bronchi and Burns, 2000

⁹ V době psaní práce vláda prosazovala návrh na snížení horní sazby DPH na 19 %. Osud této novely však zatím zůstal nejasný.

¹⁰ Bronchi and Burns, 2000

¹¹ Výpočty autorky, viz kapitola 8.1.

Tabulka 2.1: Sazby spotřebních daní v ČR

Komodita	Sazba v ČR od 1.7.1999
Lih, lihoviny, destiláty	234 Kč/l etanolu
Pivo (Kč/hl za každé celé % extraktu původní mladiny)	24Kč/hl
Cigarety filtr. délky do 70mm včetně ¹²	0,67 Kč/kus
Cigarety filtr. délky nad 70 mm ¹³	0,79 Kč/kus
Cig. tabák pro ruční výrobu cigaret	855 Kč/kg
Žvýkáci tabáky	44 Kč/kg
Doutníky	0,79 Kč/kus
Benzín bezolovnatý	10 840 Kč/1000 litrů
Benzín olovnatý	10 840 Kč/1000 litrů
Motorová nafta	8 150 Kč/1000 litrů
Lehký topný olej	8 150 Kč/1000 litrů
Těžký topný olej	0 Kč/t
Zkapalněný plyn LPG pro dopravu	2 850 Kč/t
Zkapalněný plyn LPG mimo dopravu	0 Kč/t

Zdroj: Ministerstvo financí ČR

Domácnosti platí další daně jako darovací daň, daň z nemovitosti, daň z převodu nemovitosti, kapitálové daně aj., které jsou v této práci označeny jako ostatní daně, protože jejich velikost v porovnání s ostatními výše uvedenými daněmi je zanedbatelná.

3 Postup výpočtů, předpoklady a definice

3.1 Předpoklady práce

Výchozím předpokladem této práce je, že český daňový systém je progresivní. S rostoucími příjmy roste daňové zatížení domácností. Progresivnost daňového systému se předpokládá kvůli vysokým přímým odvodům ve formě progresivní daně z příjmu fyzických osob.

Daňový systém je zkoumán jako celek, tedy jako společný dopad všech daní, které domácnosti odvádějí, na tržní příjmy domácností. Zkoumány jsou zvláště přímé daně včetně odvodů na sociální a zdravotní pojištění a nepřímé daně, kam patří spotřební daně a DPH. Vzhledem k progresivním sazbám daně z příjmu fyzických osob bude pravděpodobně dopad

¹² Přesný výpočet spotřební daně z tabáku je uveden v kapitole 3. Tento postup je používán, jsou-li výnosy z něj větší než z daně počítané způsobem uvedeným v tabulce 2.1.

přímých daní progresivní, i když vzhledem k odpočitatelným položkám nebude průměrná efektivní sazba skutečně tak velká, jak ji ukládá zákon.

Vzhledem k tomu, že spotřeba domácností neroste stejně rychle jako příjmy, předpokládá se u nepřímých daní, že jejich dopad na jednotlivé příjmové skupiny bude spíše regresivní. Dalším důvodem pro tento předpoklad je to, že je spotřební daň uvalována na vybrané statky s nízkou poptávkovou elasticitou a toto zboží spotřebovávají nižší i vyšší příjmové skupiny.

Pro výpočty dopadu přímých daní a pojistného je do všech výpočtů zahrnuto pojistné placené zaměstnavatelem, neboť toto břemeno v důsledku nesou zaměstnanci snížením vyplácené hrubé mzdy.

3.2 Definice příjmů

Ke správné interpretaci výsledků této práce je třeba přesně vědět, jaké předpoklady byly pro výpočty přijaty a jak byly jednotlivé veličiny dopočítávány. Následující kapitola se proto věnuje detailnímu popisu jednotlivých výpočtů a definici proměnných vstupujících do výpočtů v této práci.

Pro výpočty výdajů na jednotlivé daně a daňového dopadu jsou použity statistiky rodinných účtů Českého statistického úřadu za rok 2001. Základní jednotkou, na které jsou všechna měření prováděna, je domácnost.

Příjmy domácnosti jsou součtem příjmů jednotlivých členů domácnosti:

$$PRIJMY_{dom,rok} = \sum PRIJMY_{prednosta,rok} + \sum PRIJMY_{manzelka,rok} + \sum PRIJMY_{ostclen,rok}$$

Domácnosti jsou převáženy koeficientem na úhrn populace. Data tedy dávají přibližný přehled o příjmech a výdajích českých domácností a o distribuci příjmů v populaci rozdělené na domácnosti. Domácnosti jsou rozděleny na decily a percentily podle ročních tržních příjmů. Nevýhodou dat je jejich omezená reprezentativita vzhledem ke kvótnímu výběru podle společenských skupin a typů domácnosti. Rovněž požadavky na sledování přispívají k tomu, že vyšší příjmové kategorie jsou podhodnoceny. Zjištěná příjmová diference i míra přerozdělení jsou tím podceněny.

¹³ Vzhledem k nízké spotřebě ostatních tabákových produktů než cigaret délky na 70 mm a k dostupnosti dat o struktuře spotřeby domácností je spotřeba těchto statků zanedbána.

V práci jsou používány tři různé koncepty příjmů. Pro určení celkového daňového zatížení a porovnání dopadu jednotlivých daní na domácnosti je použit tržní příjem domácností.

Tržní příjmy domácností jsou součtem hrubých pracovních příjmů jednotlivých členů domácností, ostatních peněžních příjmů domácností a důchodů u osob pobírajících starobní důchod. Do pracovních příjmů zaměstnanců jsou zahrnuty i povinné odvody zaměstnavatele na sociální a zdravotní pojištění zaměstnance. Do ostatních peněžních příjmů jsou zahrnuty kapitálové příjmy domácností, ale nejsou započteny vybrané úspory, přijaté bezhotovostní půjčky, úvěry a výpůjčky.

$$TRHPRIJ_{dom,rok} = \sum(1+0,35)HPP_{zam,rok} + \sum\left(\frac{1}{1-0,35.0,475}\right)HPP_{osvc,rok} + \sum OSTP_{dom,rok} + \sum DUCH_{dom,rok};$$

Pro porovnání dopadu nepřímých daní je použit disponibilní příjem domácností. Domácnosti se o spotřebě rozhodují kromě jiného na základě svých disponibilních příjmů. Při porovnávání dopadu spotřebních daní má použití disponibilního příjmu větší vypovídací hodnotu než použití tržního příjmu. **Disponibilní příjem domácností** je pro výběr domácnosti definován jako tržní příjem domácnosti snížený o daň z příjmů a příspěvky na zdravotní a sociální pojištění a navýšený o nemocenské dávky, podporu v nezaměstnanosti a sociální dávky, které domácnosti pobírají:

$$DISPPRIJ_{dom} = TRHPRIJ_{dom} - \sum DPFO_{dom} - \sum POJISTNE_{dom} + \sum NEMOC_{dom} + \sum NEZAM_{dom} + \sum SOCDVA_{dom};$$

Pro analýzu dopadu přímých daní uvalovaných na pracovní příjmy domácností jsou použity hrubé pracovní příjmy domácností. **Hrubými pracovními příjmy** se rozumí příjmy z pracovní činnosti v pracovněprávním, služebním a členském poměru nebo v podnikání a v jiné samostatné výdělečné činnosti. Pokud je tato činnost hlavním zdrojem příjmů pracovníka, jedná se o pracovní příjmy z hlavní činnosti. Pracovní příjmy domácnosti jsou agregované pracovní příjmy všech ekonomicky aktivních členů domácnosti.

$$HPP_{dom,rok} = \sum(1+0,35)HPP_{zam,rok} + \sum\left(\frac{1}{1-0,35.0,475}\right)HPP_{osvc,rok};$$

Některé domácnosti nebyly sledovány celý rok. Hodnoty o spotřebě a výdajích těchto domácností byly dopočítány na roční údaje vydělením počtem měsíců pozorování a vynásobením 12. Počet členů a ostatní sociální ukazatele domácností zůstaly nezměněny. Díky těmto úpravám mohlo dojít ve výpočtech k dalším zkreslením.

3.3 Výpočet daně z příjmu fyzických osob

Proto, aby mohla být správně namodelovaná daň z příjmu fyzických osob, musely být pozorovaným domácnostem dopočítány odpočitatelné položky a výdaje na sociální a zdravotní zabezpečení. V příjmech ze soukromého podnikání je ve statistikách rodinných účtů zachycována pouze ta část výnosu z podnikání, která byla použita pro uspokojování potřeb domácnosti a jejích jednotlivých členů. Pro potřeby práce byly k těmto příjmům dopočítány povinné odvody na sociální a zdravotní zabezpečení a daň z příjmu fyzických osob.

Výpočet povinného pojištění

Pro konstrukci výpočtu povinných plateb na zdravotní a sociální pojištění je zásadní správně definovat základ pro odvod pojistného a jednotlivé sazby. U zaměstnanců byly platby na zdravotní a sociální pojištění ve statistikách rodinných účtů uvedeny. K pojistnému zaměstnanců bylo přidáno 35 % hrubých pracovních příjmů jako odvod pojistného od zaměstnavatele. Tato částka byla přidána i na stranu hrubých pracovních příjmů zaměstnanců. Celkové pojistné bylo dopočítáváno pouze u osob samostatně výdělečně činných. Základem pro odvod sociálního pojistného v tomto případě byly tedy pouze hlavní a ostatní pracovní příjmy osob samostatně výdělečně činných. Při konstrukci plateb povinného pojištění se vycházelo ze zákona č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a ze zákona č. 592/1992 Sb. o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění, ve znění předpisů platných v roce 2001.

Vyměřovacím základem pro platbu sociálního pojištění u osob samostatně výdělečně činných je 35 procent ročních příjmů, které jsou rozdílem mezi hrubým příjmem a náklady vztahujícími se k příjmům. Minimálním vyměřovacím základem pro platbu sociálního pojištění byl roční hrubý příjem ve výši 39600 Kč pro jednotlivé ekonomicky aktivní členy. Horní hranice vyměřovacího základu pro odvod sociálního pojistného byla 486000 Kč.

Sazby plateb sociálního zabezpečení jsou následující. Na nemocenské pojištění odvádí osoby samostatně výdělečně činné 4,4 % hrubých pracovních příjmů. U ostatních pracovních příjmů OSVČ nebyla tato platba použita, neboť je placena dobrovolně. Na

důchodové pojištění jsou OSVČ povinny odvádět 26 % ročních hrubých příjmů, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti činí 3,6 % ročních hrubých příjmů¹⁴.

Vyměřovací základ pro platbu zdravotního pojištění je také 35 % ročních hrubých příjmů. Dolní hranice vyměřovacího základu pro osoby samostatně výdělečně činné je dvanáctinásobek minimální mzdy, která v roce 2001 byla 5000 Kč. Horní strop vyměřovacího základu je 486000 Kč ročně. Nemocenské a zdravotní pojištění je počítáno sazbou 13,5 % hrubých ročních příjmů.

Zaměstnanci odvádí na sociální a zdravotní pojistné 12,5 % hrubých pracovních příjmů. 35 % hrubých pracovních příjmů zaměstnanců odvádí zaměstnavatel. Zaplacené pojistné bylo sečteno pro všechny členy domácnosti dohromady a také sečteno se zaplaceným pojistným členů domácnosti v zaměstnaneckém poměru.

Po sečtení všech pracovních příjmů zaměstnanců a příjmů osob samostatně výdělečně činných navýšených o pojistné byly spočítány roční pracovní příjmy domácností, označovány v textu jako hrubé pracovní příjmy.

Povinné odvody na sociální a zdravotní pojištění ekonomicky aktivních členů domácností je počítáno podle následujícího vzorce:

$$POJISTNE_{dom,rok} = 0,475 \cdot \sum (1+0,35) HPP_{zam,rok} + 0,475 \cdot \sum \left(\frac{1}{1-0,35 \cdot 0,475} \right) HPP_{osvc,rok} ;$$

Do celkového daňového zatížení domácností je započítáváno i pojistné placené zaměstnavatelem, protože ve skutečnosti nesou tento náklad zaměstnanci. Toto pojistné je domácnostem přičteno i na straně tržních příjmů. Protože se pojistné odečítá od daňového základu, velikost zaplacené daně z příjmu se tím nemění. Pro správný výpočet pojistného jsou tedy příjmy zaměstnanců navýšeny o 35 % hrubých pracovních příjmů a pojistné je jim počítáno sazbou 47,5 % (35 % odvody zaměstnavatele + 12,5 % odvody zaměstnance).

¹⁴ V roce 2002 vstoupila v platnost novela zákona o pojistném na sociální zabezpečení. U OSVČ se mění vyměřovací základ odvodu pojistného. Vyměřovacím základem je částka, kterou si OSVČ určí, ne však méně než 40 % příjmu ze samostatné výdělečné činnosti v roce 2004, 45 % příjmu ze samostatné výdělečné činnosti v roce 2005 a od roku 2006 50 % příjmu ze samostatné výdělečné činnosti, a to po odpočtu výdajů vynaložených na jeho dosažení, zajištění a udržení. Sazba pojistného na politiku zaměstnanosti se u OSVČ změnila u OSVČ z původních 3,6 % na 1,6 % z vyměřovacího základu.

Odpočitatelné položky

Pro správný výpočet daně z příjmu fyzických osob byly ekonomicky aktivním osobám v domácnosti dopočítány uplatňované odpočitatelné položky pro výpočet daňového základu pro odvod daně z příjmu fyzických osob. Z dat statistik rodinných účtů nelze přesně dopočítat všechny odpočitatelné položky pro osoby částečně či plně invalidní a pro držitele průkazu ZTP/P. Ekonomicky aktivní osoby si uplatňovaly položku 38040 Kč ročně. Osobě v čele domácnosti byly přidány odpočitatelné položky na dítě, studenta a manželku s nízkým příjmem, pokud se domácnost z takových členů sestávala. V kapitole 5.3 jsou počítány odpočitatelné položky dle návrhu ODS z roku 2001. Pro ekonomicky aktivní osoby je uvažována odpočitatelná položka ve výši 72000 Kč ročně, na každé dítě je uplatňována odpočitatelná položka ve výši 36000 Kč ročně.

Daň z příjmu fyzických osob

Od hrubých pracovních příjmů ekonomicky aktivních členů byly odečteny platby pojistného a odpočitatelné položky jednotlivých členů domácnosti. Z tohoto základu byla modelovaná daň z příjmu fyzických osob.

$$DPFO_{dom,rok} = t \cdot (HPP_{dom,rok} + ODPPOL_{dom,rok} - POJISTNE_{dom,ro});$$

Daň z příjmu fyzických osob je v České republice progresivní. Nejnižší sazba DPFO je 15 % a to pro daňový základ v intervalu 0 až 109200 Kč ročně. Na příjmy snížené o pojistné a odpočitatelné položky v rozmezí od 109200 Kč až 218400 Kč ročně včetně je uplatňována daňová sazba ve výši 20 %. Pokud je daňový základ výdělečně činné osoby v intervalu od 218400 Kč do 331200 Kč ročně, je povinna platit daň ve výši 25 %. Vyšší příjmy jsou zdaněny sazbou 32 %.

Daně jednotlivých ekonomicky aktivních členů domácnosti byly sečteny dohromady, aby byl spočítán dopad daně z příjmu fyzických osob na domácnosti.

Stejným způsobem byla spočítána rovná daň z příjmu fyzických osob ve výši 15 %. Tuto daň platili všichni členové domácnosti bez ohledu na výši příjmů po odečtení odpočitatelných položek a povinných odvodů na sociální a zdravotní pojištění. Povinné platby na sociální a zdravotní zabezpečení a odpočitatelné položky byly zanechány v původní podobě.

3.4 Výpočet daně z přidané hodnoty

Daň z přidané hodnoty byla spočítána jako suma výdajů domácnosti na statky zatížené 22 % sazbou DPH a suma výdajů domácnosti na statky zatížené sníženou 5 % sazbou DPH. Daň z těchto výdajů byla spočítána jako:

$$DPH_{celkem, dom, rok} = (VÝDAJE_{22} - VÝDAJE_{22}/1,22) + (VÝDAJE_5 - VÝDAJE_5/1,05);$$

V kapitole popisující dopad DPH je analyzováno, jak se změní dopad daně z přidané hodnoty, sníží-li se standardní sazba DPH na 19 % a pokud by DPH bylo sjednoceno na 15 %. Stejným způsobem jako u 22 % DPH jsou spočítány výdaje na tyto varianty DPH. Při snížení standardní sazby na 19 % bylo zároveň přesunuto některé zboží ze snížené sazby do standardní (kapitola 8.3) Pro výpočet dopadu jednotné 15 % daně z přidané hodnoty (kapitola 8.4) byly výdaje na léky, zdravotnictví a lékařské služby ponechány bez daně:

$$DPH_{19\%, 5\%, dom, rok} = (VÝDAJE_{19} - VÝDAJE_{19}/1,19) + (VÝDAJE_5 - VÝDAJE_5/1,05);$$

$$DPH_{15\%, dom, rok} = (VÝDAJE_{15} - VÝDAJE_{15}/1,15).$$

3.5 Výpočet spotřebních daní

Výdaje na spotřební daně byly spočítány uvalením sazby platné v roce 2001 na množství spotřebovaných statků. Spotřební daň byla počítána z pohonných hmot, z tabáku, z lihovin a piva. Všechny ostatní spotřební daně byly zanedbány, protože spotřeba jiných než uvedených statků je v sektoru domácností příliš malá nebo není v datech o spotřebě sledována. Domácnostem, které nebyly sledovány celý rok, byla spotřeba dopočítána za celý rok.

- Daň z pohonných hmot – z dat nelze rozlišit spotřebu benzínu a motorové nafty. Spotřeba motorové nafty a olejů byla tedy zanedbána a nahrazena spotřebou benzínu. Tímto předpokladem došlo k mírnému nadhodnocení daňového zatížení daní z pohonných hmot, protože sazba daně z benzínu je o něco vyšší než daň z motorové nafty. Pro výpočet daně se uvažuje, že domácnosti spotřebovávají pouze benzín Natural 95, jehož průměrná cena byla v roce 2001 24,44 Kč za 1 litr.¹⁵

$$SD_{phm, dom, rok} = N / 24,44 \cdot 10,84;$$

¹⁵ Statistická ročenka České republiky 2001.

- Daň z tabáku – spotřební daň z tabáku je počítána podle vzorce:

$$SD_{\text{tabak,dom,rok}} = 0,22 \cdot n \cdot p + 20 \cdot 0,36 \cdot n \cdot p = 0,22 \cdot N + 20 \cdot 0,36 \cdot N;$$

kde 0,22 je sazba daně z ceny krabičky a 0,36 Kč je fixní platba spotřební daně z kusu cigaret. p je cena krabičky, 20 je průměrný počet cigaret v krabičce. Počet zakoupených krabiček n byl odhadnut vydělením výdajů na tabák (N) cenou p , cenou krabičky cigaret Petra s filtrem. Dle Statistické ročenky české republiky byla v roce 2001 průměrná cena cigaret Petra s filtrem 40,02 Kč.

- Daň z lihovin - výdaje na lihoviny (N) byly vyděleny průměrnou cenou Rumu tuzemského (P) uvedeného ve Statistické ročence ČR 2001. Získaný počet spotřebovaných litrů byl vynásoben podílem alkoholu 40 % a sazbou 234 Kč na litr čistého alkoholu:

$$SD_{\text{lih,dom,rok}} = 234 \cdot 0,4 \cdot (N/P);$$

- Daň z piva - peněžní výdaje domácností na pivo (N) byly vyděleny z jedné poloviny průměrnou cenou 0,5 l lahvového piva 7,79 Kč a z druhé poloviny cenou 12,73 za 0,5 l točeného piva v roce 2001. Byl zaveden předpoklad, že bylo konzumováno pouze pivo 10°. Celkové množství spotřebovaného piva bylo vynásobeno sazbou spotřební daně. Sazba spotřební daně z piva činí 24 Kč na hektolitr piva za každé celé procento extraktu původní mladiny.

$$SD_{\text{pivo,dom,rok}} = [0,5 \cdot (\frac{N}{7,79 \cdot 2}) + 0,5 \cdot (\frac{N}{12,73 \cdot 2})] \cdot 10 \cdot 0,01 \cdot 24;$$

- Daň z vína - spotřební daň z vína byla úplně zanedbána vzhledem k tomu, že na révové víno je uvalena spotřební daň ve výši 0 Kč a z poskytnutých dat není možné zjistit podíl ostatních druhů vín na spotřebě.

4 Celkový dopad daní na české domácnosti

Východiskem této práce je předpoklad, že daňový systém v České republice je díky progresivním sazbám daně z příjmu fyzických osob celkově progresivní a že díky vysokým

povinným odvodům na sociální a zdravotní zabezpečení je celkové daňové zatížení obyvatel v porovnání se zahraničím vysoké.

V roce 2001 byly průměrné roční tržní příjmy domácností 313 134 Kč. Z těchto příjmů odvedly domácnosti průměrně okolo 34,6 %¹⁶ na daně, absolutně zaplatily na daních v průměru 127 643 Kč ročně.

Domácnosti odvádí daně ve formě povinných odvodů na zdravotní a sociální pojištění, daň z příjmu fyzických osob, spotřební daně, DPH a ostatní daně.

4.1 Průměrné daňové výdaje a zatížení

Nejvyššími položkami zatěžujícími rozpočet domácností jsou povinné odvody na zdravotní a sociální pojištění. V roce 2001 vydaly pozorované domácnosti na povinné pojištění v průměru 22,3 % svých ročních tržních příjmů. Do této částky je zahrnut i skrytý odvod, který za zaměstnance odvádí zaměstnavatel. Z celkových vybraných daní činí tato daň přibližně 69 % (graf 1.2).

Další významnou daní zatěžující domácí rozpočet je daň z příjmu a daň z přidané hodnoty. Daň z příjmu tvoří přibližně 14 % celkových daňových výdajů domácností. Absolutně vydaly domácnosti na DPFO v průměru 17666 Kč. Průměrné zatížení daní z příjmu fyzických osob je přibližně 4,3 % vzhledem k tržním příjmům domácností.

Na DPH zaplatily domácnosti průměrně přibližně 6 % svých ročních tržních příjmů. Za spotřební daně a ostatní daně zaplatily domácnosti v roce 2001 přibližně 1,9 % svých ročních tržních příjmů, v průměru kolem 5632 Kč.

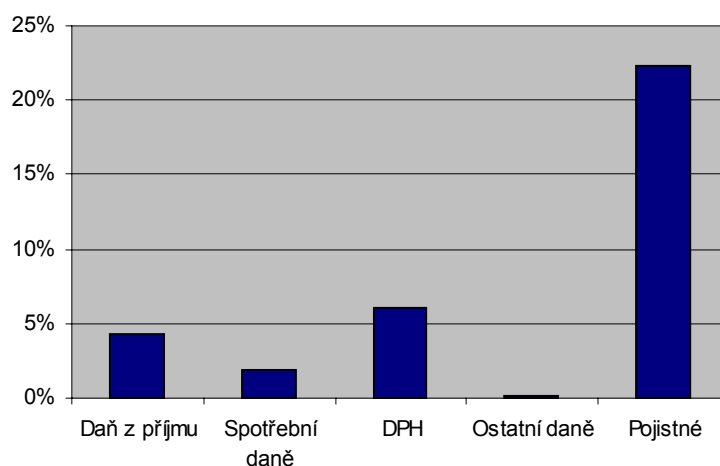
Tabulka 4.1: Průměrné roční příjmy a výdaje českých domácností

	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Daň z příjmu</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>DPH</i>	<i>Ostatní daně</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Celkem</i>
Průměrné výdaje	313 134	17 666	5 632	17 033	227	87 085	127 643
Prům. daňové zatížení		4,3%	1,9%	6,0%	0,1%	22,3%	34,6%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

¹⁶ Vlastní výpočty

Graf 4.1: Průměrný dopad jednotlivých daní

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Celkové výdaje českých domácností na daně jsou součtem výdajů na jednotlivé daně:

$$DANCELKEM_{dom,rok} = DPFO_{dom,rok} + POJISTNE_{dom,rok} + DPH_{dom,rok} + SPOTRDAN_{dom,rok} + OSTDAN_{dom,rok};$$

Celkové výdaje na daně závisí na výši příjmů, rostou ale pomaleji než tržní příjmy domácností. Graf 4.2 porovnává tržní příjmy a celkové výdaje na daně mezi jednotlivými decily. Nejvyšší příjmová skupina platí na daních v průměru více, než jsou průměrné tržní příjmy šestého decilu. Výdaje na daně třech nejnižších decilů jsou v porovnání s ostatními decily velice malé, tržní příjmy také.

Celkový dopad českého daňového systému na příjmové skupiny domácností byl testován pomocí regresní analýzy jako závislost celkových výdajů na daně českých domácností na tržních příjmech.

Pro výpočet celkového daňového zatížení vzhledem k tržním příjmům i pro výpočty výdajů na jednotlivé daně byl nejprve použit odhad metodou nejmenších čtverců. Vzhledem ke zjištěné heteroskedasticitě a výskytu vychýlených pozorování byla nakonec použita robustní metoda Least Absolute Deviations¹⁷. Přestože je stále v datech zřejmá heteroskedasticita, je odhad koeficientů rovnice konzistentní. Porušení předpokladu

¹⁷ Metoda odhadu Least Absolute Deviations je použita ve všech dalších odhadech závislosti výdajů či zatížení na příjmech domácností v této práci.

heteroskedasticity je u výdajů domácností typické¹⁸. Je přirozené, že ty domácnosti, které mají menší příjmy, mají také menší rozptyl ve svých výdajích, neboli stojí-li výdaje domácností ať už v roli vysvětlované nebo vysvětlující veličiny, je velikost náhodných fluktuací závislá od této veličiny. Jinak řečeno, rozptyl náhodných fluktuací není nezávislý od pozorování.

Do výpočtu závislosti celkových výdajů na daně na tržních příjmech domácností, tedy průměrné celkové efektivní sazby uvalované na domácnosti, byly vloženy dvě dummy proměnné, které mají na daňové výdaje zásadní vliv. Jednou z nich je sociální skupina osoby v čele domácnosti. Sociální skupina je definována následovně: 1 – dělník, 2 – samostatně činný, 3 – zaměstnanec, 5 – zemědělec, 7 - důchodce¹⁹. Sociální skupina osoby v čele domácnosti je významnou proměnnou, protože je v datech velice vysoké zastoupení domácností důchodců. Protože jsou do tržních příjmů zahrnuty důchody, mají důchodci poměrně vysoké tržní příjmy, ale jejich daňové zatížení je výrazně nižší než ekonomicky aktivních domácností, protože odvádí daleko nižší přímé daně než domácnosti v jiných sociálních skupinách. Algoritmus pro výpočet pojistného se liší u zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných. Výše pojistného vstupuje dále do výpočtu daně z příjmu. Odhad by tedy nebyl správný, pokud by tato proměnná nebyla do modelu zahrnuta. Rozdělení domácností v zaměstnaneckém poměru na dělníky a zaměstnance nemá pro tuto analýzu zásadní vliv, autorka ponechala rozdělení na sociální skupiny dle setřídění ve statistikách rodinných účtů.

Další dummy proměnnou, která do odhadu vstupuje je to, zda domácnost má či nemá děti²⁰. Hlavní myšlenkou, která stojí za použitím této proměnné je uplatňování odpočitatelných položek na děti při platbě daně z příjmu a předpoklad vyšší spotřeby domácností s dětmi, i když u vícečlenných domácností existují určité úspory z rozsahu. Jak ukazují výsledky P-value, obě proměnné jsou pro model významné.

Následující tabulka popisuje výsledky regresní analýzy. Po převážení dat P koeficientem vstupovalo do odhadu celkem 3292 pozorování. Závislá proměnná jsou výdaje na daně celkem a vysvětlující proměnná jsou tržní příjmy domácností, dummy proměnná sociální skupina přednosty a děti v domácnosti.

¹⁸ J. A. Víšek, Statistická analýza dat, 1998, strana 73

¹⁹ Dummy proměnná sociální skupina ve stejné podobě vstupuje do všech regresních analýz v této práci. Číslo označující sociální skupinu zůstala ve stejné podobě, v jaké byla ve statistikách rodinných účtů.

Number of observations: 3292

R-squared = .913718

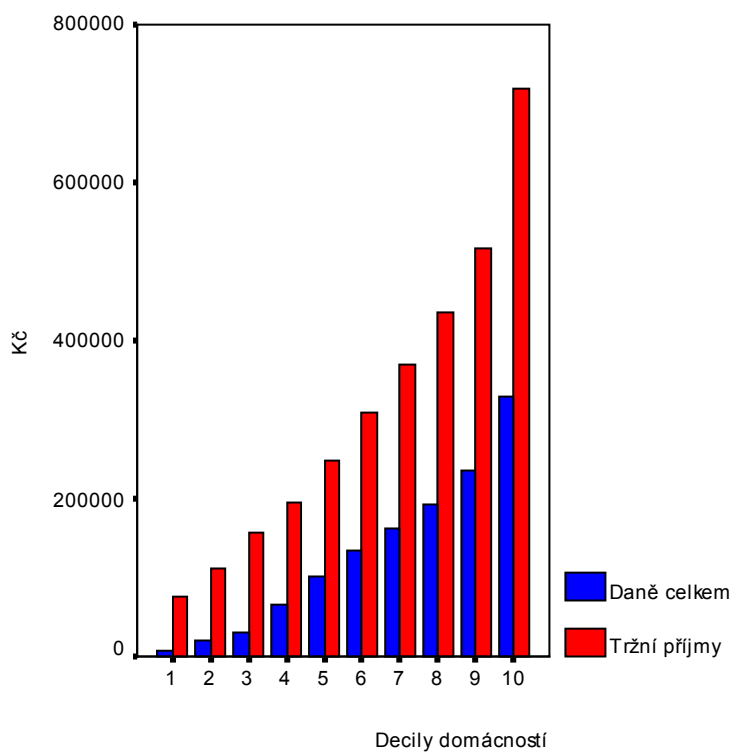
Parameter	Estimate	Error	t-statistic	P-value
C	-3138.07	1109.20	-2.82912	[.005]
TRHPRIJ	.477906	.179120E-02	266.807	[.000]
SKUPINA	-5533.80	169.959	-32.5596	[.000]
DETI	5610.58	679.870	8.25242	[.000]

Model vysvětluje nárůst daňových výdajů v závislosti na tržních příjmech přibližně z 91 %. Konstanta C je v modelu záporná. Existují domácnosti, u kterých jsou příjmy státu vyšší než daňové odvody. Koefficient násobící tržní příjmy je 0,478. Přibližně 48 % tržních příjmů domácností je tedy odvedeno na daně. Daňové odvody se dále mění podle toho, k jaké sociální skupině přednosta domácnosti patří a zda jsou v domácnosti děti. Koefficient sociální skupiny má záporné znaménko²¹. Nejvíce se daňové výdaje sníží důchodcům a zemědělcům, nejméně potom dělníkům a samostatně činným. Pokud domácnost má děti, zvyšují se jí daňové výdaje o 5611 Kč pokud ne, je toto číslo rovno 0. Odpočitatelné položky na děti, které daňové zatížení snižují, nejsou v celkovém zatížení natolik významné. Jediným vysvětlením nárůstu daňových výdajů domácností s dětmi je to, že se domácnostem zvýší spotřeba a platí více za DPH a spotřební daně. Vyšší spotřeba vliv odpočitatelných položek tedy převáží.

²⁰ Domácnost má děti – 1, domácnost nemá děti - 0

²¹ Pro podrobnější analýzu viz kapitola 10.

Graf 4.2: Výdaje na daně českých domácností

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

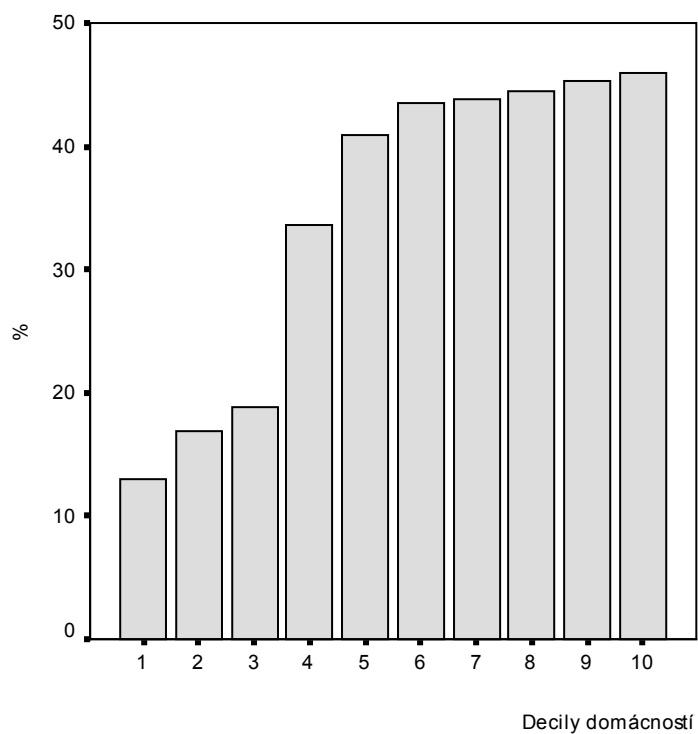
4.2 Dopad daňového systému na české domácnosti

Celkové výdaje na daně jsou vyděleny ročními tržními příjmy českých domácností:

$$DANZATÍŽENÍ = DANCELKEM_{dom,rok} / TRHPRIJ_{dom,rok};$$

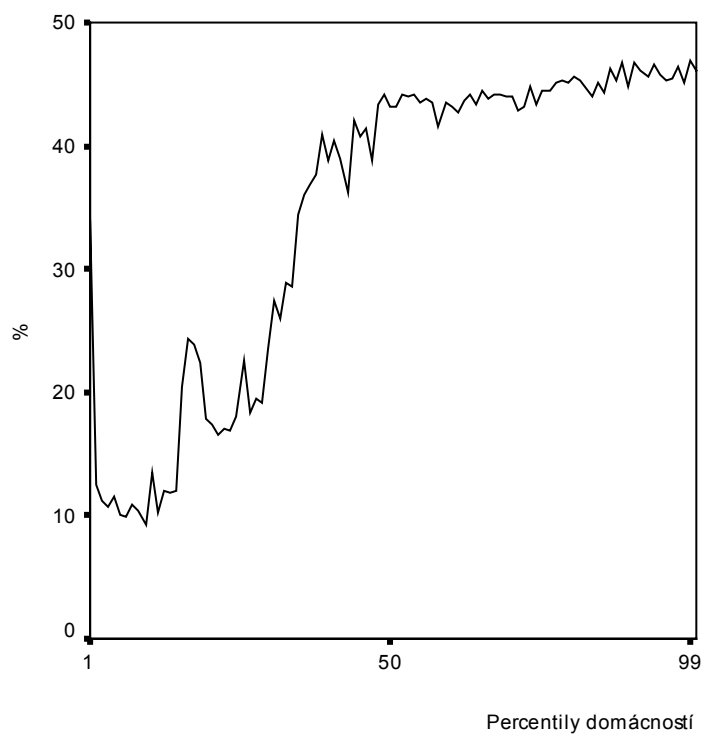
Jak je vidět z grafu 4.3, daňový systém v České republice je progresivní. S rostoucími příjmy domácností narůstá i daňové zatížení.

Graf 4.3: Průměrné daňové zatížení českých domácností, příjmové decily

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 4.4: Průměrné daňové zatížení českých domácností, příjmové percentily

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Druhá regresní analýza testuje, jak se mění daňové zatížení s rostoucími tržními příjmy jednotlivých příjmových skupin. Odhad byl proveden robustní metodou Least Absolute Deviations. Do modelu vstupují stejné vysvětlující proměnné jako v předchozím případě, tržní příjmy, sociální skupina přednosti a zda má domácnost děti. Vysvětlovanou proměnnou je v tomto případě podíl zaplacených daní celkem na tržních příjmech domácností.

Number of observations: 3292

R-squared = .538260

Parameter	Estimate	Error	t-statistic	P-value
C	.443678	.459570E-02	96.5420	[.000]
TRHPRIJ	.128281E-06	.742137E-08	17.2853	[.000]
SKUPINA	-.048758	.704180E-03	-69.2414	[.000]
DETI	.043698	.281686E-02	15.5130	[.000]

Výsledky regresní analýzy potvrzují předpoklad této práce. Celkové daňové zatížení se domácnostem s nárůstem tržních příjmů zvyšuje. Model vysvětluje vliv tržních příjmů na celkové zatížení z více než 50 %. Vzhledem k tomu, že dopad jednotlivých daní je lepší testovat na různé typy příjmů²², dává tento model hlavně představu o tom, zda se s nárůstem tržních příjmů daňové zatížení zvyšuje či snižuje.

Konstanta je větší než 0, to znamená, že daně jsou uvaleny na všechny příjmové skupiny. Koeficient u tržních příjmů je kladný, daňové zatížení tedy roste s tím, jak se zvyšují tržní příjmy domácností. Daňové zatížení se dále mění pro jednotlivé sociální skupiny²³. Daňové zatížení se domácnostem dále zvyšuje s tím, zda mají děti. Pokud ano, vzroste jim daňové zatížení přibližně o 4,4 %²⁴.

Celkový daňový systém v České republice v sektoru domácností v roce 2001 je progresivní. S rostoucími tržními příjmy se celkové daňové zatížení českých domácností zvyšuje. Zároveň však vyššími daněmi (absolutně i relativně) penalizuje rodiny s dětmi.

²² Přímé daně jsou testovány vzhledem k hrubým pracovním příjmům a nepřímé vzhledem k disponibilním příjmům.

²³ Hodnoty dummy proměnné jsou: dělník – 1, samostatně činný – 2, zaměstnanec – 3, zemědělec – 5, důchodce – 7, viz strana 26.

²⁴ V tomto modelu není zohledněn počet dětí, pouze to, zda domácnost děti má či nemá. Daňové zatížení se tedy zvýší paušálně o 4,4 % pokud je počet dětí v domácnosti větší než 0.

4.3 Výdaje na jednotlivé daně

V následující tabulce je ukázáno, kolik zaplatily jednotlivé příjmové decily za daně, které jsou na domácnosti přímo či nepřímo uvalovány. Zajímavé je, jak se struktura zaplacených výdajů na daně jednotlivých decilů mění.

Tabulka 4.2: Výdaje na jednotlivé daně

<i>Decily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu fyzických osob</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Ostatní daně</i>	<i>Celkem</i>
1	74 824	1 742	549	4 952	930	51	8 225
2	111 860	8 381	1 469	7 473	2 176	156	19 656
3	157 096	13 281	2 045	10 738	3 543	205	29 812
4	194 196	41 074	6 794	13 195	4 569	228	65 860
5	246 956	68 267	12 494	15 058	5 369	145	101 334
6	308 002	93 087	16 350	18 070	6 129	227	133 863
7	369 290	114 450	20 680	19 796	6 900	204	162 031
8	434 462	136 528	25 553	22 698	7 990	378	193 147
9	516 660	166 404	34 153	25 115	8 387	223	234 281
10	718 522	227 842	56 617	33 254	10 330	451	328 494

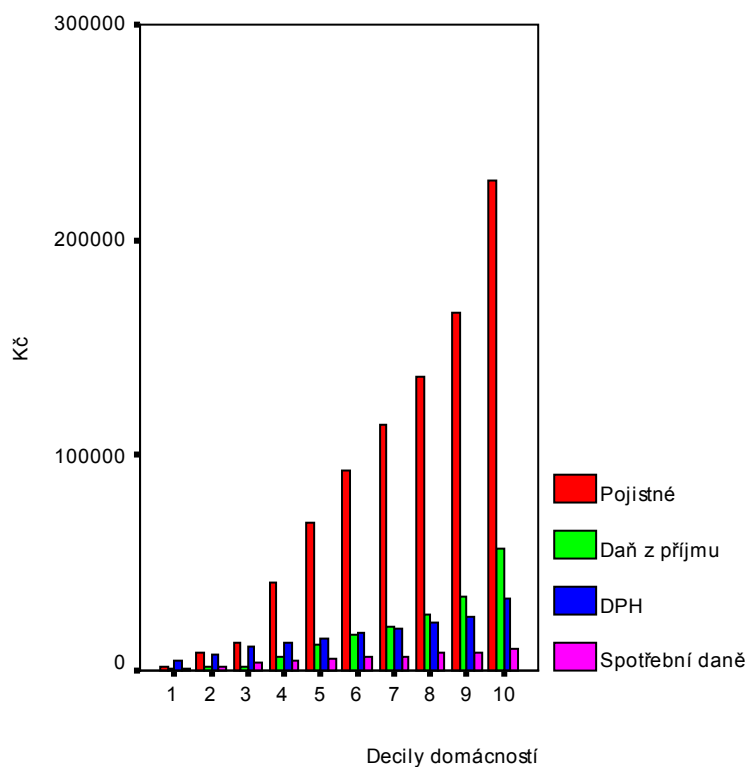
Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Tabulka 4.3: Dopad jednotlivých daní

<i>Decily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu fyzických osob</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Ostatní daně</i>	<i>Celkem</i>
1	74 824	2,7%	0,7%	8,0%	1,6%	0,1%	13,0%
2	111 860	6,8%	1,2%	6,7%	1,9%	0,1%	16,9%
3	157 096	8,4%	1,3%	6,8%	2,3%	0,1%	18,9%
4	194 196	20,8%	3,4%	6,8%	2,4%	0,1%	33,5%
5	246 956	27,5%	5,0%	6,1%	2,2%	0,1%	40,9%
6	308 002	30,3%	5,3%	5,9%	2,0%	0,1%	43,5%
7	369 290	31,0%	5,6%	5,4%	1,9%	0,1%	43,9%
8	434 462	31,4%	5,9%	5,2%	1,8%	0,1%	44,4%
9	516 660	32,2%	6,6%	4,9%	1,6%	0,0%	45,3%
10	718 522	32,0%	7,7%	4,7%	1,5%	0,1%	46,0%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 4.5: Výdaje na jednotlivé daně

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

DPH je u nejnižšího příjmového decilu daní, která tvoří nejvyšší výdaj. U ostatních příjmových skupin je největším výdajem na daně povinný příspěvek na zdravotní a sociální pojištění. V pátém příjmovém decilu jsou přibližně stejné výdaje na daň z příjmu fyzických osob a DPH. Protože je daň z příjmu fyzických osob progresivní, od šestého příjmového decilu vydají domácnosti na DPH v průměru méně než na DPFO. Výdaje na všechny daně s rostoucími příjmy rostou. Spotřební daně rostou nejméně a výdaje na ně, pokud zanedbáme kategorii „ostatní daně“, jsou nejnižší. Výdaje na ostatní daně, jak byly popsány výše, jsou v porovnání se všemi ostatními zanedbatelné.

Výdaje na DPH rostou také pomaleji než výdaje na daň z příjmů a pojistné, jejich podíl na celkových výdajích je ale přibližně dvakrát až třikrát vyšší než na spotřební daně u všech příjmových skupin.

Povinné odvody pojistného jsou nejvýznamnější položkou z celkových daňových výdajů. Díky zahrnutí skrytých odvodů od zaměstnavatele jsou výdaje na pojistné rozhodně nejvyšším odvodem domácností do státní pokladny. S výjimkou nejnižšího příjmového decilu jsou výdaje na pojistné nejvyšší, a to přesto, že jsou první tři decily složeny převážně z domácností důchodců. Výdaje na pojistné se nejvíce přibližují růstu příjmů, protože je

sazba pojistného stejná pro všechny příjmové skupiny. Ve skupinách se pouze mění podíl samostatně činných a zaměstnanců.

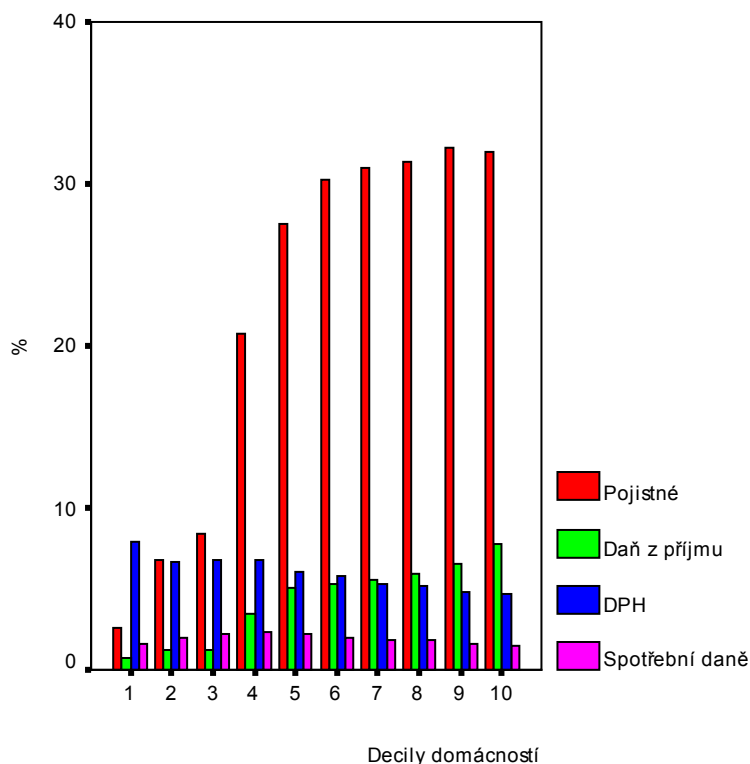
Dopad jednotlivých daní

Tabulka 4.3 ukazuje výdaje na jednotlivé daně vzhledem k tržním příjmům jednotlivých decilů. Zajímavé je, že vzhledem k tržním příjmům se podíl DPH a spotřebních daní příliš nemění. Efektivní sazba daně z příjmu fyzických osob se u všech příjmových skupin liší od skutečné sazby daně. Nikde nedopadá svoji zákonem stanovenou výší. To je způsobeno díky odpočitatelným položkám a platbám pojistného, které daňový základ snižují. Podrobnější analýza dopadu jednotlivých daní bude uvedena dále. Celkový daňový systém je progresivní. Daňové zatížení celkem začíná na 13 % u nejnižší příjmové skupiny. Mezi třetím a čtvrtým příjmovým decilem vzroste průměrné zatížení z 18,9 % na 33,5 %. Nárůst daňového zatížení mezi příjmovými skupinami je způsoben nárůstem přímých daní. Již čtvrtý decil odvádí na daních přes třetinu svých tržních příjmů a daňové zatížení postupně narůstá až po průměrnou sazbu nejvyššího decilu, která činí 46 %.

U DPH je zajímavé, že ač je v roce 2001 poměrně výrazná část statků ve snížené sazbě, je zatížení regresivní. Spotřební a ostatní daně jsou proporcionální.

Dopad jednotlivých daní je zobrazen na grafu 4.6. Nepřímé daně mají v České republice mírně regresivní charakter, zatímco pojistné a daň z příjmu fyzických osob působí progresivně.

Graf 4.6: Dopad jednotlivých daní

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

5 Příjmy domácností

Aby mohl být analyzován dopad daní a daňový systém na české domácnosti, je třeba ukázat, jak vypadá struktura příjmů domácností.

Struktura příjmů jednotlivých decilů je popsána v tabulce 5.1. Pro názornou představu rozdělení příjmů před a po zdanění jsou uvedeny roční tržní příjmy a roční disponibilní příjmy domácností. Aby bylo jasné vidět, jak se mění struktura příjmů mezi příjmovými skupinami, jsou uvedeny hrubé pracovní příjmy domácností, ostatní příjmy domácností, důchody a sociální dávky vyplácené domácnostem.

S narůstajícími příjmy klesá podíl příjmů z důchodů, dávek v nezaměstnanosti a nemocenských dávek. Progresivní systém daní z příjmů a sociální dávky vyrovnávají mírně nerovnosti mezi jednotlivými příjmovými skupinami. Výjimku tvoří nejnižší tři příjmové decily, kde jsou nejvýraznější složkou příjmů důchody.

Tabulka 5.1: Struktura peněžních příjmů domácností

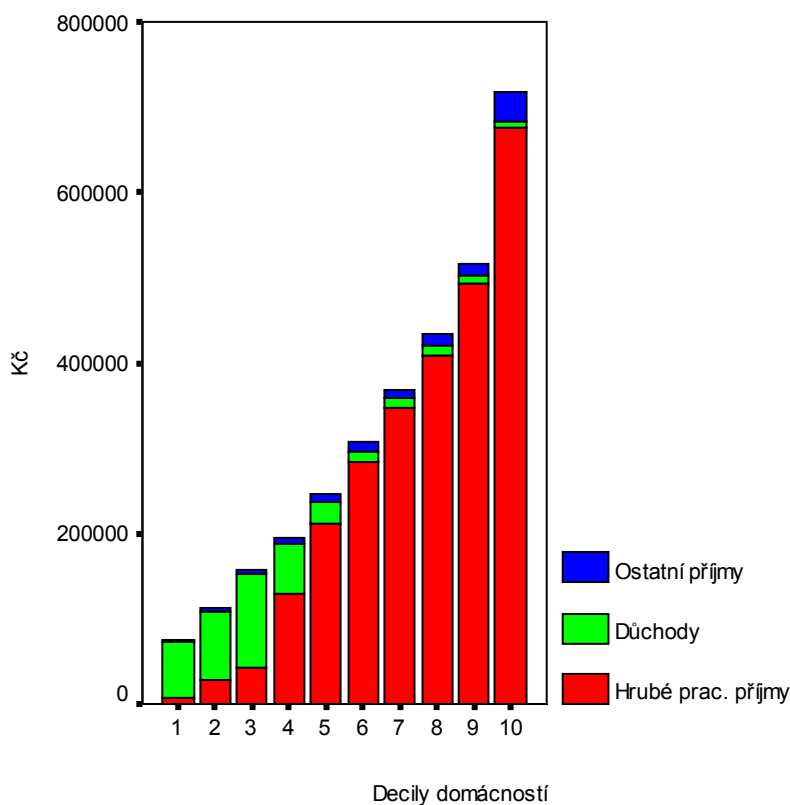
<i>Decily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Disponibilní příjmy</i>	<i>Hrubé pracovní příjmy</i>	<i>Ostatní příjmy</i>	<i>Důchody</i>	<i>Sociální dávky</i>
1	74 824	75 201	7 069	1 624	66 130	2 669
2	111 860	108 624	29 240	3 209	79 411	6 613
3	157 096	150 046	42 588	4 185	110 323	8 276
4	194 196	166 572	129 483	7 552	57 162	20 245
5	246 956	187 328	211 918	10 339	24 699	21 134
6	308 002	220 982	282 745	12 024	13 234	22 417
7	369 290	254 411	347 826	11 366	10 097	20 252
8	434 462	287 848	409 273	14 393	10 796	15 467
9	516 660	329 253	493 574	15 383	7 703	13 150
10	718 522	443 972	675 430	36 972	6 120	9 908

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Rozdíly mezi tržními a disponibilními příjmy nejsou mezi prvními čtyřmi decily velké, vezmeme-li v úvahu, že se jedná o roční veličiny. Mezi jednotlivými příjmovými skupinami se však mění struktura příjmů. S rostoucími tržními příjmy se zvyšuje podíl pracovních a ostatních příjmů a snižuje se podíl důchodů a sociálních dávek na tržních příjmech domácností. Nejvyšší příjmový decil má roční tržní příjmy přibližně devětkrát větší než nejnižší příjmový decil. Disponibilní příjmy nejvyššího příjmové decilu jsou pouze přibližně šestkrát vyšší než disponibilní příjmy nejnižšího příjmového decilu.

Nejvyšší příjmové skupiny jsou v porovnání s ostatními skupinami nejméně závislé na sociálních dávkách. Nejvýznamnější složkou příjmů jsou u vyšších příjmových skupin pracovní příjmy a ostatní příjmy. Přestože nejvyšší příjmový decil téměř devětkrát převyšuje svými tržními příjmy decil nejnižší, jsou i těmto domácnostem vypláceny sociální dávky. Průměrné příjmy ze sociálních dávek nejvyššího příjmového decilu jsou 9908 Kč na domácnost ročně.

Graf 5.1: Struktura tržních příjmů jednotlivých decilů

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

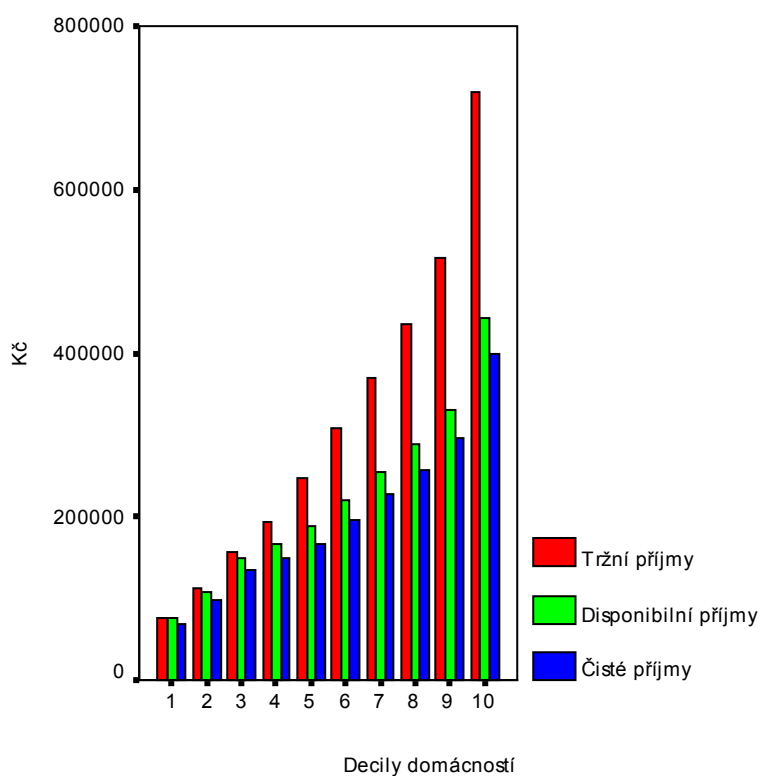
Tabulka 5.2 vedle sebe ukazuje tržní příjmy, disponibilní příjmy a čisté příjmy domácností. Pojmem čisté příjmy se rozumí takové příjmy, které by domácnostem zbyly, pokud by zaplatily všechny daně, které státu přímo či nepřímo odvádějí. Od disponibilních příjmů jsou odečteny všechny ostatní daně, spotřební daně a DPH, které decily domácností za rok 2001 v průměru zaplatily. Oproti tržním příjmům jsou disponibilní příjmy domácností mezi domácnosti rozděleny rovnoměrněji. Progresivní systém daně z příjmu a pojistné mírně snižují nerovnosti mezi příjmy jednotlivých příjmových skupin domácností. Nepřímé daně bohatství domácností snižují, ale nepřispívají k redistribuci bohatství mezi příjmovými skupinami.

Tabulka 5.2: Rozdělení příjmů mezi české domácnosti

Decily	Tržní příjmy	% z celkových příjmů ²⁵	Disponibilní příjmy	% z celkových příjmů	Čisté příjmy
1	74 824	2,4%	75 201	3,4%	69 268
2	111 860	3,6%	108 624	4,9%	98 817
3	157 096	5,0%	150 046	6,7%	135 560
4	194 196	6,2%	166 572	7,5%	148 445
5	246 956	7,9%	187 328	8,4%	165 367
6	308 002	9,8%	220 982	9,9%	194 534
7	369 290	11,8%	254 411	11,4%	225 297
8	434 462	13,9%	287 848	12,9%	253 980
9	516 660	16,5%	329 253	14,8%	289 672
10	718 522	22,9%	443 972	20,0%	386 798
Nejvyš. 5 %	825 892	13,2%	507 160	11,4%	440 706
Nejvyš. 1 %	1 118 093	3,57%	687 644	3,09%	600 634

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 5.3: Rozdělení příjmů před a po zdanění mezi české domácnosti

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Další kapitoly diplomové práce popisují podrobně dopad jednotlivých sledovaných daní. Analyzují dopad přímých daní na hrubé pracovní příjmy a dopad nepřímých daní na

²⁵ Počítáno ze sumy uvedených příjmů pozorovaných domácností.

disponibilní příjmy domácností. Dále ukazují, jak se změní daňové zatížení domácností, pokud se za jinak stejných podmínek změní parametry daňového systému.

6 Daň z příjmu fyzických osob

6.1 Dopad daně z příjmu fyzických osob

Jak bylo uvedeno výše, daň z příjmu fyzických osob je v České republice progresivní. Sazby daně z příjmu fyzických osob se pohybují v rozmezí od 15 % do 32 %. Hypotézou pro analýzu daně z příjmu fyzických osob tedy je, že její dopad na hrubé pracovní příjmy domácností je progresivní.

Tabulka 6.1 ukazuje výdaje na daň z příjmu fyzických osob a její dopad na tržní příjmy a hrubé pracovní příjmy domácností. Aby bylo jasné vidět, proč se efektivní sazba daně z příjmu fyzických osob liší od uvalované sazby, jsou uvedeny také výdaje na pojistné a odpočitatelné položky domácností. Průměrná efektivní sazba daně z příjmu fyzických osob je 7,5 % a průměrné hrubé pracovní příjmy tvoří 262 854 Kč.²⁶

Přestože je daň z příjmu fyzických osob uvalována progresivně, vzhledem k daňovým úlevám v podobě odpočitatelných položek a k pojistnému, které skutečný daňový základ snižují, je efektivní sazba nižší a v porovnání s hrubými pracovními příjmy není progresivní (tabulka 6.1). Dopad daně z příjmu na hrubé pracovní příjmy je v rozmezí 5,8 % – 10,6 %. U nejnižšího příjmového decilu je zatížení daní z příjmu nejvyšší, v průměru 10,6 %, ačkoliv jsou výdaje na daň z příjmu v porovnání s ostatními skupinami zanedbatelné. Nejnižší příjmový decil je tvořen hlavně příjemci důchodů. Tato skupina odvádí do systému v porovnání s ostatními příjmovými decily velice nízké daně z příjmu a odvody na sociální a zdravotní pojištění. Kromě toho, že pracovní příjmy této skupiny jsou nízké, je vysoké daňové zatížení daní z příjmu způsobeno tím, že odpočitatelné položky těchto domácností jsou velice nízké a také pravděpodobně tím, že pracovní příjmy domácností v této skupině nepřekračují spodní hranici vyměřovacího základu pro platbu sociálního a zdravotního pojistného. Daňový základ osob, které svými příjmy nepřesáhnou tuto hranici, se nesnižuje o zaplacené pojistné.

U nejvyššího příjmového decilu je daňové zatížení daní z příjmu vzhledem k hrubým pracovním příjmům průměrně 8,1 %. Průměrné pracovní příjmy nejvyššího příjmového

²⁶ Vlastní výpočty. Průměrná sazba daně je počítána jako $\sum \text{DPFO} / \sum \text{hrubé pracovní příjmy}$.

decilu spadají do vyššího daňového pásma, nicméně po odečtení odpočitatelných položek a výdajů na povinné pojištění není daňové zatížení vyšší než u všech ostatních skupin.

Důvodem, proč není dopad daně z příjmu fyzických osob na hrubé pracovní příjmy pro různá příjmová pásma progresivní, je to, že domácnosti jsou seřazeny podle tržních příjmů, kam spadají i důchody. Dalším a hlavním důvodem je snižování daňového základu pojistným a odpočitatelnými položkami. Podíl těchto dvou vlivů lze odlišit porovnáním výdajů na pojistné a velikost odpočitatelných položek jednotlivých skupin, které jsou v tabulce také uvedeny.

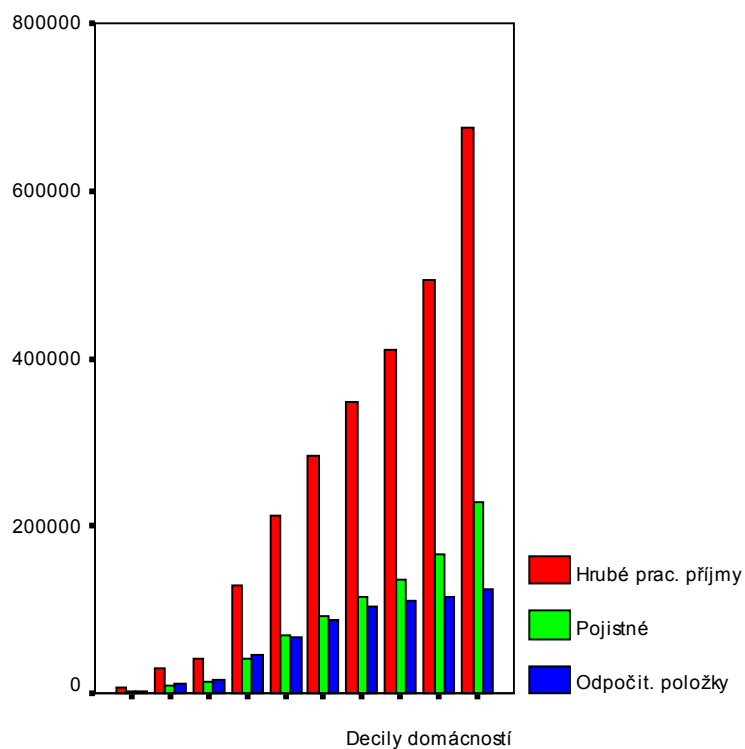
Tabulka 6.1: Daň z příjmu fyzických osob

<i>Decily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Hrubé pracovní příjmy</i>	<i>Daň z příjmu fyzických osob</i>	<i>Odpočitatelné položky</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu / tržní příjmy</i>	<i>Daň z příjmu / HPP</i>
1	74 824	7 069	549	2 844	1 742	0,7%	10,6%
2	111 860	29 240	1 469	12 438	8 381	1,2%	9,4%
3	157 096	42 588	2 045	17 110	13 281	1,3%	9,1%
4	194 196	129 483	6 794	46 427	41 074	3,4%	6,9%
5	246 956	211 918	12 494	65 997	68 267	5,0%	6,0%
6	308 002	282 745	16 350	88 637	93 087	5,3%	5,8%
7	369 290	347 826	20 680	104 556	114 450	5,6%	6,0%
8	434 462	409 273	25 553	111 808	136 528	5,9%	6,3%
9	516 660	493 574	34 153	115 647	166 404	6,6%	6,9%
10	718 522	675 430	56 617	124 513	227 842	7,7%	8,1%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

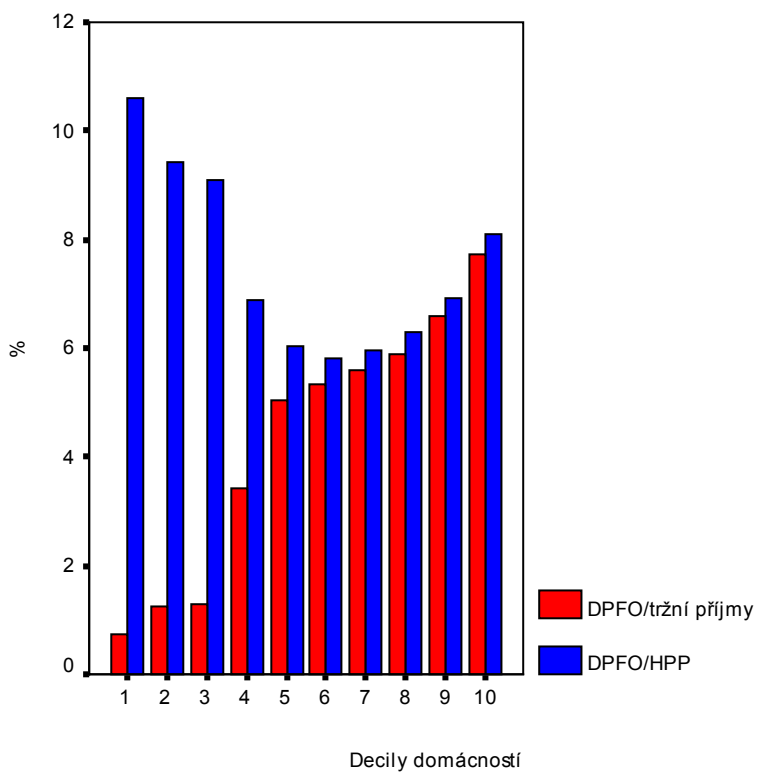
Pokud daň z příjmu porovnáme s tržními příjmy domácností, do kterých jsou zahrnuty i důchody a ostatní příjmy, je dopad daně progresivní. Z jiných než z pracovních příjmů není daň odváděna. Protože jsou všechny příjmové decily příjemci důchodů a podíl důchodů je u nižších příjmových skupin významnějším zdrojem příjmů než u vyšších příjmových skupin, je dopad daně z příjmu fyzických osob v porovnání s tržními příjmy progresivní. Velká část příjmů nízkopříjmových skupin českých domácností zůstává touto daní nezdaněna.

Graf 6.1: Výdaje domácností na daň z příjmu a pojistné v porovnání s výší odpočitatelných položek a HPP

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 6.2: Dopad daně z příjmu na tržní a hrubé pracovní příjmy českých domácností

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Závislost výdajů na daň z příjmu fyzických osob na hrubých pracovních příjmech byla otestována regresní analýzou. Vysvětlovanou proměnnou jsou výdaje na daň z příjmu, vysvětlující proměnnou jsou hrubé pracovní příjmy a dvě dummy proměnné, sociální skupina přednosti domácnosti a to, zda má domácnost děti. Vzhledem k problémům s daty uvedenými výše byl opět použit robustní odhad Least Absolute Deviations.

Number of observations: 3292

R-squared = .868299

Parameter	Estimate	Error	t-statistic	P-value
C	-4061.18	235.778	-17.2246	[.000]
HPP	.079068	.393066E-03	201.158	[.000]
SKUPINA	607.959	39.4549	15.4090	[.000]
DETI	-3469.03	142.955	-24.2665	[.000]

Výsledky regresní analýzy ukazují, že domácnosti zaplatí v průměru 7,9 % svých hrubých pracovních příjmů za daň z příjmů. Daňové výdaje domácností závisí a zvyšují se s tím, do jaké sociální skupiny osoba v čele domácnosti patří²⁷. Výdaje na daň z příjmu se s růstem hrubých pracovních příjmů nejvíce zvyšují domácnostem důchodců. Tato sociální skupina odvádí do systému v porovnání s ostatními (viz kapitola 10) nízké daně z příjmu a odvody na sociální a zdravotní pojištění. Kromě toho, že pracovní příjmy této skupiny jsou nízké, jsou vysoké výdaje na daň z příjmu způsobeny tím, že odpočitatelné položky těchto domácností jsou velice nízké a také pravděpodobně tím, že pracovní příjmy domácností v této skupině nepřekračují spodní hranici vyměřovacího základu pro platbu sociálního a zdravotního pojistného. Daňový základ osob, které svými příjmy nepřesáhnou tuto hranici, se nesnižuje o zaplacené pojistné. V porovnání s vlivem dětí na výši zaplacené daně z příjmu fyzických osob a vzhledem k průměrné zaplacené dani (tabulka 4.1) je vliv sociální skupiny na výši zaplacené daně z příjmu fyzických osob poměrně malý.

Domácnostem, které mají děti se výdaje na daň z příjmu v průměru o 3469 Kč snižují. Záporná konstanta ukazuje, že domácnosti s nejnižšími příjmy neplatí daň z příjmu, jsou naopak příjemci důchodů od státu.

Dopad daně z příjmu fyzických osob je progresivní vzhledem k tržním příjmům domácností. Vzhledem k hrubým pracovním příjmům progresivní není. Daňové zatížení

²⁷ 1 – dělník, 2 – samostatně činný, 3 – zaměstnanec, 5 – zemědělec, 7 – důchodce

jednotlivých příjmových skupin se nezvyšuje s tím, jak se zvyšují jejich příjmy. Hypotéza se tedy nepotvrdila.

6.2 Rovná daň z příjmu fyzických osob

V následující kapitole bylo spočítáno, jak se za jinak stejných podmínek změní výdaje domácností na daň z příjmu fyzických osob a dopad této daně na jednotlivé příjmové skupiny, pokud bude zavedena rovná daň ve výši 15 %. Pro odhad dopadu sjednocení daně z příjmu na 15 % byl použit předpoklad, že se nabídka práce českých domácností nezmění a pro výpočty se vycházelo z dat statistik rodinných účtů za rok 2001 jako v předchozích výpočtech.

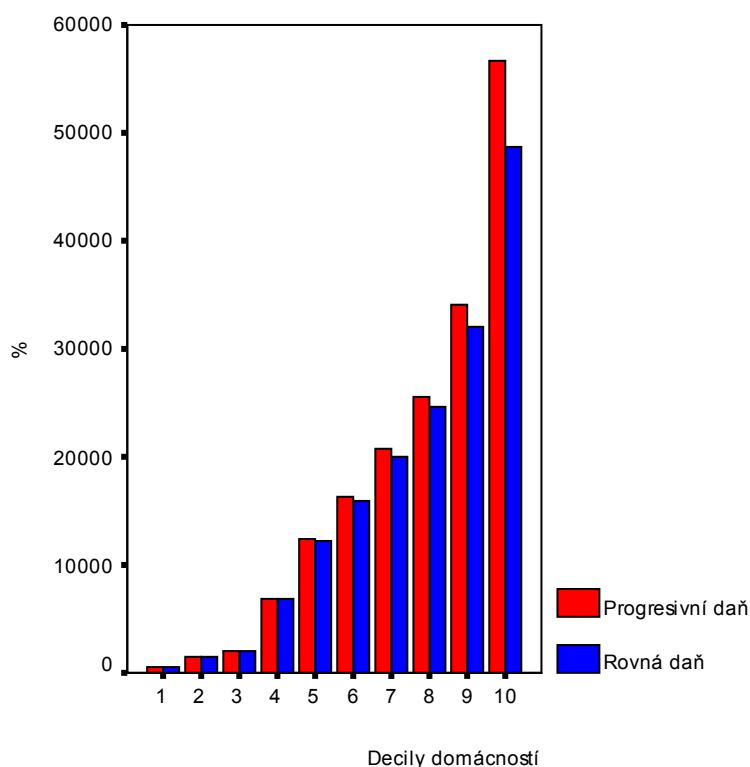
Tabulka 6.2: Rovná daň z příjmu, 15 %

<i>Decily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Hrubé pracovní příjmy</i>	<i>Daň z příjmu fyzických osob</i>	<i>Daň z příjmu, 15 %</i>	<i>Rozdíl</i>
1	74 824	7 069	549	549	0
2	111 860	29 240	1 469	1 469	0
3	157 096	42 588	2 045	2 045	0
4	194 196	129 483	6 794	6 781	-14
5	246 956	211 918	12 494	12 283	-211
6	308 002	282 745	16 350	15 855	-495
7	369 290	347 826	20 680	19 938	-742
8	434 462	409 273	25 553	24 556	-997
9	516 660	493 574	34 153	32 072	-2 081
10	718 522	675 430	56 617	48 716	-7 900

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Již ve čtvrtém příjmovém decilu jsou domácnosti, které platí vyšší než 15 % daň z příjmu fyzických osob. Pokud by byla zavedena jednotná sazba 15 %, polepšily by si od čtvrtého decilu všechny příjmové skupiny. Nejvíce by na tom vydělalo nejbohatších 10 % českých domácností, na dani z příjmu by ušetřily v průměru přibližně 7900 Kč.

Graf 6.3: Výdaje na rovnou daň z příjmu fyzických osob

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

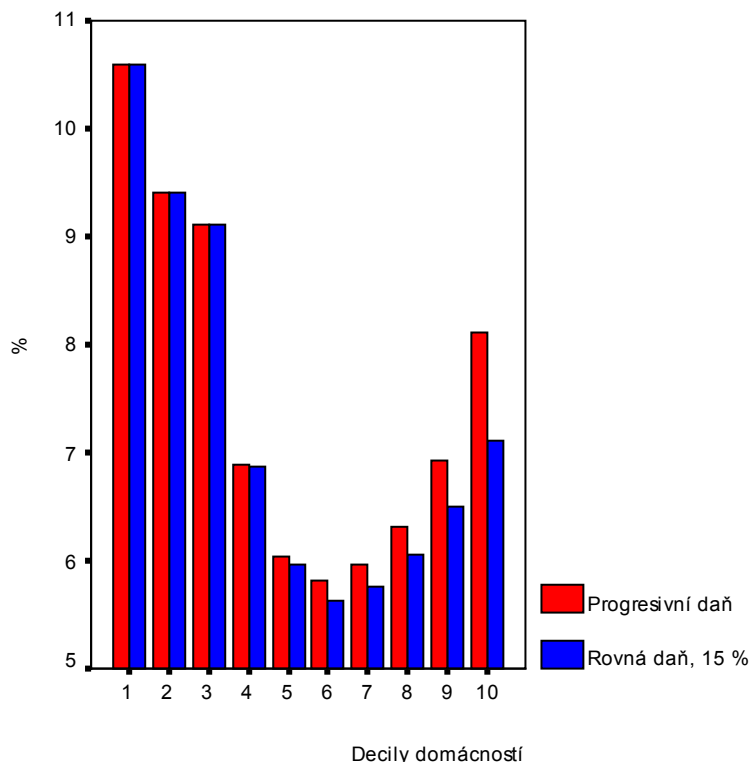
Stejně jako u progresivní daně z příjmu je dopad rovné daně na tržní příjmy progresivní. Efektivní sazba vzhledem k hrubým pracovním příjmům je opět nejnižší pro šestý příjmový decil. První čtyři příjmové skupiny na této reformě nevydělají, protože již v roce 2001 platily pouze nejnižší 15 % sazbu daně. Všechny ostatní příjmové skupiny na této změně vydělají, nejvyšší příjmová skupina dokonce až 1 procentní bod svých průměrných ročních hrubých pracovních příjmů.

Tabulka 6.3: Dopad 15 % rovné daně z příjmu na hrubé příjmy domácností

Decily	Tržní příjmy	Daň z příjmu / tržní příjmy	Daň z příjmu / HPP	15 % daň z příjmu / tržní příjmy	15 % daň z příjmu / HPP
1	74 824	0,7%	10,6%	0,7%	10,6%
2	111 860	1,2%	9,4%	1,2%	9,4%
3	157 096	1,3%	9,1%	1,3%	9,1%
4	194 196	3,4%	6,9%	3,4%	6,9%
5	246 956	5,0%	6,0%	5,0%	6,0%
6	308 002	5,3%	5,8%	5,2%	5,6%
7	369 290	5,6%	6,0%	5,4%	5,8%
8	434 462	5,9%	6,3%	5,6%	6,1%
9	516 660	6,6%	6,9%	6,2%	6,5%
10	718 522	7,7%	8,1%	6,8%	7,1%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 6.4: Dopad daně z příjmů na hrubé pracovní příjmy domácností

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Z výsledků výpočtů vyplývá, že pokud by vláda zavedla rovnou daň z příjmu se sazbou 15 %, snížily by se příjmy státního rozpočtu. Od pozorovaných domácností by stát na jednotné 15 % dani z příjmu vybral přibližně 54 084 547 Kč, což je přibližně 93 % původních příjmů z progresivní daně z příjmu fyzických osob ze sektoru domácností.

6.3 Odpočitatelné položky dle návrhu ODS

V roce 2002 přišla ODS s návrhem zavést rovnou daň z příjmu ve výši 15 % a zvýšit odpočitatelné položky plátců daně z příjmu fyzických osob na 6000 Kč na ekonomicky aktivní osobu v domácnosti na měsíc a 3000 Kč na dítě na měsíc. Již na první pohled je zřejmé, že pokud se daňová sazba sjednotí na nejnižší sazbě a odpočitatelné položky se zvýší, stát na takové reformě nevydělá. Pro výpočty byl opět zaveden předpoklad, že se nabídka práce českých domácností nezmění.

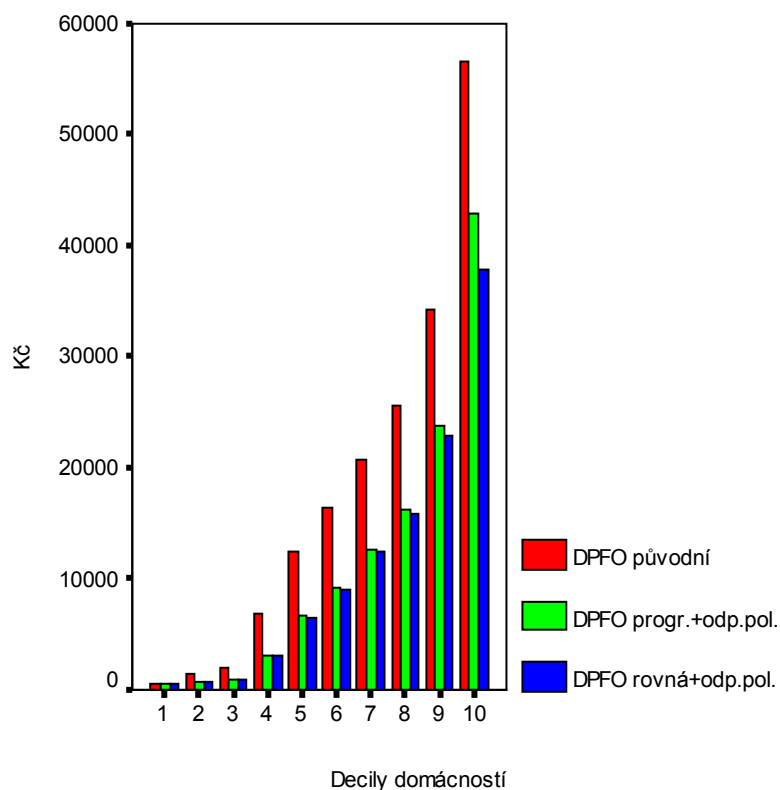
V tabulce 6.4 je uvedeno daňové zatížení jednotlivých příjmových skupin po zavedení nových odpočitatelných položek při původní progresivní dani z příjmu a při uvalení jednotné 15 % sazby daně z příjmu fyzických osob.

Tabulka 6.4: Vliv odpočitatelných položek na daň z příjmu fyzických osob

Decily	Tržní příjmy	Odpočít. položky	Daň z příjmu, původní	Daň z příjmu, pův. + ODP	Daň z příjmu, 15 %+ODP	DP původní / HPP	DP původní +ODP / HPP	15 % DP + ODP / HPP
1	74 824	6 736	549	493	493	10,6%	10,5%	10,5%
2	111 860	29 250	1 469	693	693	9,4%	8,7%	8,7%
3	157 096	43 944	2 045	902	902	9,1%	8,3%	8,3%
4	194 196	118 200	6 794	3 121	3 121	6,9%	4,9%	4,9%
5	246 956	167 390	12 494	6 588	6 568	6,0%	3,4%	3,3%
6	308 002	200 658	16 350	9 139	9 047	5,8%	3,2%	3,2%
7	369 290	212 475	20 680	12 578	12 356	6,0%	3,6%	3,6%
8	434 462	227 359	25 553	16 146	15 781	6,3%	4,0%	3,9%
9	516 660	223 730	34 153	23 807	22 841	6,9%	4,8%	4,6%
10	718 522	243 138	56 617	42 948	37 843	8,1%	6,1%	5,4%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 6.5: Porovnání výdajů na daně z příjmů před a po zavedení nových odpočitatelných položek

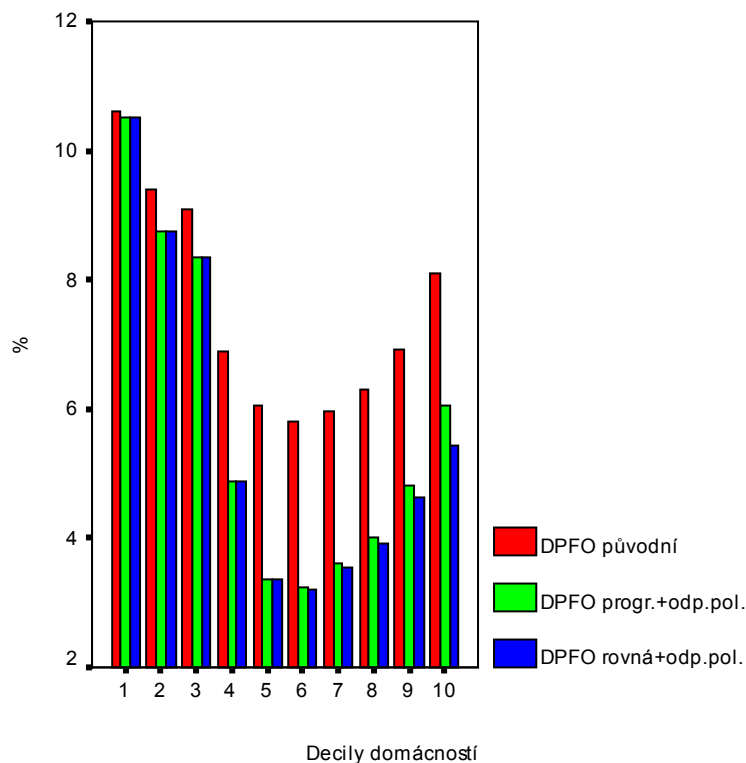

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Na této reformě by oproti pouhému zavedení rovné daně vydělaly všechny příjmové skupiny, ale domácnosti s dětmi více než pouze domácnosti ekonomicky aktivních členů. Vyšší příjmové skupiny by na reformě vydělaly daleko více než nižší příjmové skupiny. První tři příjmové decily by si polepšily pouze díky vyšším odpočitatelným položkám.

Domácnosti důchodců nebo takové domácnosti, které jsou závislé pouze na důchodech a sociálních dávkách by si nepolepšily vůbec.

Graf 6.6: Porovnání dopadu daně z příjmů před a po zavedení nových odpočitatelných položek

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Jak je vidět z grafu 6.5, pokud by vláda zavedla rovnou daň ve výši 15 % a odpočitatelné položky dle návrhu ODS, příjmy státního rozpočtu by se zásadně snížily. Oproti původní vybrané sumě, která od pozorovaných domácností činila přibližně 58 179 936 Kč, by stát na dani z příjmu vybral 36 098 204 Kč, což je přibližně 62 % původních příjmů z daně z příjmu fyzických osob.

Pokud by daň z příjmu i po zavedení nových odpočitatelných položek ve výši 6000 Kč měsíčně na ekonomicky aktivní osobu a 3000 Kč měsíčně za každé dítě zůstala na současných progresivních sazbách, vybral by stát od pozorovaných domácností do svého rozpočtu přibližně 50 918 610 Kč, což je zhruba 88 % původní sumy.

Navíc by se změnila struktura vybrané daně. Tabulka 6.5 ukazuje strukturu příjmů z daně z příjmů fyzických osob s původními odpočitatelnými položkami a s odpočitatelnými položkami, jak je navrhovala ODS.

Tabulka 6.5: Vliv změny odpočitatelných položek na strukturu zaplacené daně

Daňové pásmo		15%	20%	25%	32%	Celkem
	Vybráno celkem	44 233 357	10 820 872	2 059 892	1 065 816	58 179 937
Původní ODP	Podíl na celkové dani	76,0%	18,6%	3,5%	1,8%	
	Vybráno celkem	39 074 188	8 947 244	1 854 366	1 042 811	50 918 610
Nové ODP	Podíl na celkové dani	76,7%	17,6%	3,6%	2,0%	

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Po zavedení vyšších odpočitatelných položek se ve všech pásmech snížil objem vybrané daně. Ve druhém pásmu po zavedení nových odpočitatelných položek podíl daně na celkovém vybraném množství klesl, ve všech ostatních pásmech se zvýšil. Absolutně se nejvíce se snížil objem vybrané daně v nejnižším pásmu, relativně ve druhém příjmovém pásmu, o 17,3 %. V nejnižším pásmu poklesl objem vybrané daně z příjmu o 11,7 %, ve třetím příjmovém pásmu o 10 % a v nejvyšším příjmovém pásmu o 2,2 %.

Díky vyšším odpočitatelným položkám by se celkový počet plátců snížil. Jak ukazuje tabulka 6.6, část plátců, přibližně 6 %, by se přesunula mezi jednotlivými příjmovými pásmy směrem dolů do nižšího příjmového pásma. V tomto případě se nejedná o domácnosti, ale všechny ekonomicky aktivní osoby, které v roce 2001 platily daň z příjmu fyzických osob.

Tabulka 6.6: Vliv změny odpočitatelných položek na strukturu plátců daně z příjmů

Daňové pásmo		15%	20%	25%	32%	Celkem
	Plátců	3 354	1 135	101	31	4 621
Původní ODP	Z celku (4621)	72,6%	24,6%	2,2%	0,7%	
	Plátců	3 448	866	91	30	4 435
Nové ODP	Z celku (4435)	77,7%	19,5%	2,1%	0,7%	

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Po zavedení nových odpočitatelných položek se snížil celkový počet plátců daně na 96 %. 4 % původních plátců daně v novém systému daň z příjmu vůbec platit nemusí. V nejnižším příjmovém pásmu by se počet plátců daně z příjmu fyzických osob zvýšil, v ostatních by se snížil. Nejvíce by se snížil v pásmu 20 % daně z příjmu, nejméně v nejvyšším příjmovém pásmu.

Pokud by vláda zavedla odpočitatelné položky ve výši 6000 Kč na osobu a 3000 Kč na dítě a požadovala, aby příjmy z daně z příjmu fyzických osob zůstaly na stejné úrovni, má několik možností jak toho docílit. Může buď zvýšit daňové sazby jednotlivých nebo

všech příjmových pásem, nebo může snížit příjmové hranice jednotlivých pásem. Dále může změnit daňové sazby jednotlivým skupinám spadajícím do různých daňových pásem. Například osoby, které svými příjmy spadají do nejvyššího daňového pásma, by měly daňové sazby nižších příjmových pásem nižší. Tyto možnosti nejsou stejné a obě mají svá pro i proti.

Se změnou hranic příjmů spadajících do různých příjmových pásem se změní struktura plátců. Pokud by se změnila daňové sazby, struktura plátců spadajících do skupin by se za jinak stejných podmínek nezměnila, zvýšilo by se jejich zatížení.

Pokud by se zvýšila sazba u dvou nejnižších pásem, většina plátců, kteří si odpočitatelnými položkami polepšili, by se dostali na původní úroveň zdanění. Celkově by na tomto systému odečitatelných položek profitovaly vícečlenné domácnosti, což je jistě při současném demografickém vývoji ČR žádoucí. Nicméně již současný systém odpočitatelných položek počet členů domácnosti zohledňuje.

Za předpokladu, že se změnou odpočitatelných položek nezmění chování zdaněných subjektů, by stát musel zvýšit v prvním případě, kdy byla zavedena pouze změna v odpočitatelných položkách a sazba daně zůstala progresivní, daňové sazby na 17 %, 24 %, 28 % a 33 %. Při těchto sazbách by příjmy státního rozpočtu zůstaly za jinak stejných podmínek téměř nezměněny.

Nejvíce by se daň zvýšila ve druhém příjmovém pásmu, o 4 procentní body. V nejvyšším příjmovém pásmu by se daňová sazba změnila nejméně, pouze o 1 procentní bod. V nejnižším příjmovém pásmu by se daňová sazba zvýšila o 2 procentní body, ve třetím příjmovém pásmu potom o 3 procentní body.

Pokud by vláda chtěla zavést odpočitatelné položky a také rovnou daň, pro fiskální neutralnost by daň musela být ve výši 24 %. Další variantou, jak zvýšit příjmy státního rozpočtu na původní úroveň při zavedení nových odpočitatelných položek dle návrhu ODS, je zvýšit progresivnost daně a změnit sazby jednotlivých příjmových pásem různě, nebo vytvořit více příjmových pásem.

Úplně jinou variantou, jak zachovat příjmy státního rozpočtu na původní úrovni a snížit zdanění práce je zavést alternativní způsob zdanění například formou zdanění spotřeby nebo zavést nějakou novou daň (zvýšení sazeb spotřebních daní, DPH, zdanění luxusní spotřeby, ekologické daně aj.).

7 Povinné odvody na sociální a zdravotní zabezpečení

Výdaje na pojistné jsou v porovnání s ostatními daněmi nejvyšší položkou, kterou domácnosti s ekonomicky aktivními členy odvádějí. Hypotézou, která je v této kapitole testována je, že dopad pojistného na hrubé pracovní příjmy domácností je proporcionální. S narůstajícími příjmy se zatížení pojistným na sociální a zdravotní zabezpečení nemění.

Pojistné je uvalováno proporcionálně, celková sazba uvalovaná na zaměstnance a osoby samostatně výdělečně činné je 47,5 %. U osob samostatně výdělečně činných jsou povinné odvody na sociální a zdravotní zabezpečení odváděny z vyměřovacího základu 35 % hrubých pracovních příjmů. Pro tržní příjmy platí to samé, jako u daně z příjmu fyzických osob, tedy že důchody a ostatní příjmy nejsou základem pro odvod pojistného. U příjmových skupin, kde je větší podíl důchodů a ostatních příjmů v porovnání s pracovními příjmy, bude dopad pojistného na tržní příjmy nižší.

Tabulka 7.1: Dopad pojistného na hrubé pracovní příjmy domácností

<i>Decily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Hrubé pracovní příjmy</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu</i>	<i>Pojistné / tržní příjmy</i>	<i>Pojistné / HPP</i>
1	74 824	7 069	1 742	549	2,7%	24,6%
2	111 860	29 240	8 381	1 469	6,8%	28,7%
3	157 096	42 588	13 281	2 045	8,4%	31,2%
4	194 196	129 483	41 074	6 794	20,8%	31,7%
5	246 956	211 918	68 267	12 494	27,5%	32,2%
6	308 002	282 745	93 087	16 350	30,3%	32,9%
7	369 290	347 826	114 450	20 680	31,0%	32,9%
8	434 462	409 273	136 528	25 553	31,4%	33,4%
9	516 660	493 574	166 404	34 153	32,2%	33,7%
10	718 522	675 430	227 842	56 617	32,0%	33,7%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Výdaje na pojistné jednotlivých příjmových decilů rostou s tím, jak se zvyšují hrubé pracovní příjmy. Podíl pojistného tvoří od jedné čtvrtiny u nejnižší příjmové skupiny po jednu třetinu hrubých pracovních příjmů u nejvyšší příjmové skupiny. S výjimkou dvou nejnižších příjmových skupin je podíl pojistného na tržních příjmech přibližně stejný, mírně narůstající od 31,2 % po 33,7 %.

Následující regresní analýza popisuje závislost výdajů na pojistné na hrubých pracovních příjmech. Vysvětlovanou proměnnou jsou výdaje na pojistné vysvětlující proměnnou jsou hrubé pracovní příjmy a sociální skupina přednosti, protože u zaměstnanců a samostatně činných je používán odlišný algoritmus pro výpočet pojistného. Pro odhad závislosti je použita robustní metoda Least Absolute Deviations.

Number of observations: 3292

R-squared = .976945

Parameter	Estimate	Error	t-statistic	P-value
C	-1631.70	305.815	-5.33557	[.000]
HPP	.352472	.545369E-03	646.300	[.000]
SKUP	152.255	53.3289	2.85503	[.004]

Podle výsledků regresní analýzy výdaje na pojistné na hrubých pracovních příjmech závisí. Příjmy do 1631,7 Kč nejsou zatíženy odvody pojistného. Sazba pojistného je přibližně 35 % a dále se pojistné mění podle příslušnosti osoby v čele domácnosti k sociální skupině²⁸. Zde dochází k mírnému zkreslení, protože není pravděpodobné, že by domácnosti důchodců platily vyšší pojistné než ostatní domácnosti. Vzhledem k průměrné zaplacené výši (tabulka 4.1) je vliv sociální skupiny velice malý.

Efektivní sazba pojistného všech typů domácností je s výjimkou nejnižších dvou příjmových decilů přibližně proporcionální. Hypotéza se tedy potvrdila.

Důvodem, proč je dopad pojistného u nejnižších skupin nižší, je to, že některé osoby v těchto skupinách, které pojistné odvádějí svými příjmy pravděpodobně nedosáhnou na minimální příjmy, ze kterých je pojistné odváděno. To je pravděpodobně také důvod, proč se mírně, o několik desetin procentního bodu, zvyšuje zatížení mezi vyššími příjmovými skupinami. Pokud by příjmy domácností rostly dále, dopad pojistného by se začal snižovat, protože existuje horní strop, nad který již není pojistné z hrubých pracovních příjmů odváděno.

Dalším důvodem proč je sazba pojistného nižší než součet zákonem uvalovaných sazeb 47,5 % je to, že osoby samostatně výdělečně činné platí pojistné pouze z vyměřovacího základu 35 % svých příjmů. Dalším významným důvodem je to, že ve statistikách rodinných účtů bylo zaplacené pojistné u domácností zaměstnanců uvedeno a ne u všech domácností činilo 12,5 % příjmů (část, kterou odvádějí sami zaměstnanci).

Dopad pojistného na tržní příjmy je progresivní, důvodem jsou důchody a ostatní příjmy, ze kterých není pojistné odváděno.

²⁸ Vysvětlení viz strana 42.

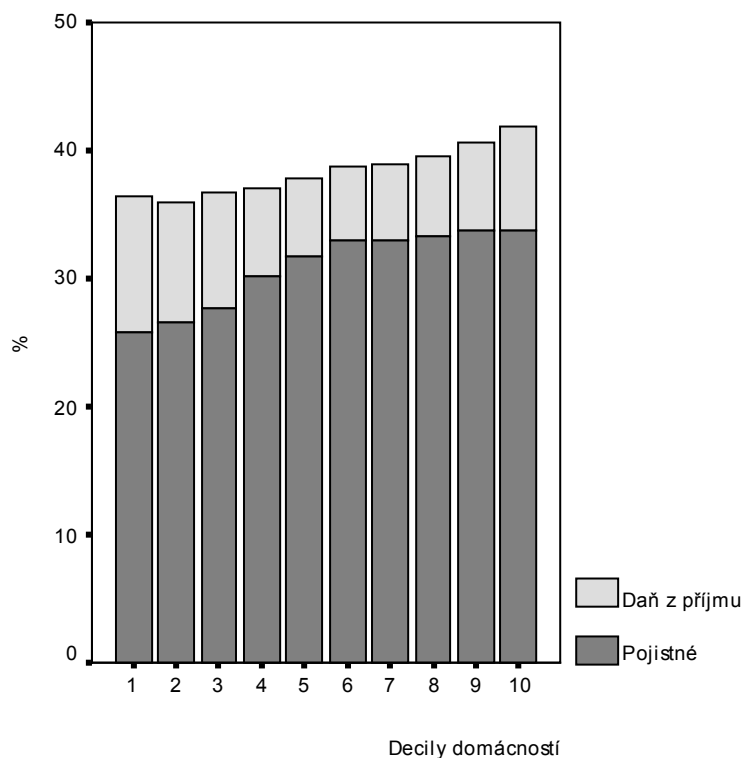
Tabulka 7.2: Dopad pojistného a daně z příjmu fyzických osob

Decily	Tržní příjmy	Hrubé pracovní příjmy	Pojistné	Daň z příjmu	Pojistné + DPFO / tržní příjmy	Pojistné + DPFO / HPP
1	74 824	7 069	1 742	549	3,4%	36,4%
2	111 860	29 240	8 381	1 469	8,1%	36,0%
3	157 096	42 588	13 281	2 045	9,7%	36,7%
4	194 196	129 483	41 074	6 794	24,2%	37,0%
5	246 956	211 918	68 267	12 494	32,6%	37,8%
6	308 002	282 745	93 087	16 350	35,6%	38,8%
7	369 290	347 826	114 450	20 680	36,6%	38,9%
8	434 462	409 273	136 528	25 553	37,3%	39,5%
9	516 660	493 574	166 404	34 153	38,8%	40,6%
10	718 522	675 430	227 842	56 617	39,7%	41,8%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

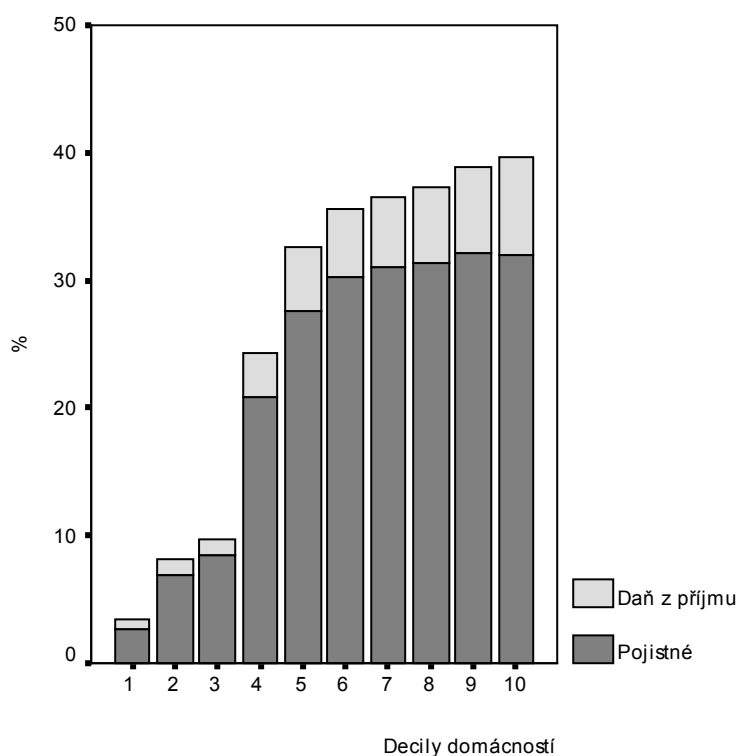
Celkový dopad přímých daní na hrubé pracovní příjmy domácností je progresivní. Dopad pojistného a daně z příjmu fyzických osob je v porovnání se zahraničím velice vysoký (Chiara and Burns 2000). Daňové zatížení narůstá od 36 % do 43,6 % hrubých pracovních příjmů. Nejvyšší příjmové skupiny českých domácností odvedou téměř polovinu svých ročních pracovních příjmů státu na daních.

Graf 7.1: Dopad pojistného a daně z příjmu fyzických osob na hrubé pracovní příjmy

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 7.2: Dopad pojistného a daně z příjmu fyzických osob na tržní příjmy

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

8 Daň z přidané hodnoty

Většina prací popisujících a analyzujících rozdělení příjmů ve společnosti se věnuje přímým daním a sociálnímu systému. K rozdělení příjmů ve společnosti přispívají také nepřímé daně, mezi nimi DPH a akcízy²⁹. Uvalení daní obecně způsobuje snížení disponibilního důchodu jednotlivce či domácnosti. Nepřímé daně jsou uvalovány na vybrané statky a zvyšují jejich ceny. Tím způsobují snížení disponibilního důchodu spotřebitelům. Do jaké míry je různým příjmovým skupinám snížen disponibilní důchod závisí u nepřímých daní pouze na výši spotřeby a na tom, jaké statky tyto skupiny spotřebovávají. Hlavním cílem uvalování nepřímých daní není redistribuce příjmů, ale příliv peněz do státní pokladny.

Šetření Českého statistického úřadu je zaměřeno zejména na sledování spotřeby a na základě údajů o spotřebě je spočítáno zatížení DPH. Výdaje na daň z přidané hodnoty jsou porovnávány s disponibilními příjmy domácností a na základě této analýzy je určen stupeň

²⁹ Z anglického „excise duties“. V textu je pro akcízy používán název spotřební daně.

progresivnosti či regresivnosti DPH. Hypotézou, která je v této kapitole testována je, že ačkoliv byla v roce 2001 výrazná část zboží zatížena sníženou sazbou DPH, je celkový dopad DPH na disponibilní příjmy domácností regresivní. Dopad DPH by měl klesat s tím, jak domácnostem rostou příjmy. Výpočty této práce ale tuto hypotézu nepotvrdily.

DPH se v České republice vybírá ze všech zdanitelných transakcí, včetně domácího zboží a služeb, které se poskytují v naturální podobě, a také z importovaného zboží. Ačkoliv DPH v České republice spadá do intervalu, který EU akceptuje, její úroveň 22 % (do ledna 1995 23 % a od května 2004 jen 19%) z roku 2001, za který jsou data používaná v této práci, je ve srovnání se zahraničím vysoká. Vedle základní sazby existuje v systému ještě snížená 5 % sazba, která byla zavedena s jasným přerozdělovacím cílem – uplatňována je zejména u „sociálně citlivých“ položek. Do snížené sazby spadaly v roce 2001 potraviny, nájemní a obecní služby, teplo a teplá voda, vybavení a opravy spojené s úpravou bydlení, osobní a zdravotní péče, přeprava a komunikace, kultura, vzdělání, sport a služby spojené s volným časem.

Tabulka 8.1: Sazby DPH v členských zemích OECD k 1.1.2003

	Nulová sazba	Snížená sazba	Standardní sazba
Austrálie	Ano	-	10
Belgie	Ano	6.0 a 12.0	21
Česká republika	Ne	5	22
Dánsko	Ano	-	25
Finsko	Ano	8.0 a 17.0	22
Francie	Ne	2.1 a 5.5	19,6
Holandsko	Ne	6	19
Irsko	Ano	4.3 a 13.5	21
Island	Ano	14	24,5
Itálie	Ano	4.0 a 10.0	20
Japonsko	Ne	-	5
Kanada	Ano	-	7
Korea	Ano	-	10
Lucembursko	Ne	3.0, 6.0 a 12.0	15
Maďarsko	Ano	12	25
Mexiko	Ano	-	15
Německo	Ne	7	16
Norsko	Ano	12	24
Nový Zéland	Ano	-	12,5
Polsko	Ano	7	22
Portugalsko	Ne	5.0 a 12.0	19
Rakousko	Ne	10.0 a 12.0	20
Řecko	Ne	4.0 a 8.0	18
Slovensko	Ne	14	20
Spojené Státy	-	-	-
Španělsko	Ne	4.0 a 7.0	16
Švédsko	Ano	6.0 a 12.0	25
Švýcarsko	Ano	2.4 a 3.6	7,6
Turecko	Ne	1.0 a 8.0	18
Velká Británie	Ano	5	17,5

Zdroj: OECD

8.1 Efektivita a produktivita DPH

Tabulka 8.2: Celkové výdaje na DPH

	<i>DPH</i>	<i>DPH 5 %</i>	<i>DPH 22 %</i>
Celkem	56 098 033	18 034 425	38 063 608
Průměrně	17 033	5 476	11 558
DPH/tržní příjmy	6,1%	2,2%	3,8%
DPH/disponibilní příjmy	7,8%	2,7%	5,0%
Podíl daně na celk. DPH		32,2%	67,9%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

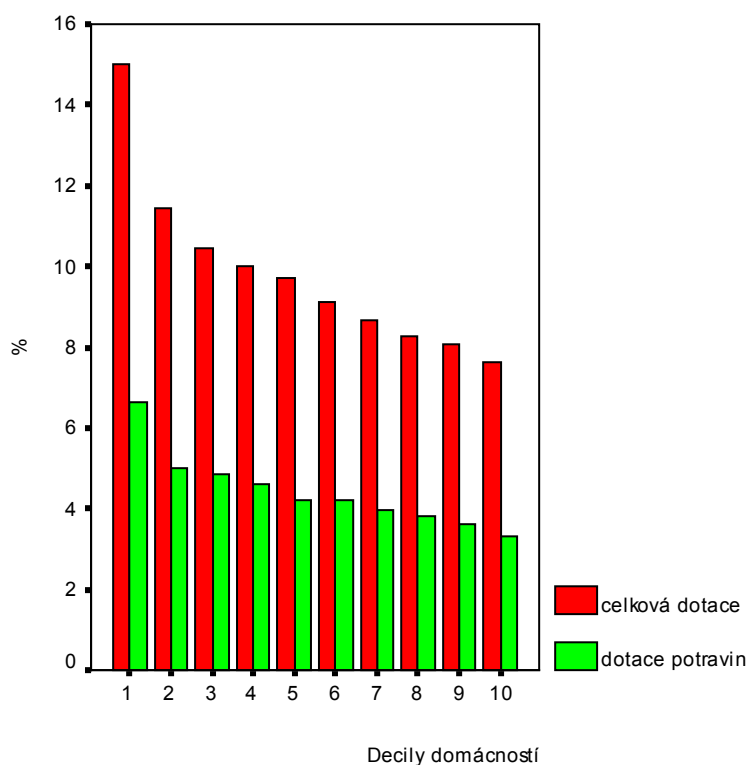
Pozorované domácnosti zaplatily za DPH přibližně 56 milionů Kč, v průměru 17 000 Kč. Podíl statků zatížených sníženou sazbou DPH na celkových výdajích na DPH činí 32 %. Přibližně 68 % statků je zatíženo standardní sazbou DPH.

Velké množství zboží a činností, které se daní sníženou sazbou nebo se nedaní vůbec způsobuje, že v porovnání se zahraničím je efektivní sazba DPH velmi nízká, stejně jako produktivita daně, měřená jako poměr efektivní sazby DPH k zákonem stanovené sazbě. Efektivní sazba daně z přidané hodnoty v sektoru domácností byla v roce 2001 přibližně 9 % (poměr příjmů z DPH k celkové spotřebě u pozorovaných domácností). Produktivita DPH podle definice OECD byla 41 %³⁰. Přestože je podíl dotovaných statků vysoký, je celkový dopad DPH regresivní (viz tabulka 8.4). Průměrný dopad vzhledem k disponibilním příjmům domácností je 7,8 %. Dopad snížené sazby DPH je v průměru 2,7 % a dopad 22 % DPH je v průměru 5 %.

Snížením standardní sazby DPH dotuje stát sociálně citlivé statky. Cílem snížené sazby DPH je snížit cenu sociálně citlivé spotřeby a pomoci nízkopříjmovým domácnostem. Cílem zvýšené sazby je převést prostředky od výše příjmových skupin do státní pokladny. Protože je snížená sazba aplikována na statky jako potraviny, služby, teplo aj., je tato „dotace“ poskytována všem příjmovým skupinám. S narůstajícími příjmy jednotlivých příjmových decilů rostou výdaje na statky zatížené 5 % daní z přidané hodnoty (tabulka 8.3), zatížení touto daní však s narůstajícími příjmy klesá (tabulka 8.4). Implicitní dotace daně z přidané hodnoty díky snížené sazbě jednotlivých příjmových decilů je ukázána v grafu 8.1. Dotace je počítána jako výdaje na 5 % DPH násobené rozdílem mezi sníženou sazbou a sazbou DPH (17 %). Tento výsledek je vydělen disponibilními příjmy domácností.

Implicitní dotace potravin je spočítána jako výdaje domácností na potraviny násobené rozdílem zákonem stanovené sazby DPH a snížené sazby. Výsledek je vydělen disponibilním příjmem domácnosti. Odhad dotace neuvažuje substituční efekt mezi spotřebou a úsporami nebo substituční efekt mezi jednotlivými statky.

Graf 8.1: Implicitní dotace daní z přidané hodnoty

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

8.2 Dopad DPH

Výdaje na jednotlivé složky DPH narůstají s tím, jak se zvyšují tržní příjmy domácností. Výdaje na statky zatížené sníženou sazbou rostou pomaleji než výdaje na statky zatížené standardní sazbou. Pouze nejnižší příjmová skupina má v průměru shodné výdaje na oba typy statků.

³⁰ Produktivita DPH byla počítána pouze vzhledem k 22 % sazbě. Pokud by byly vzaty v úvahu váhy jednotlivých sazeb, produktivita DPH by vzrostla na 54,4 %.

Tabulka 8.3: Výdaje na DPH

<i>Decily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>DPH</i>	<i>DPH 5 %</i>	<i>DPH 22 %</i>
1	74 824	4 952	2 746	2 206
2	111 860	7 473	3 450	4 023
3	157 096	10 738	4 393	6 345
4	194 196	13 195	4 644	8 551
5	246 956	15 058	5 024	10 034
6	308 002	18 070	5 555	12 516
7	369 290	19 796	6 114	13 682
8	434 462	22 698	6 590	16 108
9	516 660	25 115	7 337	17 778
10	718 522	33 254	8 909	24 345

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Tabulka 8.3 a 8.4 ukazují výdaje na DPH a jeho složky a dopad na příjmové skupiny českých domácností vzhledem k tržním a disponibilním příjmům. Vzhledem k disponibilním příjmům má DPH celkem spíše proporcionální charakter. Zatížení DPH se mezi nejnižšími příjmovými skupinami s nárůstem disponibilních příjmů snižuje, u čtvrté příjmové skupiny je dopad DPH přibližně stejný jako u nejnižší příjmové skupiny. Od šestého decilu se zatížení DPH vzhledem k disponibilním příjmům klesá, celkový úbytek je 0,4 procentního bodu. Dopad DPH vzhledem k tržním příjmům domácností je silně regresivní. Nejnižší příjmová skupina odvádí na DPH 8 % svých tržních příjmů a nejvyšší příjmová skupina pouhých 4,7 %. Důvodem je to, že do tržních příjmů jsou zahrnuty i přímé daně. Pro porovnání dopadu DPH na jednotlivé příjmové skupiny je výhodnější používat koncept disponibilních příjmů, protože domácnosti se rozhodují o spotřebě na základě svých disponibilních příjmů.

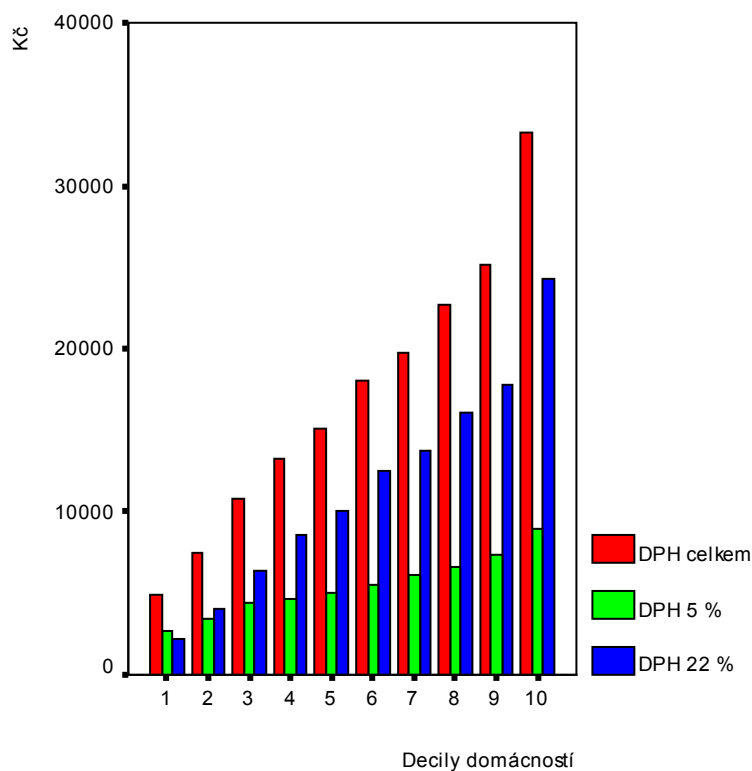
Zajímavé je porovnání dopadu 22 % DPH a 5 % DPH na disponibilní příjmy domácností. Z těchto výsledků je vidět, jak se mění struktura spotřeby domácností. Dopad 5 % DPH je na disponibilní příjmy (i na tržní příjmy) regresivní. Důvodem je to, že sníženou sazbou daně jsou dotovány potraviny a „sociálně citlivá“ spotřeba. U spotřeby potravin a služeb existuje určitý horní strop. Výdaje na statky zatížené sníženou sazbou se s narůstajícími příjmy zvyšují, ale ne proporcionálně. Podíl těchto statků se v celkové spotřebě snižuje, což vysvětluje regresivnost této daně. Dopad daně z přidané hodnoty se standardní sazbou je progresivní u obou typů příjmů.

Tabulka 8.4: Dopad DPH na české domácnosti

Decily	Tržní příjmy	Disponibilní příjmy	DPH / tržní příjmy	DPH / disp. příjmy	DPH 5 % / tržní příjmy	DPH 22 % / tržní příjmy	DPH 5 % / disp. příjmy	DPH 22 % / disp. příjmy
1	74 824	75 201	8,0%	8,1%	4,1%	3,8%	4,2%	3,9%
2	111 860	108 624	6,7%	6,9%	3,1%	3,6%	3,2%	3,7%
3	157 096	150 046	6,8%	7,1%	2,8%	4,0%	2,9%	4,2%
4	194 196	166 572	6,8%	7,9%	2,4%	4,4%	2,8%	5,1%
5	246 956	187 328	6,1%	8,0%	2,0%	4,1%	2,7%	5,3%
6	308 002	220 982	5,9%	8,1%	1,8%	4,0%	2,5%	5,6%
7	369 290	254 411	5,4%	7,7%	1,7%	3,7%	2,4%	5,3%
8	434 462	287 848	5,2%	7,8%	1,5%	3,7%	2,3%	5,5%
9	516 660	329 253	4,9%	7,6%	1,4%	3,4%	2,2%	5,4%
10	718 522	443 972	4,7%	7,6%	1,3%	3,4%	2,1%	5,5%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 8.2: Výdaje na DPH

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Regresní analýza popisuje závislost výdajů na DPH na disponibilních příjmech domácností. Vysvětlovanou proměnnou jsou výdaje na DPH a vysvětlující proměnnou jsou disponibilní příjmy domácností, sociální skupina osoby v čele domácnosti a děti v domácnosti. Koeficient vyšel tentokrát poměrně nízký, výše výdajů na DPH v závislosti na výše uvedených proměnných je modelem vysvětlena pouze z 50 %. U spotřebních daní je

koeficient determinace také pouze přibližně 0,5. Pro odhad výdajů na nepřímé daně je do modelu pravděpodobně potřeba přidat další vysvětlující proměnné, které se vztahují ke spotřebě domácností. Vzhledem k výskytu vychýlených pozorování byl pro výpočet použit robustní odhad Least Absolute Deviations.

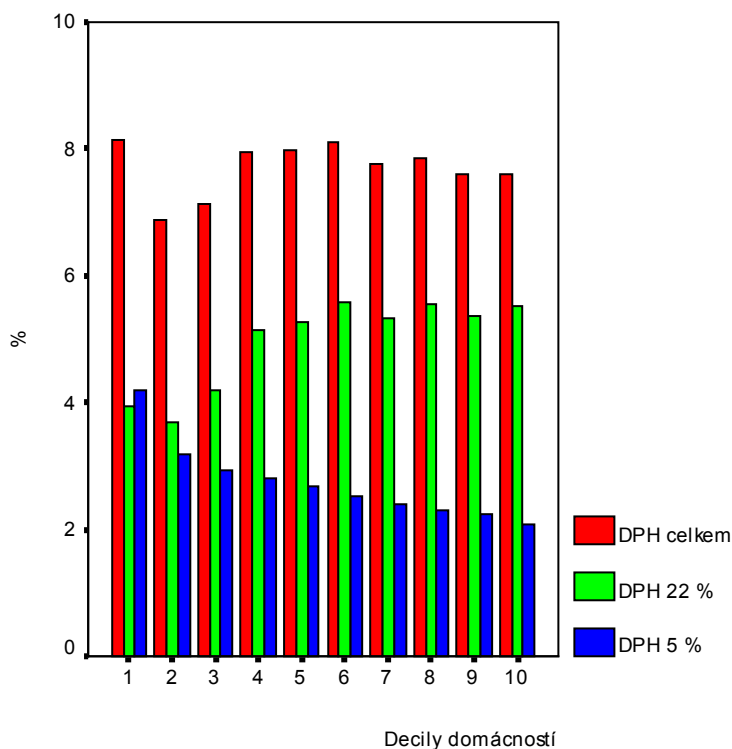
Díky snížené sazbě DPH je konstanta větší než 0. Výdaje na DPH činí v průměru přibližně 6,7 % disponibilních příjmů, typ sociální skupiny, jak byl definován výše, výdaje na DPH snižuje. Pokud jsou v domácnosti děti, výdaje na DPH se domácnostem přibližně o 1424 Kč za rok zvýší.

Number of observations: 3292

R-squared = .507260

Parameter	Estimate	Error	t-statistic	P-value
C	1207.88	264.687	4.56343	[.000]
DISPPRIJ	.067211	.680898E-03	98.7091	[.000]
SKUPINA	-242.379	38.5315	-6.29042	[.000]
DETI	1424.21	160.582	8.86905	[.000]

Graf 8.3: Dopad DPH na disponibilní příjmy

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Celkový dopad DPH na disponibilní příjmy domácností je spíše proporcionální. Protože dopad jednotlivých skupin osciluje okolo průměru nedá se o dopadu DPH v závislosti pouze na disponibilních příjmech domácností udělat jasný závěr. Významné je, že s rostoucími příjmy výdaje na standardní a celkové DPH vzrůstají.

8.3 Změna sazeb DPH na 19 % a 5 %

Za předpokladu, že se spotřeba domácností nezmění, byla změněna sazba DPH na 19 % a 5 %. Některé zboží bylo ze snížené sazby přesunuto do základní. V 5 % sazbě zůstaly pouze potraviny, léky a zdravotnické prostředky, stavební práce pro bydlení, teplo, knihy a noviny, dětské autosedačky a dětské pleny, pohřebnictví a související služby a vnitrostátní hromadná osobní doprava³¹. Dopad změny sazeb DPH na domácnosti je následující. Přestože se vyšší daňová sazba snížila o tři procentní body, celkové a průměrné výdaje na DPH se zvýšily o 30 %. Průměrné daňové zatížení DPH vzhledem k disponibilním příjmům domácností se zvýšilo o 2,54 procentního bodu na 10,3 %.

Vzhledem k tomu, že velká část statků, které byly v roce 2001 zatíženy sníženou sazbou je nyní přesunuta do sazby zvýšené, snížily se výdaje na 5 % DPH a zatížení touto sníženou daní se snížilo. Z tabulky 8.5 je jasné, že se celkové zatížení zvýšilo a dopad DPH na disponibilní příjmy domácností je nyní regresivnější než při předchozích sazbách DPH. Důvodem je přesun zboží ze snížené sazby do základní. Výdaje na 19 % DPH vzrostou všem příjmovým skupinám. Po reformě jsou obě sazby regresivní. Celkové zatížení se zvýšilo, navíc se více zvýšilo chudým příjmovým vrstvám než bohatým. Zatímco původní dopad DPH byl spíše proporcionální, po snížení standardní sazby o 3 procentní body a přesunu některého zboží ze snížené sazby do standardní je dopad DPH regresivní. Zatížení DPH vzhledem k disponibilním příjmům se zvýšilo všem příjmovým skupinám, nejvíce nejnižším příjmovým skupinám. Nejnižší příjmový decil zaplatí za DPH o 4 procentní body více než za původní DPH. Oproti tomu nejvyšší příjmový decil zaplatí pouze o 2 procentní body ze svých disponibilních příjmů více.

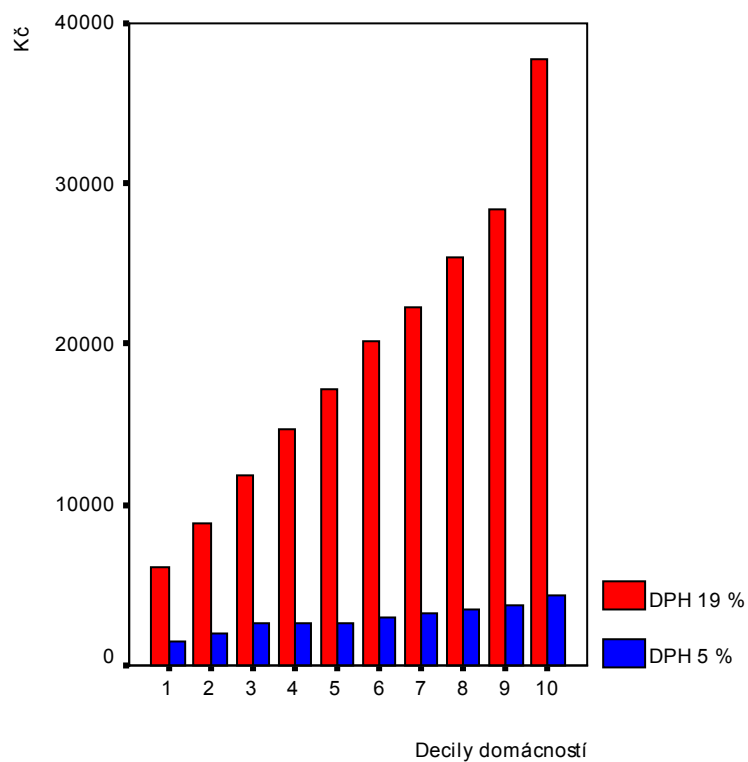
³¹ V době psaní práce se o konečné podobě zákona jednalo, je možné, že některé zboží bylo přesunuto zpět do snížené sazby nebo naopak ze snížené do standardní sazby. Výpočty dopadu DPH jsou provedeny tak, jak je uvedeno v této kapitole.

Tabulka 8.5: Výdaje na DPH a dopad DPH po změně sazeb

Decily	DPH	DPH 19 %	DPH 5 %	DPH původní / disp. příjmy	DPH nové / disp. příjmy	DPH 19 % / disp. příjmy	DPH 5 % / disp. příjmy
1	7 713	6 159	1 554	8,1%	12,2%	9,8%	2,4%
2	10 796	8 827	1 969	6,9%	10,0%	8,2%	1,8%
3	14 475	11 812	2 663	7,1%	9,6%	7,9%	1,8%
4	17 368	14 742	2 626	7,9%	10,5%	8,9%	1,6%
5	19 825	17 156	2 670	8,0%	10,6%	9,1%	1,4%
6	23 134	20 146	2 989	8,1%	10,4%	9,0%	1,4%
7	25 571	22 356	3 215	7,7%	10,0%	8,8%	1,3%
8	28 831	25 399	3 432	7,8%	10,0%	8,8%	1,2%
9	32 151	28 397	3 754	7,6%	9,7%	8,6%	1,1%
10	42 110	37 782	4 328	7,6%	9,6%	8,6%	1,0%

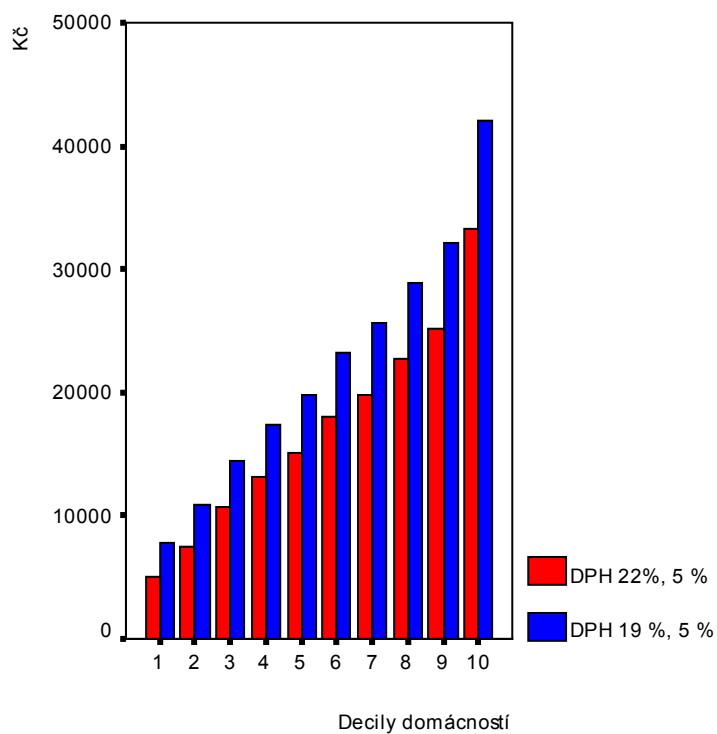
Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 8.4: Výdaje na DPH po změně sazeb

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

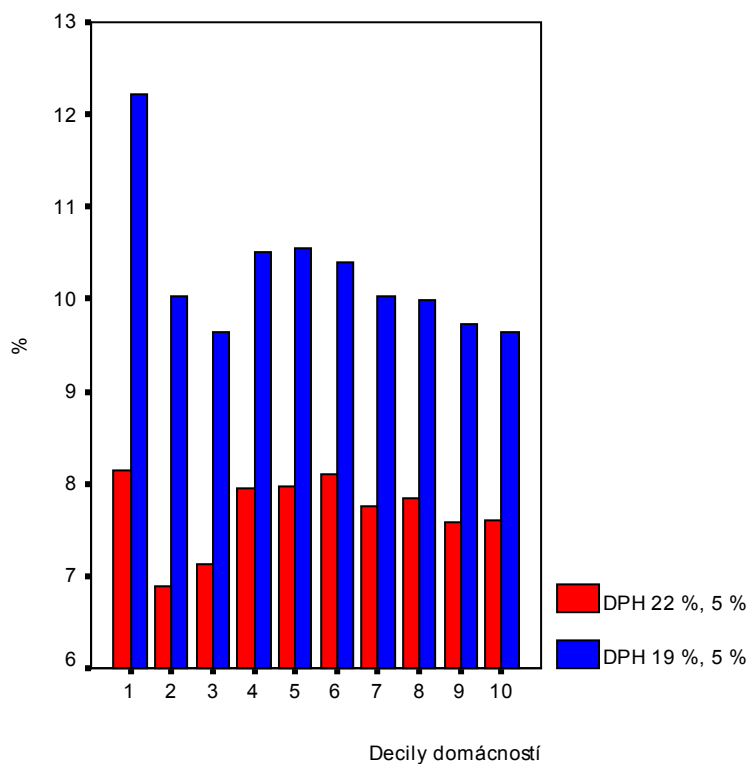
Graf 8.5: Porovnání výdajů na DPH před a po reformě

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Po snížení standardní sazby DPH na 19 % a přesunu některého zboží ze snížené do standardní sazby se výdaje na DPH se zvýší všem příjmovým skupinám. Domácnostem s vyššími příjmy vzrostou výdaje na DPH více. Díky přesunu velkého množství zboží ze snížené sazby do standardní se ale daňové zatížení nejvíce zvýší nejnižší a druhé nejnižší příjmové skupině.

Graf 8.6: Dopad DPH před a po reformě

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Vláda si je vědoma toho, že se domácnostem daňové zatížení DPH zvýší, proto zavedla jednorázový poplatek domácnostem pobírající rodičovský příspěvek, přídavky na děti a starobní důchody ve výši 12000 Kč domácnostem pobírajícím rodičovský příspěvek, 2000 Kč na dítě domácnostem pobírajícím přídavky na dítě a 1000 Kč na osobu pobírající důchod. Přestože bude domácnostem vyplacena tato dávka, zatížení daní z přidané hodnoty se nesníží. Tato dávka je vyplácena všem příjmovým skupinám.

Po zavedení těchto dávek se rozdělení daňového dopadu se nezmění. Pro názornost byly tyto jednorázové dávky přičteny k ročním hrubým příjmům domácností za rok 2001 a byl spočítán dopad DPH na tyto navýšené příjmy. Při porovnání dopadu na reformované DPH a na reformované DPH po přičtení jednorázových kompenzací domácnostem je vidět, že se dopad daně z přidané hodnoty na příjmové skupiny českých domácností vůbec nezmění.

Tabulka 8.6: Jednorázové sociální dávky vyplácené domácnostem

<i>Decily</i>	<i>Disponibilní příjmy</i>	<i>Jednorázová vyplácená podpora</i>	<i>Nové disponibilní příjmy</i>	<i>DPH</i>	<i>DPH / nové disp. příjmy</i>
1	75 201	1 152	76 353	7 713	12,1%
2	108 624	1 489	110 112	10 796	9,9%
3	150 046	2 772	152 818	14 475	9,5%
4	166 572	3 868	170 441	17 368	10,3%
5	187 328	4 589	191 917	19 825	10,4%
6	220 982	4 597	225 579	23 134	10,3%
7	254 411	3 191	257 601	25 571	10,0%
8	287 848	3 010	290 858	28 831	10,0%
9	329 253	2 359	331 613	32 151	9,8%
10	443 972	1 868	445 840	42 110	9,9%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

8.4 Zavedení jednotné sazby DPH

Další modelovanou situací je sjednocení sazby DPH na úroveň 15 %. Na všechno spotřebovávané zboží s výjimkou léků a zdravotnických prostředků³² je uvalena daň z přidané hodnoty o výši 15 %. Za předpokladu, že se poptávka nezmění (neuvažuje se ani substituční efekt mezi spotřebou a úsporami ani substituční efekt mezi spotřebou mezi jednotlivými statky a ani důchodový efekt) se zatížení zvýší nejchudším příjmovým skupinám. Celkově by na DPH vybral stát od domácností o 33 % více než při původních sazbách DPH 5 % a 22 %. Průměrné zatížení domácností se zvýší o 3 procentní body na 10,7 %.

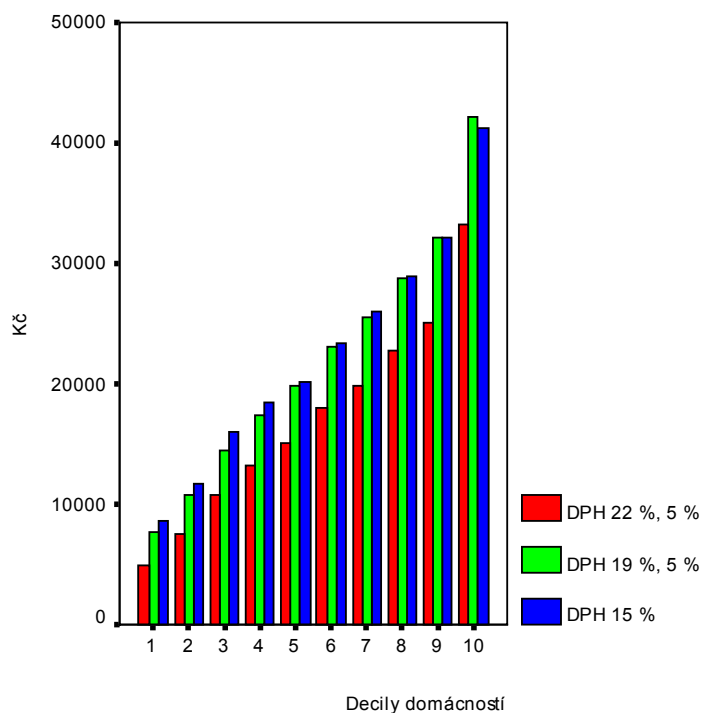
Tabulka 8.7: DPH s jednotnou 15 % sazbou

<i>Decily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Disponibilní příjmy</i>	<i>DPH 15 %</i>	<i>DPH / tržní příjmy</i>	<i>DPH / dispon. příjmy</i>
1	74 824	75 201	8 644	13,4%	13,7%
2	111 860	108 624	11 638	10,5%	10,8%
3	157 096	150 046	15 925	10,1%	10,6%
4	194 196	166 572	18 394	9,5%	11,1%
5	246 956	187 328	20 099	8,1%	10,7%
6	308 002	220 982	23 410	7,6%	10,6%
7	369 290	254 411	25 973	7,0%	10,2%
8	434 462	287 848	28 885	6,7%	10,0%
9	516 660	329 253	32 212	6,2%	9,8%
10	718 522	443 972	41 269	5,9%	9,5%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

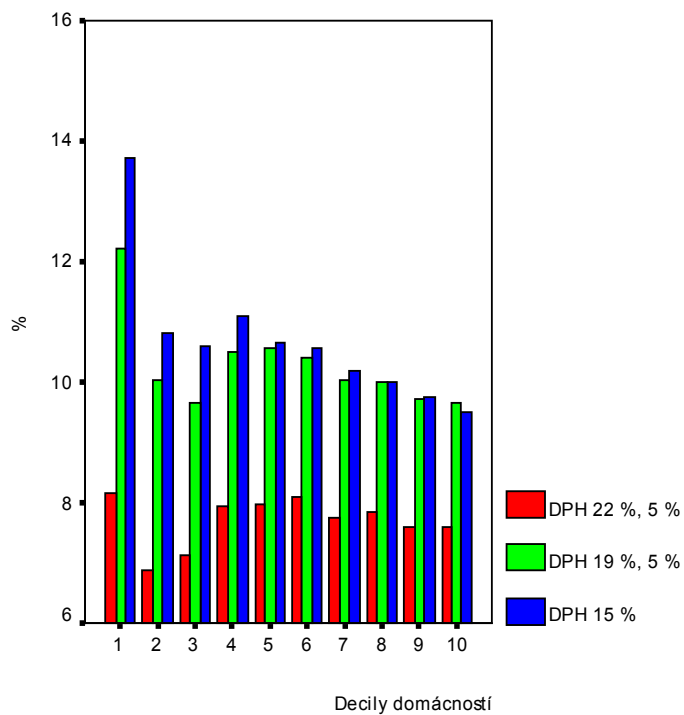
³² Léky a zdravotnické prostředky zůstaly ponechány bez daně.

Graf 8.7: Výdaje na DPH po změně sazeb

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 8.8: Porovnání dopadu jednotlivých variant DPH

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Dopad jednotné 15 % DPH je ze všech třech variant nejregresivnější. Důvodem je to, že žádné zboží není ve snížené sazbě, není tedy „dotované“ státem. Chudí, kteří spotřebovávali ze svého spotřebního koše větší podíl dotovaného zboží než bohatší domácnosti nyní platí na vše stejně vysoké DPH jako ostatní domácnosti. Ačkoliv tedy spotřeba roste s růstem příjmů domácností, je celkový dopad jednotné 15 % sazby DPH regresivní. Správa a výběr jednotné DPH byly administrativně jednodušší, také by se snížily ceny statků zatížených 22 % sazbou, což by se projevilo pozitivně na straně nabídky.

Tabulka 8.8: Porovnání dopadu jednotlivých sazeb DPH

Decily	DPH 22 %, 5 %	DPH 19 %, 5 %	DPH 15 %	DPH 22 %, 5 % / disp. příjmy	DPH 19 %, 5 % / disp. příjmy	DPH 15 % / disp. příjmy
1	4 952	7 713	8 644	8,1%	12,2%	13,7%
2	7 473	10 796	11 638	6,9%	10,0%	10,8%
3	10 738	14 475	15 925	7,1%	9,6%	10,6%
4	13 195	17 368	18 394	7,9%	10,5%	11,1%
5	15 058	19 825	20 099	8,0%	10,6%	10,7%
6	18 070	23 134	23 410	8,1%	10,4%	10,6%
7	19 796	25 571	25 973	7,7%	10,0%	10,2%
8	22 698	28 831	28 885	7,8%	10,0%	10,0%
9	25 115	32 151	32 212	7,6%	9,7%	9,8%
10	33 254	42 110	41 269	7,6%	9,6%	9,5%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Tabulka 8.9: Porovnání dopadu změn sazeb DPH

	DPH 22%, 5%	DPH 19%, 5%	DPH 15 %
Průměrně zapláceno	17 033	22 195	22 643
Celkem (za sled. domácnosti)	56 098 033	73 098 045	74 571 543
Průměrné zatížení (k disp. příjmům)	7,7%	10,3%	10,7%
Průměrné zatížení (k tržním příjmům)	6,1%	8,1%	8,5%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Celkový dopad DPH na disponibilní příjmy domácností je spíše proporcionální. S rostoucími příjmy výdaje na DPH vzrůstají, ale jejich dopad vzhledem k disponibilním příjmům domácností je podobný pro všechny příjmové skupiny. Pokud by se daňové zatížení změnilo na 19 % a 5 % nebo by byla uvalena jednotná 15 % sazba, stát by za jinak stejných podmínek vybral do svého rozpočtu zhruba o 30 % více, přičemž by daňové zatížení bylo více uvaleno na nižší příjmové skupiny než na vyšší.

9 Spotřební daně

Stejně jako DPH přispívají i spotřební daně k rozdělení příjmů ve společnosti. Hlavním cílem uvalování spotřebních daní není redistribuce příjmů, ale příliv peněz do státní pokladny. Stát uvaluje spotřební daně na statky s poměrně nízkou poptávkovou elasticitou³³. Dalším důvodem pro použití spotřebních daní je odrazení lidí od škodlivé spotřeby. Spotřební daně jsou uvalovány na takové statky, jejichž spotřebou jsou společnosti způsobovány negativní externality³⁴. Spotřební daně mají tedy nápravný charakter, omezují spotřebu statků, na něž je uvalena spotřební daň, a tím omezují negativní externality.

9.1 Charakter spotřebních daní

Spotřební daně jsou v České republice od roku 1993 uvalovány na uhlovodíková paliva a maziva, alkohol a tabákové výrobky. Povinnost platit spotřební daně je vymezena zákonem o spotřebních daních číslo 587/1992.

Spotřební daň je daň jednotková. Základem daně je počet kusů, litrů nebo jiných fyzických jednotek. Další vlastností spotřebních daní je, že jsou to daně selektivní. To znamená, že jsou uvalovány pouze na konkrétní statky. Selektivní zdanění mění relativní ceny zdaněných a nezdaněných statků, což může vyvolávat neefektivnosti a měnit chování spotřebitelů. Přestože jsou zdaněny statky s nízkou poptávkovou elasticitou, dochází změnou relativních cen k substitučnímu a důchodovému efektu. To má samozřejmě vliv i na výrobce a prodejce a část tohoto daňového zatížení nesou i oni. Obecně se předpokládá, že spotřební daně mají regresivní charakter; s narůstajícím příjmem klesá zatížení spotřebních daní. Výpočty této práce tuto hypotézu nepotvrzují. V roce 2001 se s narůstajícími tržními příjmy domácností zatížení spotřebními daněmi v České republice až po čtvrtý příjmový decil zvyšovalo, od čtvrté příjmové skupiny se dopad spotřebních daní snižoval. Vzhledem k disponibilním příjmům je dopad spotřebních daní podobný. Průměrné zatížení je o něco vyšší, nejprve se s narůstajícími příjmy zvyšuje, od pátého decilu se naopak snižuje.

9.2 Dopad spotřebních daní

V roce 2001 tvořily výdaje na spotřební daně 4 % z celkových průměrných výdajů na daně českých domácností. Za spotřební daně zaplatily domácnosti celkem přibližně 2,5 %³⁵

³³ Kubátová K., Vítek L., Daňová politika. Teorie a praxe. Strana 215

³⁴ Kubátová K., Vítek L., Daňová politika. Teorie a praxe. Strana 215

³⁵ Vlastní výpočty

svých ročních disponibilních příjmů. Spotřební daně platí české domácnosti hlavně z pohonných hmot, tabáku, lihovin a piva. Ostatní spotřební daně jsou ve výpočtech zanedbány. V tabulce 9.1 je uvedeno, kolik zaplatily průměrně a celkově pozorované české domácnosti za jednotlivé spotřební daně.

Tabulka 9.1: Celkové výdaje českých domácností na spotřební daně v roce 2001

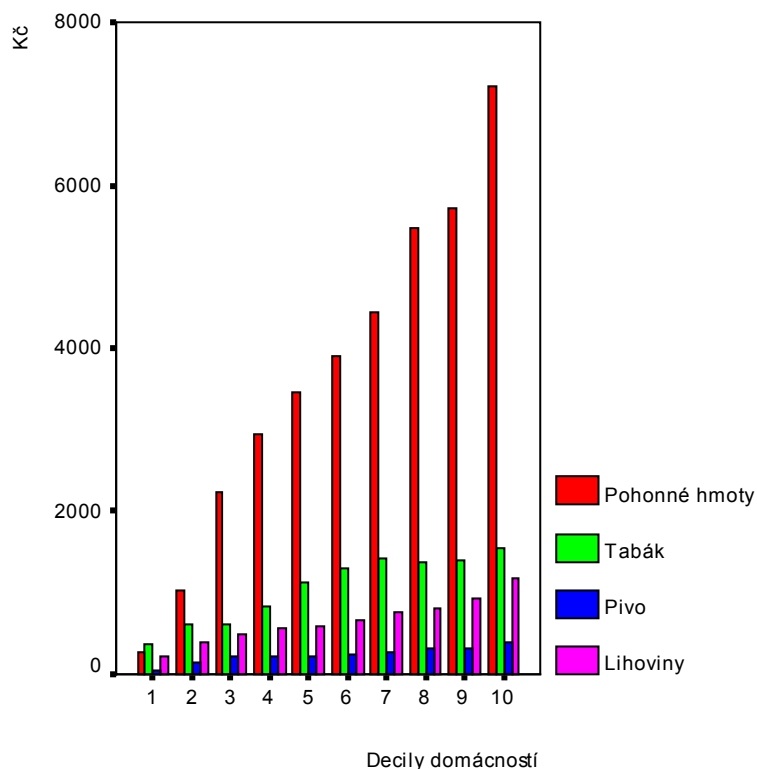
	<i>Spotřební daně celkem</i>	<i>PHM</i>	<i>Tabák</i>	<i>Pivo</i>	<i>Lihoviny</i>
Celkem zapláceno ³⁶	18 548 201	12 077 406	3 494 060	804 295	2 172 440
Průměrně zapláceno	5 632	3 667	1 061	244	660
Průměrné zatížení SD (vzhl. k disp. příjmům)	2,5%	1,5%	0,6%	0,1%	0,3%
Podíl daně na celkové SD		65,1%	18,8%	4,3%	11,7%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Spotřební daň z pohonných hmot tvoří dvě třetiny z celkových výdajů na spotřební daně. Daň z tabáku je druhou nejvýznamnější složkou, tvoří přibližně 19 % celkových výdajů. Daň z lihovin tvoří společně s daní z piva společně asi 16 % celkových výdajů na spotřební daně.

³⁶ Pouze od pozorovaných domácností

Graf 9.1: Výdaje na jednotlivé spotřební daně

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Průměrná zaplacená spotřební daň je v porovnání s ostatními daněmi malá. Je to způsobeno tím, že spotřební daně jsou selektivní, jsou uvalovány pouze na určité skupiny zboží a že toto zboží nespotřebovávají všechny domácnosti stejně. Největší podíl spotřební daně tvoří pohonné hmoty, přičemž nejvyšší příjmové skupiny zaplatí největší část této daně (graf 9.1). Tabulka 9.2 ukazuje, jak jsou jednotlivé spotřební daně rozděleny mezi příjmové decily. Podíly výdajů na jednotlivé daně se mezi různými skupinami mění. Pro nižší příjmové skupiny je příznačné, že spotřební daň z tabáku a lihovin je vzhledem k celkovým výdajům na spotřební daně poměrně vysoká. S narůstajícím příjmem podíl těchto daní klesá a vzrůstá podíl daně z pohonných hmot. Celkové výdaje domácností na spotřební daně ukazuje graf 9.2. Celkové výdaje na spotřební daně jsou součtem průměrných výdajů na jednotlivé daně v dané příjmové skupině.

$$SD_{celkem,dom,rok} = SD_{phm,dom,rok} + SD_{tabak,dom,rok} + SD_{lih,dom,rok} + SD_{pivo,dom,rok}$$

Tabulka 9.2: Výdaje na spotřební daně

<i>Decily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Spotřební daně celkem</i>	<i>Pohonné hmoty</i>	<i>Tabák</i>	<i>Lihoviny</i>	<i>Pivo</i>
1	74 824	930	276	372	229	54
2	111 860	2 176	1 026	610	391	149
3	157 096	3 543	2 222	611	489	221
4	194 196	4 569	2 956	846	557	210
5	246 956	5 369	3 451	1 117	578	223
6	308 002	6 129	3 896	1 305	674	254
7	369 290	6 900	4 437	1 424	764	276
8	434 462	7 990	5 477	1 376	806	331
9	516 660	8 387	5 718	1 402	937	330
10	718 522	10 330	7 216	1 548	1 171	395

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Výdaje na jednotlivé spotřební daně narůstají s narůstajícími příjmy. Výdaje na daň z pohonných hmot rostou oproti ostatním daním nejrychleji. Výdaje na ostatní daně, zejména daň z piva, jsou u vyšších příjmových skupin v porovnání s daní z pohonných hmot marginální.

Regresní analýzou byla odhadnuta závislost výdajů na spotřební daně na disponibilních příjmech domácností. Dopad spotřebních daní je porovnáván k disponibilním příjmům a ne k tržním příjmům, protože domácnosti činí rozhodnutí o spotřebě na základě svých disponibilních příjmů.

Metoda použitá pro odhad závislosti je Least Absolute Deviations, vzhledem k výše uvedeným problémům s daty. Vysvětlovanou proměnnou jsou výdaje na spotřební daně, vysvětlující proměnnou jsou disponibilní příjmy domácností, sociální skupina osoby v čele domácnosti, zda domácnost vlastní auto³⁷ a zda někdo v domácnosti kouří³⁸.

³⁷ Domácnosti, které auto nevlastní nemají žádnou poptávku po pohonných hmotách, pokud by auto vlastnily, poptávku po pohonných hmotách by zajisté měly. Tím je výsledek odhadu zkreslen. Takových domácností je v datech pouze necelé jedno procento.

³⁸ Zda je v domácnosti kuřák bylo určeno z výdajů domácností na tabák. Pokud byly výdaje na tabák větší než 0, dummy proměnná má hodnotu 1, pokud byly výdaje na tabák rovny 0, dummy proměnná je 0.

Number of observations: 3292

R-squared = .492128

Parameter	Estimate	Error	t-statistic	P-value
C	-986.683	170.253	-5.79539	[.000]
DISPPRIJ	.014291	.417056E-03	34.2665	[.000]
SKUPINA	-68.9985	23.3014	-2.96113	[.003]
DETI	-650.472	97.0990	-6.69906	[.000]
AUTO	3878.69	97.4898	39.7856	[.000]
KOURI	2014.28	88.6284	22.7273	[.000]

Existují domácnosti, které neplatí žádné spotřební daně, protože nespotřebovávají žádné zboží, na které jsou spotřební daně uvalovány. Proto je konstanta záporný. Průměrná daňová sazba uvalovaná na disponibilní příjmy je 1,4 %. K této sazbě ale musí být přidán vliv dalších proměnných vstupujících do modelu. Typ sociální skupiny³⁹ snižuje výdaje na spotřební daně. Například sociální skupina důchodců má nižší výdaje na spotřební daně, protože má nižší poptávku po pohonných hmotách. Celkově je poptávka této sociální skupiny nižší než ostatních skupin. Popis výdajů na jednotlivé daně různých sociálních skupin je podrobněji zpracován v kapitole 10. Pokud domácnost má děti, snižují se výdaje na spotřební daně přibližně o 650 Kč. Vlastní-li domácnost automobil, výdaje na spotřební daně se zvýší v průměru o 3879 Kč. Pokud domácnost vykazuje poptávku po tabáku, výdaje na spotřební daně se zvýší o 2014 Kč. Vliv auta a kuřáka v domácnosti je veliký, vezmeme-li v úvahu, že průměrná zaplacená spotřební daň byla 5632 Kč (tabulka 9.1). Koeficient determinace je pouze 0,49. Jak již bylo uvedeno u odhadu výdajů na DPH v závislosti na disponibilních příjmech, je do modelu pravděpodobně potřeba přidat další proměnné, které ovlivňují rozhodování domácností o spotřebě statků zatížených spotřebními daněmi.

Dopad spotřebních daní byl počítán jako:

$$DOPAD\ SD = SD_{celkem, dom, rok} / DISPPRIJ_{dom, rok}$$

³⁹ Dělník – 1, samostatně činný – 2, zaměstnanec – 3, zemědělec – 5, důchodce – 7

Tabulka 9.3: Zatížení spotřebními daněmi celkem

<i>Decily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Disponibilní příjmy</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Spotřební daně / tržní příjmy</i>	<i>Spotřební daně / disp. příjmy</i>
1	74 824	75 201	930	1,6%	1,8%
2	111 860	108 624	2 176	1,9%	1,9%
3	157 096	150 046	3 543	2,3%	2,3%
4	194 196	166 572	4 569	2,4%	2,7%
5	246 956	187 328	5 369	2,2%	2,8%
6	308 002	220 982	6 129	2,0%	2,7%
7	369 290	254 411	6 900	1,9%	2,7%
8	434 462	287 848	7 990	1,8%	2,8%
9	516 660	329 253	8 387	1,6%	2,6%
10	718 522	443 972	10 330	1,5%	2,4%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Dopad jednotlivých složek spotřební daně ukazuje tabulka 9.4. Dopad spotřební daně z tabáku, lihovin a piva klesá s narůstajícím příjmem. Při skutečném výpočtu spotřební daně je zohledněna cena krabičky cigaret. Je tedy pravděpodobné, že ve skutečnosti je u vyšších příjmových skupiny daňové zatížení spotřební daní z tabáku o něco vyšší, protože pravděpodobně lidé s vyšším příjmem kouří dražší cigarety než lidé s nízkým příjmem. Vzhledem k tomu, že pro tento výpočet byla použita jediná cena cigaret a to cigaret Petra Light, je odhad dopadu spotřební daně z tabáku mírně podhodnocený.

Pokud by výběrčí daní chtěli zmírnit regresivnost těchto daní, měli by jak u cigaret a tabáku tak u ostatních daní zatížených statků zohlednit celkovou cenu produktu a daň uvalit také na ni. Pravděpodobně by se změnila poptávka po tabákových výrobcích. Někteří lidé by začali spotřebovávat levnější substituty, někteří by naopak svoji oblíbenou značku neopustili a do státní pokladny odvedli více peněz.

Spotřební daní z piva jsou vzhledem k disponibilním příjmům nejvíce zatíženy čtvrtý až šestý příjmový decil. Od páté příjmové skupiny zatížení spotřební daní z piva klesá. Nejnížší příjmová skupina je touto daní zatížena nejméně. Dopad daně z lihovin je nejvyšší u nejnižší příjmové skupiny a s nárůstem disponibilních příjmů se daňové zatížení snižuje. Výdaje na pohonné hmoty se s růstem příjmů zvyšují. Zatížení spotřební daní z pohonných hmot nejprve narůstá, od čtvrtého decilu je spíše proporcionální.

Celkový dopad spotřebních daní na disponibilní příjmy domácností mezi nižšími příjmovými skupinami s nárůstem disponibilního příjmu narůstá. Domácnosti s nejnižším příjmem zaplatí ze svých disponibilních příjmů přibližně 1,8 % na spotřební dani. Mezi čtvrtým až osmým příjmovým decilem je spíše proporcionální. Pátá až osmá příjmová skupina daňová skupina platí v průměru 2,8 % ročních disponibilních příjmů. U nejvyšším

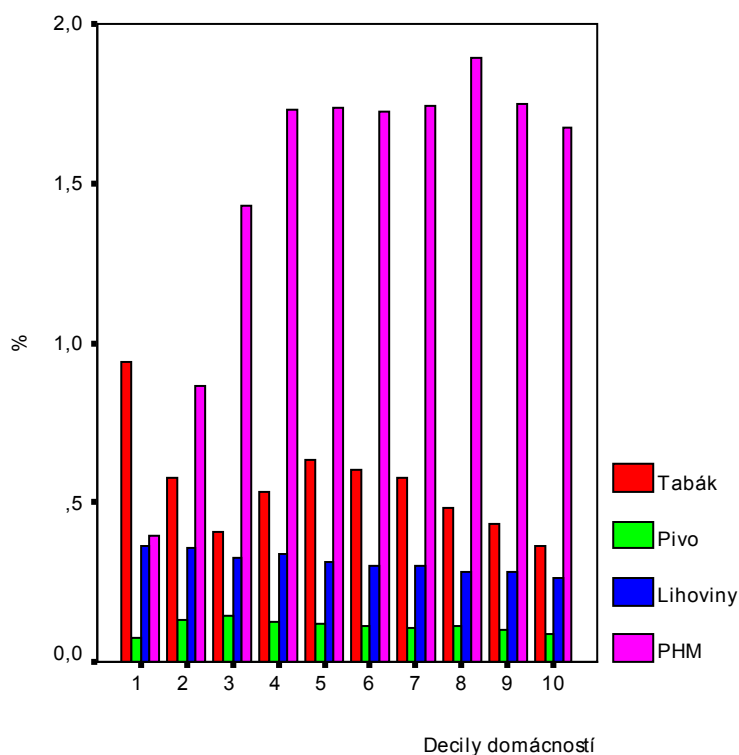
dvou decilů se zatížení spotřebními daněmi vzhledem k disponibilním příjmům mírně snižuje. Vzhledem k tržním příjmům jsou spotřebními daněmi nejvíce zatíženy třetí až pátý příjmový decil. Mezi prvním až čtvrtým decilem zatížení narůstá, od čtvrtého decilu se zatížení spotřebními daněmi vzhledem k tržním příjmům snižuje.

Tabulka 9.4: Zatížení spotřebními daněmi vzhledem k disponibilním příjmům

Decily	Disponibilní příjmy	Spotřební daně celkem	Pohonné hmoty	Tabák	Lihoviny	Pivo
1	75 201	1,8%	0,39%	0,94%	0,37%	0,07%
2	108 624	1,9%	0,87%	0,58%	0,36%	0,13%
3	150 046	2,3%	1,43%	0,41%	0,33%	0,14%
4	166 572	2,7%	1,73%	0,53%	0,34%	0,13%
5	187 328	2,8%	1,74%	0,63%	0,31%	0,12%
6	220 982	2,7%	1,73%	0,60%	0,30%	0,12%
7	254 411	2,7%	1,74%	0,58%	0,30%	0,11%
8	287 848	2,8%	1,90%	0,48%	0,28%	0,12%
9	329 253	2,6%	1,75%	0,43%	0,28%	0,10%
10	443 972	2,4%	1,67%	0,36%	0,26%	0,09%

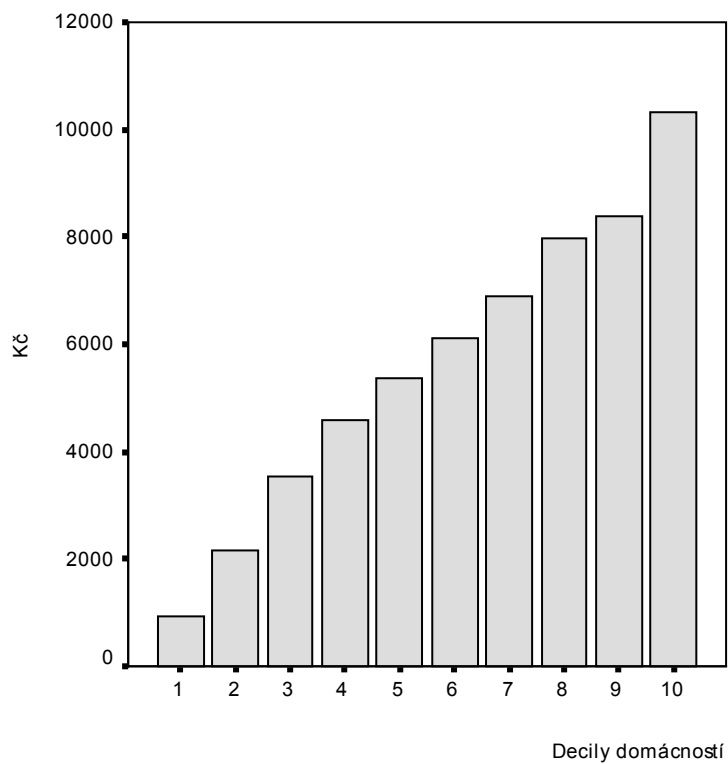
Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 9.2: Dopad jednotlivých spotřebních daní

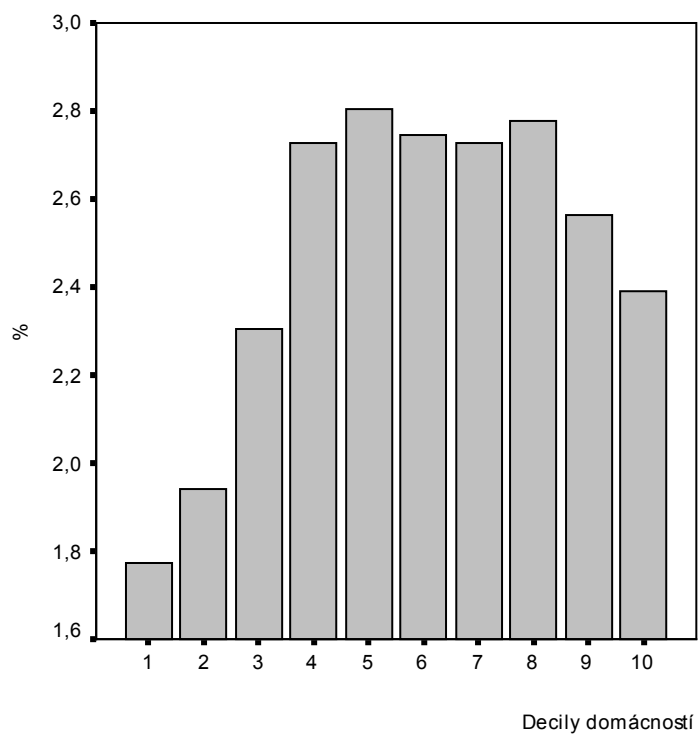
Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 9.3: Celkové výdaje na spotřební daně

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 9.4: Podíl spotřebních daní na ročním disponibilním příjmu

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Celkový dopad nepřímých daní

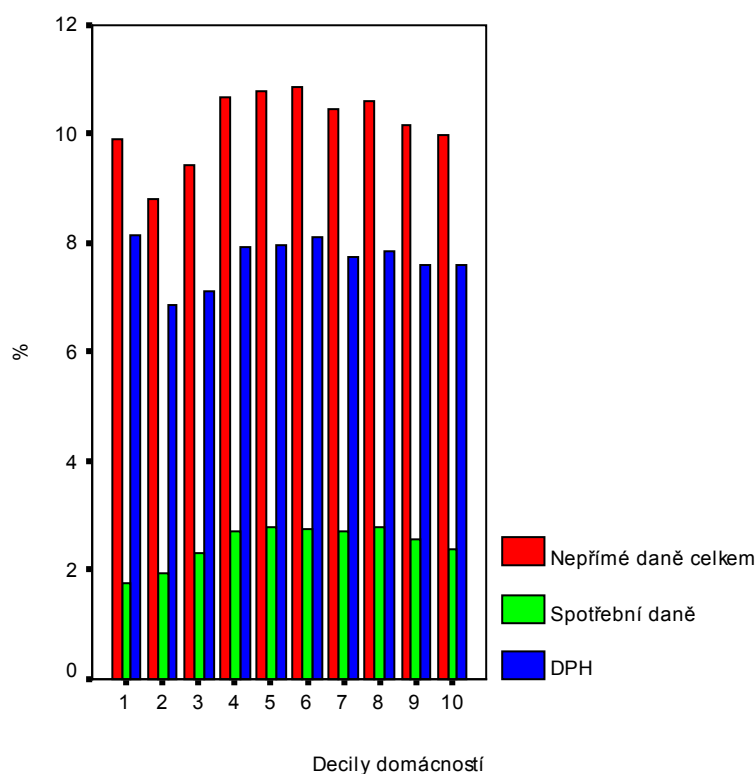
Na nepřímé daně vydají domácnosti přibližně 16 % z celkových daňových výdajů. Průměrné zatížení nepřímými daněmi pozorovaného vzorku českých domácností vzhledem k disponibilním příjmům bylo v roce 2001 10,3 %. Nejvíce na nepřímých daních odvedly státní nejvyšší příjmové skupiny. Výdaje na nepřímé daně s příjmy domácností rostou. Celkový dopad nepřímých daní vzhledem k disponibilním příjmům nejprve narůstá, od šestého decilu se snižuje. Vzhledem k tržním příjmům měly nepřímé daně v České republice v roce 2001 regresivní charakter.

Tabulka 9.5: Celkový dopad nepřímých daní

<i>Decily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Disponibilní příjmy</i>	<i>Nepřímé daně celkem</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Nepřímé daně / tržní příjmy</i>	<i>Nepřímé daně / disp. příjmy</i>
1	74 824	75 201	5 882	4 952	930	9,6%	9,9%
2	111 860	108 624	9 650	7 473	2 176	8,6%	8,8%
3	157 096	150 046	14 281	10 738	3 543	9,1%	9,4%
4	194 196	166 572	17 764	13 195	4 569	9,2%	10,7%
5	246 956	187 328	20 427	15 058	5 369	8,3%	10,8%
6	308 002	220 982	24 199	18 070	6 129	7,8%	10,8%
7	369 290	254 411	26 697	19 796	6 900	7,2%	10,5%
8	434 462	287 848	30 688	22 698	7 990	7,1%	10,6%
9	516 660	329 253	33 502	25 115	8 387	6,5%	10,2%
10	718 522	443 972	43 585	33 254	10 330	6,2%	10,0%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 9.7: Celkový dopad nepřímých daní vzhledem k disponibilním příjmům

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Dopad nepřímých daní na české domácnosti vzhledem k tržním příjmům je regresivní. Nejnižší příjmová skupina odvedla ze svých příjmů státu 9,6 % svých ročních tržních příjmů, pátá příjmová skupina pouze 8,3 %, nejvyšší příjmová skupina 6,2 %. U dopadu na disponibilní příjmy není možné říci, zda je celkový dopad progresivní či regresivní. Zatížení nejnižší příjmové skupiny je 9,9 %. Nejvyšší zatížení nesou pátý a šestý příjmový decil, které platí až 10,8 % svých disponibilních příjmů. Od šestého decilu daňové zatížení klesá až na 10 %. Nejnižší zatížení nepřímými daněmi má druhý příjmový decil, který odvádí 8,8 % svých disponibilních příjmů.

10 Dopad daní na různé sociální skupiny domácností

Rozsah a podoba přerozdělování příjmů daněmi jsou spjata se sociální strukturou společnosti. Tato kapitola stručně popisuje dopad jednotlivých daní na různé sociální skupiny. Domácnosti jsou rozděleny na sociální skupiny dělníků, osob samostatně

výdělečně činných, zaměstnanců, zemědělců a důchodců podle sociální příslušnosti osoby v čele domácnosti.

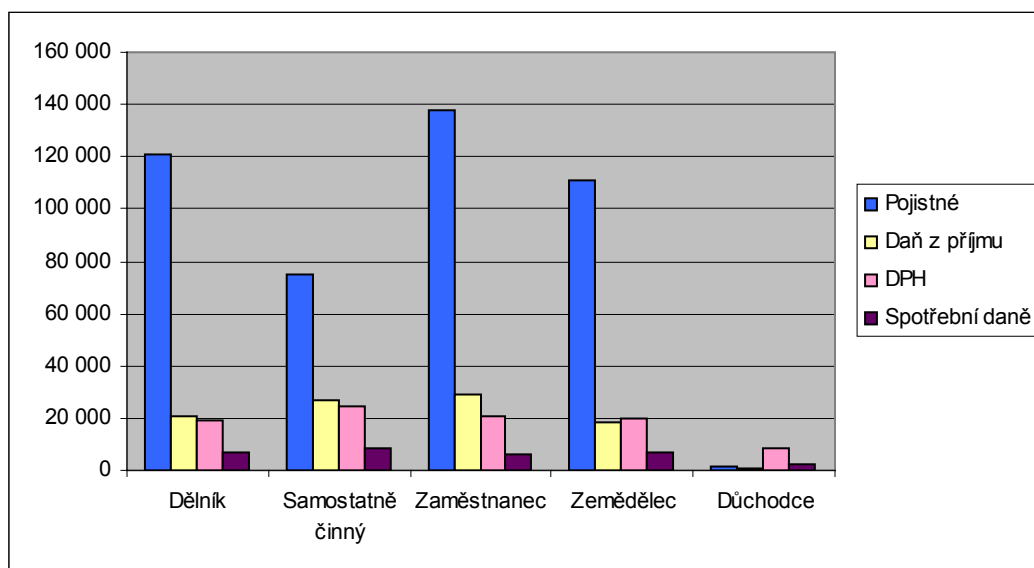
10.1 Dopad daní na domácnosti rozdělené podle sociální skupiny osoby v čele domácnosti

Tabulka 10.1: Výdaje na daně jednotlivých sociálních skupin

Skupina	Tržní příjmy	Pojistné	Daň z příjmu	DPH	Spotřební daně	Ostatní daně	Daně celkem
Dělník	372 588	120 723	20 797	19 162	7 049	208	167 939
Samostatně činný	359 815	75 093	26 917	24 725	8 416	218	135 367
Zaměstnanec	424 247	137 835	29 130	20 850	6 056	256	194 127
Zemědělec	350 786	110 852	18 631	19 966	7 207	500	157 156
Důchodce	122 389	1 677	676	8 216	2 412	191	13 171

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Graf 10.1: Výdaje na daně jednotlivých sociálních skupin

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Sociální skupiny dělníků, samostatně činných, zaměstnanců a zemědělců mají přibližně podobnou výši ročních tržních příjmů. Struktura zaplacených daní se však mezi jednotlivými skupinami mění. Největší rozdíl je v zaplaceném pojistném. Zatímco zaměstnanci, dělníci a zemědělci odvedou na pojistném více jak 110000 Kč ročně, osoby samostatně výdělečně činné zaplatí na pojistném přibližně 75000 Kč ročně. Důvodem je to, že osoby samostatně výdělečně činné odvádí pojistné pouze z 35 % svých pracovních příjmů po odečtení nákladů vztahujících se k příjmům, zatímco zaměstnanci odvádí pojistné ze všech hrubých pracovních příjmů. Nejvyšší daň z příjmu platí zaměstnanci a samostatně

činní. U zaměstnanců jsou důvodem vyšší příjmy než u ostatních skupin v zaměstnatneckém poměru (dělníci a zemědělci) a samostatně činní platí vyšší daň z příjmu, protože platí nižší pojistné, které daňový základ snižuje. Výdaje na daň z přidané hodnoty a spotřební daně se pohybují na podobné úrovni u všech skupin.

Samostatnou zcela odlišnou skupinou jsou důchodci. Příjmy této skupiny jsou nejnižší, dosahují přibližně třetiny výdajů ostatních skupin. Výdaje na pojistné a daň z příjmu skupiny důchodců jsou v porovnání s ostatními skupinami zanedbatelné, daň z přidané hodnoty a spotřební daně jsou také nižší. Pojistné a daň z příjmu důchodci neodvádí z důchodů, pouze z pracovních příjmů, jejichž podíl je na celkových tržních příjmech skupiny důchodců mnohem nižší než u ostatních skupin.

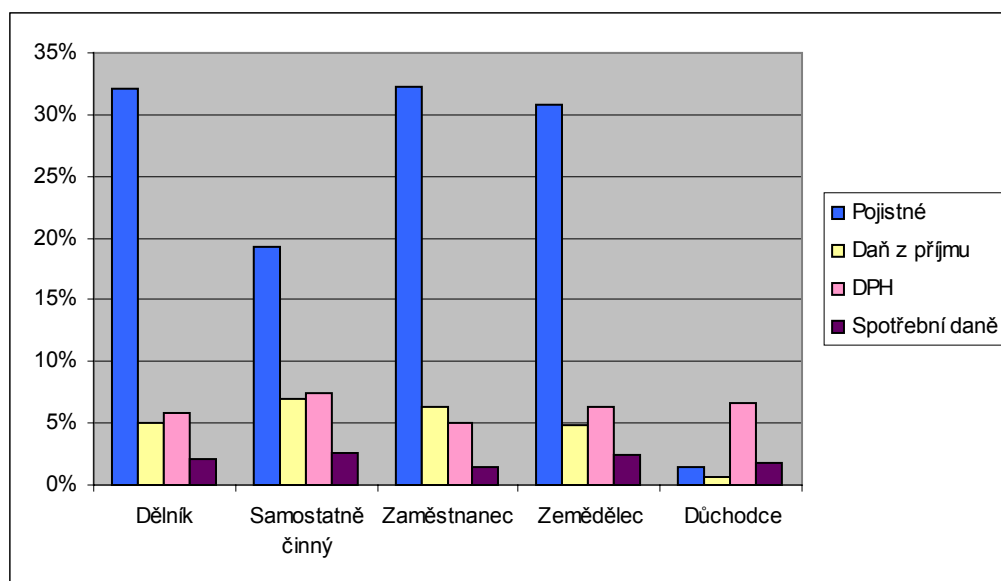
Tabulka 10.2: Dopad jednotlivých daní na různé sociální skupiny českých domácností

<i>Skupina</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Ostatní daně</i>	<i>Daně celkem</i>
Dělník	372 588	32,1%	5,1%	5,8%	2,1%	0,1%	45,2%
Samostatně činný	359 815	19,3%	6,9%	7,5%	2,6%	0,1%	36,4%
Zaměstnanec	424 247	32,2%	6,3%	5,1%	1,4%	0,1%	45,1%
Zemědělec	350 786	30,8%	4,8%	6,4%	2,4%	0,2%	44,5%
Důchodce	122 389	1,4%	0,6%	6,6%	1,8%	0,1%	10,5%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Průměrný dopad jednotlivých daní na tržní příjmy se mezi jednotlivými skupinami poměrně odlišuje. Nejvyššímu daňovému zatížení vzhledem k tržním příjmům jsou v průměru vystaveny domácnosti dělníků, odvádí v průměru 45,2 % svých tržních příjmů. Druhou skupinou s nejvyšším průměrných daňovým zatížením jsou domácnosti zaměstnanců, ti odvádí 45,1 % svých tržních příjmů. Zemědělci odvádí v průměru 44,5 %. Osoby samostatně výdělečně činné odvádí díky nižšímu pojistnému pouze 36,4 % průměrných tržních příjmů. Nejlépe jsou na tom důchodci, ti odvádí pouze 10,5 % svých tržních příjmů, do kterých však spadají i důchody vyplácené státem. U zaměstnanců, dělníků a zemědělců způsobuje vysoké zatížení odvod pojistného. Daň z příjmu nejvíce dopadá na samostatně činné. DPH a spotřební daně dopadá nejvíce na samostatně činné, nejméně na zaměstnance. Důchodci odvedou na dani z přidané hodnoty a spotřebních daních vzhledem ke svým tržním příjmům více než zaměstnanci.

Graf 10.2: Dopad jednotlivých daní na různé sociální skupiny českých domácností

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

V následujících kapitolách jsou jednotlivé sociální skupiny rozděleny na pentily podle tržních příjmů a jsou ukázány výdaje na jednotlivé daně a dopad těchto daní. Pro lepší představu o dopadu daní na jednotlivé skupiny je u každé skupiny uvedena její velikost v populaci. Kromě tržních příjmů jsou i disponibilní příjmy jednotlivých pentilů sociálních skupin.

10.2 Dělníci

V převáženém souboru dat je celkem 1141 domácností dělníků, což je přibližně 34,6 % ze všech pozorovaných domácností.

U dělníků je dopad spotřebních daní i DPH regresivní. Daň z příjmu je progresivní a pojistné pouze mírně progresivní, všechny příjmové skupiny odvádí více než 30 % svých tržních příjmů ve formě povinného pojištění. Celkový daňový dopad je u skupiny dělníků progresivní.

Tabulka 10.3: Výdaje sociální skupiny dělníků na jednotlivé daně

<i>Pentily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Disponibilní příjmy</i>	<i>Daň celkem</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Ostatní daně</i>
První	170 117	144 702	74 856	52 647	6 272	11 594	4 213	130
Druhý	273 433	202 746	120 730	85 174	12 873	16 385	6 101	197
Třetí	358 975	249 348	160 136	115 898	17 645	19 200	7 241	152
Čtvrtý	445 098	287 976	203 488	148 460	25 237	21 500	7 951	341
Pátý	615 317	384 215	280 485	201 439	41 956	27 132	9 738	220

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Tabulka 10.4: Dopad jednotlivých daní na sociální skupinu dělníků

<i>Pentily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Daň celkem</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Ostatní daně</i>
První	170 117	45,6%	30,7%	3,5%	8,4%	2,9%	0,1%
Druhý	273 433	44,1%	31,1%	4,7%	6,0%	2,3%	0,1%
Třetí	358 975	44,6%	32,2%	4,9%	5,4%	2,0%	0,0%
Čtvrtý	445 098	45,7%	33,3%	5,7%	4,8%	1,8%	0,1%
Pátý	615 317	46,1%	33,1%	6,8%	4,5%	1,6%	0,0%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

10.3 Osoby samostatně výdělečně činné

V převáženém souboru dat je celkem 294 domácností samostatně činných, což je přibližně 8,9 % ze všech pozorovaných domácností.

Domácnosti samostatně činných odvádí v porovnání s ostatními sociálními skupinami velice nízké pojistné. Nejnižší pentil odvádí v průměru pouze 13 % tržních příjmů ve formě pojistného. Pojistné a daň z příjmu jsou progresivní. Dopad DPH a spotřebních daní je u této skupiny regresivní.

Celkové daňové zatížení je u této skupiny s výjimkou důchodců nejvyšší. Přestože platí samostatně činní nejvyšší daně z příjmů, platí výrazně nižší pojistné. Celkový daňový dopad je u skupiny samostatně činných nejprogresivnější ze všech skupin.

Tabulka 10.5: Výdaje sociální skupiny samostatně činných na jednotlivé daně

<i>Pentily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Disponibilní příjmy</i>	<i>Daň celkem</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Ostatní daně</i>
První	156 181	152 248	49 726	21 506	8 768	14 661	4 719	72
Druhý	249 152	213 463	85 470	41 018	15 733	20 718	7 887	114
Třetí	337 952	255 975	130 083	73 511	23 283	24 431	8 587	271
Čtvrtý	424 778	312 376	163 432	94 651	30 628	27 779	10 135	238
Pátý	637 175	445 256	250 688	146 361	56 835	36 293	10 803	397

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Tabulka 10.6: Dopad jednotlivých daní na sociální skupinu samostatně činných

<i>Pentily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Daň celkem</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Ostatní daně</i>
První	156 181	31,2%	13,0%	5,4%	9,6%	3,1%	0,0%
Druhý	249 152	34,3%	16,3%	6,3%	8,4%	3,2%	0,0%
Třetí	337 952	38,5%	21,7%	6,9%	7,3%	2,6%	0,1%
Čtvrtý	424 778	38,4%	22,3%	7,2%	6,5%	2,4%	0,1%
Pátý	637 175	39,9%	23,3%	9,0%	5,8%	1,7%	0,1%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

10.4 Zaměstnanci

V převáženém souboru dat je celkem 810 domácností zaměstnanců, což je přibližně 24,5 % ze všech pozorovaných domácností.

U zaměstnanců je stejně jako u předchozích dvou skupin dopad přímých daní progresivní. Dopad DPH je regresivní, ale dopad spotřebních daní je spíše proporcionální. Pojistné platí skupina zaměstnanců vyšší než skupina dělníků, pravděpodobně proto, že ve skupině dělníků existují domácnosti, které svými příjmy na spodní hranici pro platbu pojistného nedosáhnou. Celkový daňový dopad je u skupiny zaměstnanců progresivní.

Tabulka 10.7: Výdaje sociální skupiny zaměstnanců na jednotlivé daně

<i>Pentily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Disponibilní příjmy</i>	<i>Daň celkem</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Ostatní daně</i>
První	195 028	142 572	84 539	61 523	9 979	10 265	2 706	66
Druhý	284 023	190 950	125 420	90 143	16 902	14 310	3 918	147
Třetí	389 038	260 511	174 406	123 870	23 676	20 555	6 094	212
Čtvrtý	511 460	321 233	234 439	168 734	33 405	24 694	7 420	186
Pátý	743 224	444 217	352 581	245 430	61 833	34 487	10 162	670

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Tabulka 10.8: Dopad jednotlivých daní na sociální skupinu zaměstnanců

<i>Pentily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Daň celkem</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Ostatní daně</i>
První	195 028	43,4%	31,2%	4,9%	5,8%	1,4%	0,0%
Druhý	284 023	44,2%	31,8%	6,0%	5,0%	1,4%	0,1%
Třetí	389 038	44,8%	31,8%	6,1%	5,3%	1,6%	0,1%
Čtvrtý	511 460	45,8%	33,0%	6,5%	4,8%	1,4%	0,0%
Pátý	743 224	47,2%	33,0%	8,0%	4,7%	1,4%	0,1%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

10.5 Zemědělci

V převáženém souboru dat je celkem 125 domácností zemědělců, což je přibližně 3,8 % ze všech pozorovaných domácností.

Zemědělci se strukturou zaplacených daní od předchozích skupin poněkud odlišují. Oproti dělníkům a zaměstnancům je dopad DPH a spotřebních daní na zemědělce vyšší. Na druhou stranu platí zemědělci v průměru nižší pojistné a daň z příjmů. Dopad pojistného a daně z příjmů ve skupině zemědělců je progresivní, dopad daně z přidané hodnoty a spotřebních daní je regresivní. Dopad ostatních daní je u skupiny zemědělců vyšší než u ostatních skupin. Celkový daňový dopad na tržní příjmy zemědělců progresivní.

Tabulka 10.9: Výdaje sociální skupiny zemědělců na jednotlivé daně

<i>Pentily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Disponibilní příjmy</i>	<i>Daň celkem</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Ostatní daně</i>
První	167 118	149 847	69 148	46 388	5 981	12 167	4 157	454
Druhý	263 684	205 038	115 106	78 130	11 888	17 813	6 937	338
Třetí	344 505	246 855	151 611	108 512	14 855	20 218	7 243	784
Čtvrtý	411 216	272 313	188 588	133 541	21 813	24 125	8 578	531
Pátý	578 611	356 919	266 714	191 665	39 652	25 793	9 217	388

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Tabulka 10.10: Dopad jednotlivých daní na sociální skupinu zemědělců

<i>Pentily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Daň celkem</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Ostatní daně</i>
První	167 118	43,1%	27,3%	3,5%	8,6%	3,4%	0,3%
Druhý	263 684	43,7%	29,6%	4,5%	6,8%	2,6%	0,1%
Třetí	344 505	44,0%	31,5%	4,3%	5,9%	2,1%	0,2%
Čtvrtý	411 216	45,8%	32,5%	5,3%	5,8%	2,1%	0,1%
Pátý	578 611	46,1%	33,2%	6,7%	4,5%	1,6%	0,1%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

10.6 Důchodci

V převáženém souboru dat je celkem 924 domácností důchodců, což je přibližně 28,1 % ze všech pozorovaných domácností.

Skupina důchodců je svými příjmy i výdaji odlišná od ostatních skupin. Hlavním důvodem je to, že převážná většina členů této skupiny negeneruje téměř žádné tržní příjmy a je závislá na důchodech od státu. Výdaje na přímé daně jsou proto v porovnání s ostatními skupinami velice malé. Stejně tak jsou ale nižší i výdaje na daň z přidané hodnoty a spotřební daně. Výdaje na ostatní daně jsou podobné. Celkový daňový dopad na skupinu důchodců je kolem 10 %, což je poměrně hodně, vezmeme-li v úvahu, že většina příjmů této

skupiny je ze státního rozpočtu. Celkový daňový dopad je u skupiny důchodců spíše proporcionální, pouze nejvyšší příjmová skupina odvádí do státního rozpočtu 11,9 % svých tržních příjmů.

Dopad pojistného a daně z příjmů s růstem tržních příjmů klesá, u nejvyššího pentilu se dopad obou daní mírně zvyšuje. Dopad DPH a spotřebních daní je naopak progresivní. Vysvětlením progresivnosti nepřímých daní by u této skupiny mohlo být to, že příjmy vyšších příjmových skupin nejsou tak vysoké, aby se mohl výrazně zvyšovat podíl úspor, zvyšuje se tedy spotřeba a tím také dopad nepřímých daní uvalovaných na spotřebu. Důchodci navíc své úspory spíše rozpouští nebo již tolik nespoří.

Tabulka 10.11: Výdaje sociální skupiny důchodců na jednotlivé daně

<i>Pentily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Disponibilní příjmy</i>	<i>Daň celkem</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Ostatní daně</i>
První	70 981	70 077	7 106	1 171	502	4 623	761	49
Druhý	85 392	84 009	8 435	1 205	516	5 406	1 233	75
Třetí	112 815	111 187	11 801	1 404	605	7 454	2 113	226
Čtvrtý	152 613	151 175	15 678	1 256	537	10 208	3 459	219
Pátý	190 141	186 221	22 834	3 350	1 219	13 387	4 493	385

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Tabulka 10.12: Dopad jednotlivých daní na sociální skupinu důchodců

<i>Pentily</i>	<i>Tržní příjmy</i>	<i>Daň celkem</i>	<i>Pojistné</i>	<i>Daň z příjmu</i>	<i>DPH</i>	<i>Spotřební daně</i>	<i>Ostatní daně</i>
První	70 981	10,0%	1,7%	0,7%	6,5%	1,1%	0,1%
Druhý	85 392	9,9%	1,4%	0,6%	6,3%	1,4%	0,1%
Třetí	112 815	10,4%	1,3%	0,6%	6,6%	1,8%	0,2%
Čtvrtý	152 613	10,3%	0,8%	0,4%	6,7%	2,3%	0,1%
Pátý	190 141	11,9%	1,7%	0,6%	7,0%	2,4%	0,2%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

11 Citlivostní analýza

V následující části je analyzována kompenzace snížení přímého zdanění zdaněním spotřeby. Náklady práce jsou v České republice v porovnání s ostatními zeměmi OECD velice vysoké, zejména platby pojistného jsou nadprůměrné. Samotná daň z příjmu fyzických osob není nadprůměrně vysoká. V této kapitole je spočítáno, o kolik procentních bodů musí vzrůst jednotné 15 % DPH a DPH se standardní sazbou 19 %, pokud by byla snížena sazba daně z příjmu o jeden procentní bod a) pouze v nejnižším a nejvyšším

příjmovém pásmu b) ve všech příjmových pásmech, aby příjmy do státního rozpočtu zůstaly nezměněny. Pro jednoduchost bude změněna pouze standardní sazba DPH, snížená zůstane nezměněna, aby zůstal zachován smysl snížené sazby DPH.

Pokud se sníží daň z příjmu o jeden procentní bod, domácnostem se zvýší disponibilní příjmy. Je otázkou, zda tyto vyšší příjmy domácnosti promění ve vyšší spotřebu či uspoří. Nižší příjmové skupiny pravděpodobně vyšší příjmy spotřebují, vyšší příjmové skupiny možná část navýšených příjmů uspoří. Pro jednoduchost budeme předpokládat, že domácnosti všechny své příjmy získané snížením daně z příjmu o jeden procentní bod utratí za zboží zatížené a) 15 % sazbou DPH b) pouze standardní 19 % sazbou DPH c) proporcionálně výchozí spotřebě za zboží zatížené 19 % a 5 % sazbou DPH. Pro správnou analýzu je dále potřeba vědět, jak se domácnostem změní spotřeba, zda budou stále spotřebovávat stejný podíl zboží zatíženého standardní sazbou a sníženou sazbou a zda se jim nezmění nabídka práce. Pokud by zboží bylo zdaněno jednotnou 15 % sazbou nebo 19 % a 5 % sazbou byla by struktura spotřeby domácností odlišná od spotřeby v roce 2001. Toto je ve výpočtech zanedbáno a předpokládá se, že struktura spotřeby zůstala nezměněna.

Všechny tyto efekty změny chování spojené se změnou daňových sazeb jsou v těchto výpočtech zanedbány. Předpokladem tohoto výpočtu je, že se spotřeba domácností ani nabídka práce domácností nezmění.

Daň z příjmu fyzických osob je progresivní, v současnosti existují čtyři daňové sazby pro čtyři různá příjmová pásma. Změnit objem vybraných peněz změnou daně z příjmu může vláda několika způsoby. Buď může změnit sazby všech nebo jen některých pásem, může změnit příjmová pásma, na která jsou daně uvalována nebo může změnit odpočitatelné položky.

DPH je na rozdíl od spotřebních daní uvalováno na všechny statky. Pokud by bylo uvalováno na všechny statky jednotnou sazbou, neměnily by se relativní ceny statků a nedocházelo by změnou sazeb k substitučním efektům, pouze k důchodovému efektu ze strany spotřebitelů, protože se jim zvýšením sazeb sníží disponibilní důchod. Uvažujeme-li, že se sazba DPH zvýší v závislosti na snížení daně z příjmů fyzických osob tak, aby disponibilní důchod domácností zůstal nezměněn, disponibilní příjmy se domácnostem nejprve zvýší, ale okamžitě se zvýší DPH, aby stát domácnostem stejnou částku úhrnem opět odebral. Pokud by k takové reformě došlo, kromě změny chování ekonomických subjektů by se změnilo také příjmové rozdělení. V případě změny nejvyšší a nejnižší sazby daně z příjmu (15 % sazba daně je změněna všem příjmovým pásmům na 14 % a 32 % sazba je snížena na 31 %) se zvýší příjmy všem domácnostem, které odvádí státu daň

z příjmu, domácnostem, které odvádí i daň z příjmu v pásmu daně 32 % daní se disponibilní příjmy zvýší více. V případě snížení všech sazeb daně z příjmu fyzických osob se zvýší disponibilní příjmy všem domácnostem s ekonomicky aktivními členy proporcionálně objemu odváděných daní. Na zvýšení sazby DPH budou však v obou případech reagovat všechny domácnosti.

11.1 DPH a daň z příjmu fyzických osob

V kapitole, která se zabývala změnou odpočitatelných položek byla uvedena struktura vybrané daně v jednotlivých příjmových pásmech. Zde je stejná tabulka doplněna o výsledky výpočtů, jak se změní struktura vybrané daně z příjmu v jednotlivých pásmech po snížení sazeb daně z příjmů.

Tabulka 11.1: Vybraná daň z příjmů po změně sazeb

Daňové pásmo	15%	20%	25%	32%	Celkem
Vybráno celkem	44 233 357	10 820 872	2 059 892	1 065 816	58 179 937
Podíl na celkové dani	76,0%	18,6%	3,5%	1,8%	
Varianta A	14%	20%	25%	31%	Celkem
Vybráno celkem	41 284 466	10 820 872	2 059 892	1 032 509	55 197 739
Podíl na celkové dani	74,8%	19,6%	3,7%	1,9%	
Varianta B	14%	19%	24%	31%	Celkem
Vybráno celkem	41 284 466	10 279 828	1 977 496	1 032 509	54 574 300
Podíl na celkové dani	75,6%	18,8%	3,6%	1,9%	

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Při původních sazbách daně z příjmu fyzických osob bylo od pozorovaných domácností vybráno 58 179 937 Kč. Po snížení sazeb v nejnižším a nejvyšším příjmovém pásmu o jeden procentní bod bylo na dani z příjmu za jinak stejných podmínek vybráno 55 197 739 Kč, což je o 5,1 % méně.

Pokud bychom zvolili první variantu a chtěli pomocí jednotné sazby DPH vybrat do rozpočtu ztracené příjmy, museli bychom 15 % sazbu DPH zvýšit na 15,6 %. Disponibilní příjmy se pozorovaným domácnostem zvýší celkem o 2 982 198 Kč a předpokládáme, že se o tuto sumu zvýší i výdaje domácností. Proto, aby byla tato částka vybrána zpět na DPH se musí sazba zvýšit na 15,6 %. Problém je, že se příjmy nezvýší všem domácnostem stejně a vyšší sazba DPH bude uvalena na všechny. Proto aby byly zajištěny stejné příjmy do rozpočtu by tedy muselo být zvýšeno DPH ještě o něco více, aby byly pokryty ztráty domácností, které budou muset díky zvýšenému DPH snížit svoji spotřebu.

Druhá varianta počítá se změnou 19 % sazby DPH. Snížená sazba 5 % zůstane beze změny, protože je to sazba na potraviny a „sociálně citlivou“ spotřebu. Potom za stále stejných předpokladů, že se zvýšené příjmy přesně promění ve zvýšené výdaje na statky zatížené pouze 19 % sazbou, musí se zvýšit v prvním případě sazba na 19,9 %. Za předpokladu, že se poptávka proporcionálně rozloží mezi statky zatížené 5 % a 19 % sazbou, základní sazba DPH musí být zvýšena na 20 %. Spotřeba je rozložena přibližně ze 66 % na výdaje se základní sazbou DPH a 34 % výdajů na DPH je statky zatížené sníženou sazbou.

Pokud by daň z příjmu fyzických osob byla snížena o 1 procentní bod ve všech příjmových pásmech, sazby daně by tedy byly 14 %, 19 %, 24 % a 31 %, stát do svého rozpočtu za jinak stejných podmínek vybere 54 574 300 oproti původním 58 179 937 Kč, což je přibližně o 6,2 % méně.

Daňové zatížení se sníží proporcionálně všem domácnostem, které odvádí daň z příjmu, disponibilní příjmy se tedy všem těmto domácnostem zvýší. Aby stát ztracené příjmy vybral formou zvýšení 15 % sazby DPH, musel by tuto sazbu zvýšit minimálně na 15,7 %. Pokud by chtěl vybrat ztracené příjmy zvýšením 19 % DPH, za předpokladu, že se veškeré zvýšené příjmy domácností projeví ve zvýšené spotřebě zboží zatíženého standardní sazbou DPH, potom by tato sazba musela vzrůst minimálně na 20,1 %. Pokud předpokládáme, že se zvýšená poptávka zůstane stejně rozložena mezi sníženou 5 % a standardní 19 % sazbou DPH (34 % a 66 %), musí se základní sazba DPH zvýšit na 20,2 %. Tabulka 11.2 shrnuje výsledky výpočtů.

Tabulka 11.2: Porovnání výsledků kompenzace snížení daně z příjmů zvýšením DPH

Varianta	Vybráno celkem	%	15 % DPH	19 % pouze	19 %, 5 %
Výchozí	58 179 937	100,0%	15,0%	19,0%	19,0%
A	55 197 739	94,9%	15,6%	19,9%	20,0%
B	54 574 300	93,8%	15,7%	20,1%	20,2%

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

12 Závěr

Oblast daní patří k těm, kde si můžeme být naprosto jisti neúplností a zkresleností dat, a to zejména chceme-li se zabývat mikroúdaji a ne agregátními daty. Pokud nejsou k

dispozici údaje finančních úřadů, nýbrž výběrová šetření, je třeba si uvědomit, že jsou daně často dopočítávány statistiky podle příjmů a dalších údajů sdělených respondenty, nebo odhadovány pomocí modelů, jako je tomu v tomto případě.

Přes všechna zjednodušení a zkrácení potvrzuje práce svoji výchozí hypotézu. Dopad českého daňového systému na domácnosti byl v roce 2001 progresivní. Výdaje na daně, které domácnosti státu odvádějí, a jejich dopad se zvyšuje s tím, jak se zvyšují tržní příjmy domácností.

Hlavním zdrojem daňových příjmů jsou daně z příjmu fyzických osob, odvody na sociální zabezpečení a nepřímé daně. Zatímco daň z příjmu fyzických osob zajišťuje menší podíl celkových příjmů než ve většině zemí OECD, daně ze spotřeby a příspěvky na sociální zabezpečení jsou vysoké. Tvoří 65 % celkových daňových příjmů. Daně vybírané na místní úrovni jako daně z majetku a jiné poplatky jsou naopak velmi nízké.

Z výsledků práce vyplývá, že sektor domácností přispěl svými daňovými výdaji do státního rozpočtu ze 42 %. České domácnosti vydaly na daně v průměru přibližně 35 % procent průměrného ročního tržního příjmu. Absolutně zaplatily na daních v průměru 127 643 Kč ročně. Pozorované domácnosti vydaly v průměru 22 % svých průměrných tržních příjmů formou odvodů na sociální a zdravotní zabezpečení a 4,3 % na daň z příjmu. Dopad pojistného a daně z příjmu fyzických osob je progresivní, s rostoucími tržními příjmy domácností se zatížení zvyšuje.

Na DPH a spotřební daně vydaly dohromady 8 % ze svých průměrných tržních příjmů. Vzhledem k tržním příjmům je dopad nepřímých daní regresivní. Daň z přidané hodnoty je druhou největší daní, kterou domácnosti státu odvádí. V roce 2001 odvedla průměrná domácnost ročně na DPH 17000 Kč. Od května 2004 se sníží standardní sazba z 22 % na 19 %, ale většina zboží, které bylo zatíženo sníženou sazbou bude přesunuta do standardní sazby. Pokud by poptávka zůstala nezměněna, zvýší se domácnostem průměrně roční výdaje na tuto daň o více než 5000 Kč. Z analyzovaných daní jsou nejmenšími výdaji domácností spotřební daně. V průměru zaplatily v roce 2001 5600 Kč.

Díky progresivnosti přímých daní je celý daňový systém v České republice progresivní.

Výdaje na daně a jejich dopad se zvyšuje s tím, mají-li domácnosti děti. Důvodem je to, že vícečlenné domácnosti mají vyšší spotřebu a přestože si mohou uplatnit odpočitatelné položky na děti u daní z příjmu, daňové výdaje a zatížení daněmi ze spotřeby převýší tyto odpočitatelné položky. Vysokými odvody na DPH vláda domácnosti s dětmi penalizuje.

Výdaje na daně a daňové zatížení se také odlišuje u jednotlivých sociálních skupin. Největší rozdíly jsou mezi domácnostmi s ekonomicky aktivními osobami a mezi domácnostmi důchodců. Důchodci mají v porovnání s ostatními skupinami poměrně nízké tržní příjmy a velice nízké daně. Tržní příjmy důchodců jsou složeny převážně z důchodů, a proto neodvádí státu téměř žádné přímé daně. Přestože jsou jejich příjmy v porovnání s ostatními skupinami nízké, dopad nepřímých daní je podobný jako u ostatních skupin. V průměru zaplatí domácnosti důchodců na daních 10,5 % svých ročních tržních příjmů. Ostatní sociální skupiny zaplatí na daních v průměru kolem 45 %.

Další výjimku tvoří osoby samostatně výdělečně činné. Ty v průměru odvádí 36 % svých ročních tržních příjmů. Důvodem jejich nižšího daňového zatížení jsou nižší povinné odvody na sociální a zdravotní pojištění. OSVČ platily v roce 2001 pojistné pouze minimálně z 35 % svých hrubých příjmů, zatímco zaměstnanci odvádí pojistné ze všech hrubých pracovních příjmů.

V roce 2001 byl počet ekonomicky aktivních obyvatel přibližně 5,2 miliónů, počet lidí v aktivním pracovním věku se však díky stárnutí populace snižuje. Česká republika v současné době čelí nepříznivému vývoji státních financí. Veřejné rozpočty musí zejména reagovat na rostoucí mandatorní sociální výdaje a na snižování počtu lidí v aktivním pracovním věku díky stárnutí populace a zvyšování nezaměstnanosti. To může mít pro systém, který příliš spoléhá na nepřímé daně a odvody z mezd negativní důsledky. Proto, aby byl systém veřejných financí v České republice dlouhodobě udržitelný, musí být upravena jak výdajová strana systému, tak jeho příjmová strana.

V rámci zvyšování efektivity přerozdělovací politiky se hledají cesty k obnovení rovnováhy mezi výdajovou a příjmovou stranou rozpočtu a také k přezkoumání správnosti přerozdělovacích toků. V současné chvíli určuje daňovou politiku několik faktorů. Je třeba, aby daňový systém odrážel stav ekonomiky a demografického vývoje české populace, dále musí Česká republika splňovat závazky vyplývající z členství v Evropské unii.

Obecně by se celý systém daní měl řídit myšlenkou: co jde na budoucí prosperitu, to zdanit co nejméně.

13 Použitá literatura

- AARON, H. J., PECHMAN, J. A.: How Taxes Affect Economic Behavior, *The Brookings Institution*, Washington, D.C. 1981
- AARON, H. J.: The Value-Added Tax, Lessons from Europe, *The Brookings Institution*, Washington, D.C. 1981
- BATINA, R. G., IHORI, T.: Consumption Tax Policy and the Taxation of Capital Income, *Oxford University Press*, New York, 2000
- BEZDĚK V., STILLER V.: Modelování hlavních daňových příjmů české rozpočtové soustavy, *Finance a úvěr*, roč. 50, 2000, č.2
- BRONCHI, Ch., BURNS, A.: The tax system in the Czech Republic, *OECD Economic Studies*, No. 245, 2000
- DECOSTER A., VAN CAMP G.: Redistributive effects on the shift from personal income taxes to indirect taxes: Belgium 1988-93, *Fiscal Studies*, vol. 22, 2001, no. 1
- EUROSTAT: Family Budget Surveys in the EU: Methodology and Recommendations for Harmonization, Luxembourg, 2003
- FULLERTON, D., ROGERS, D. L.: Who Bears the Life Tax Burden?, *The Brookings Institution*, Washington, D.C. 1993
- FULLERTON, D., METCALF, G., I.: Tax Incidence, *National Bureau of Economic Research, Working Paper 8829*, Cambridge 2002
- HUŠEK, R.: Ekonometrická analýza, *Ekopress*, Praha 1999
- IMMERVOLL, H.: The Distribution of Average and Marginal Effective Tax Rates in European Union Member States, *Euromod Working Paper No. EM2/02*, 2002
- JACOBS, O. H., SPENGEL, Ch.: Effective Tax Burden in Europe, *Center for European Economic Research (ZEW)*, Mannheim 2002
- JOUMARD I.: Tax systems in European Union countries, *OECD Economic Studies*, No. 34, 2002
- KUBÁTOVÁ K., VÍTEK L.: Daňová politika. Teorie a praxe. *Codex*, Praha 1997
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Informace o vývoji peněžních příjmů domácností a životních nákladů za rok 2000*, Praha 2001
- MITRUSI, A., POTERBA, J.: The Distribution of Payroll and Income Tax Burdens, 1979-1999, *NBER Working Paper Series, Working Paper 7707*, Cambridge 2000

- MENDOZA E. G., TESAR L.: Winners and Losers of Tax Competition in the European Union, *NBER Working Paper Series*, Working Paper 10051, Cambridge 2003
- MUSGRAVE, R. A., MUSGRAVE, P. B.: Veřejné finance v teorii a praxi, *Management Press*, Praha 1994
- OECD: Consumption Tax Trends, VAT/GST, Excise and Environmental Taxes, Paris 2001
- OECD: Country Report: Czech Republic 2001, *Centre on Tax Policy and Administration, OECD*, Paris 2001
- PECHMAN, J. A.: Tax Reform, The Rich and the Poor, *The Brookings Institution, Harvester Wheatsheaf*, Hertfordshire 1989
- PECHMAN, J. A.: Who Paid the Taxes, 1966-85, *The Brookings Institution*, Washington, D.C. 1985
- SCHNEIDER O., JELÍNEK, T.: Vliv českého sociálního systému a daňových úlev na rozdělení příjmů, *Finance a úvěr*, roč. 51, 2001, č.12
- SLAVÍK M.: Demand for Fuel and its Consequences for Indirect Taxation: A Microeconomic View, *dosud nepublikováno*
- STIGLITZ, J. E.: Ekonomie Veřejného sektoru, *Grada Publishing*, Praha 1997
- TAMAOKA, M.: The regressivity of a value added tax: tax credit Method and subtraction Method – a Japanese case, *Fiscal Studies*, Vol. 15, 1994, no. 2
- VEČERNÍK, J.: Přerozdělování příjmů daněmi a dávkami v ČR: jeho proměny a reflexe po roce 1989, *Finance a úvěr*, roč. 52, 2002, č.1
- VEČERNÍK, J.: Přerozdělování příjmů a jeho efekty: zahraniční analýzy a mezinárodní srovnání, *Prague Economic Papers*, 2001
- VÍŠEK, J. Á.: Statistická analýza dat, *ČVUT*, Praha 1998

Data:

DATA – ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: Statistika rodinných účtu, Příjmy, vydání a spotřeba rodinných účtů za rok 2001, Praha 2002

Použité zákony:

Zákon č. 587/1992 Sb. o spotřebních daních

Zákon č. 588/1992 o dani z přidané hodnoty

Zákon č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti ve znění předpisů platných v roce 2001

Zákon č. 592/1992 Sb. o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění ve znění předpisů platných v roce 2001